BIJZONDERHEDEN,

DE FAMILIE

HEMSTERHUIS

BETREFFENDE.

VERZAMELD EN MEDEGEDEELD

DOOR

MR. J. W. DE CRANE,

Oud Professor in de Historien en Welsprekenheid, en
Bibliothecarius der voormalige Vriesche Universiteit,
Fungerend Hoogleeraar aan 's Rijks Athenaeum,
Lid van den Raad der stad Franeker;
Lid der Haarlemsche en Leydsche Maatschappijen, Zeeuwsche
en Utrechtsche Genootschappen, Korresp. der tweede
Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut.

TE LEYDEN, BIJ
S. EN J. LUCHTMANS,
1827.

VOORBERIGT.

Over eene Vriesche en Groninger Familie; over Vaderlandsche Geleerden, meer bijzonder in hunne huisselijke, vriendschappelijke en ambts-betrekkingen beschouwd, en wel voor mijne Landgenooten schrijvende, heb ik opzettelijk verkozen dit in onze Moedertaal te doen.

Daar ik niet te min meende mijne meeste lezers uit dezelven, bij welken de naam van Hemsterhuis belang kon verwekken, mij te mogen voorstellen, als der Latijnsche taal zoo kundig, dat zij alles, wat de Albums en andere stukken, als bronnen van het verhaal, in die taal opleveren, gaarne zelve oorspronkelijk, liever dan door vertaling verzwakt, of anders slechts aangeduid, zouden lezen, heb ik niet geaarzeld daarvan op die wijze overal door inlassching gebruik te maken.

Al-

Alleenlijk ben ik hiervan afgegaan omtrent de Acta van den Senaat der Leydsche Hoogeschole, welke mij ook in het latijn, zoo als dezelve gesteld waren, zijn medegedeeld. Van deze heb ik welvoegelijker geoordeeld, deels een verhalend uittreksel, deels eene vertaling, bl. 83 en 85 tot 87 te geven.

Kleine schrijf- of drukfeilen, slechts hier of daar, zoo als bijna onvermijdelijk is, ingeslopen, gelieve men verschoonend te verbeteren.

FRANEKER, *d. 1. Augustus 1827.*

J. W. DE CRANE.

BIJZONDERHEDEN

DE FAMILIE

HEMSTERHUIS

BETREFFENDE.

Het Elogium TIB. HEMSTERHUSII van RUHNKENIUS is te regt steeds bewonderd als een der volmaaktste voortbrengselen van Latijnsche welsprekenheid der latere tijden, en waardoor de keurige Schrijver zich zelven bijna geene mindere eer verwierf, dan hij zijnen onvergelijkelijken Leermeester er mede wilde aandoen. Hij bedoelde T. HEMSTERHUIS te schetsen, als eenen volmaakten Criticus, of wel het Ideaal van eenen volmaakten Criticus in Hemsterhuis verwezenlijkt te toonen; en aan dit oogmerk beantwoordt het meesterstuk volkomen (1). Dan, hij bepaalde zich daarbij ook zoo naauwgezet, dat hij iedere andere bijzonderheid, die er niet mede in onmiddellijke betrekking stond, naauwelijks achtte te mogen aanroeren; gelijk de Heer *Bergman* in deszelfs Praefatio voor de nieuwe uitgave p. XVII. zoo juist aantoont. Wie zou echter niet wenschen, dat Ruhnkenius, die twee en twintig jaren met Hemsterhuis had omgegaan, en van den Zoon, zoo gemakkelijk, gelijk het ten minsten schijnt, volledige berigten omtrent den Vader kon bekomen, den

grooten Man, of afzonderlijk, of in eene bijgevoegde *Annotatio*, in zijnen jeugdigen aanleg, in zijne familie-, ambts- en vriendschaps- betrekkingen, kortom als mensch en burger ook had leeren kennen. Misschien echter ligt de oorzaak, dat zulks niet geschied is, wel eenigzins in de hem bekende denkwijze van Hemsterhuis zelven, als zulks niet verlangende of goedkeurende (2).

Hoe het zij, behalve de *Eloge de Mr. Tibère Hemsterhuis* van eenen ongenoemden schrijver in de *Bibliothèque des Sciences*, *l'an* 1766, Tom. XXVI. 1e Part. pag. 216. kort na het overlijden geplaatst, dat echter ook geene Levensschets is, althans in dat opzigt zeer oppervlakkig, vind ik niet, dat er destijds iets van dien aard verschenen is, of ook later van eenig belang, dan het geen Saxe, *Onom.* P. VI. p. 100 opgeeft, en het door Te Water vermelde in de *Narratio de R. Ac. L. B. Sec.* XVIII. p. 44 en 220. Te meer dank hebbe dus Bergman voor het bijgebragte in zijn Annotatio en Addenda.

Eene toevallige omstandigheid heeft mij de gelegenheid gegeven, om veel, hetwelk of niet of weinig bekend was, te vernemen, zoo omtrent Tib. Hemsterhuis, vooral in zijne jeugd, als omtrent zijnen te onregt bijna vergetenen voortreffelijken Vader FRANCISCUS HEMSTERHUIS.

De Heer Mr. *Johannes Potter van Loon* (3), thans Advocaat bij de Regtbank van eersten aanleg te Appingadam, geboortig van St. Anna-parochie op het Bildt, die gedurende vier jaren, 1817—1821, aan 's Rijks Athenaeum te Franeker, zich op

op de voorbereidende, bijzonder Letterkundige, studien, en daarna op de Regtsgeleerdheid loffelijk had toegelegd, vervolgens, ter voortzetting, zich naar Groningen begeven had, en aan de Hooge Schole aldaar den 12 Decemb. 1823 tot Doctor in de Regten, na openlijke verdediging van zijne *Dissertatio, qua continetur Collatio Institutionum Justinianearum cum Gaii Institutionibus Veronae inventis*, bevorderd werd, zond in het begin des volgenden jaars, ter dankbare gedachtenis van zijn nuttig verblijf aan het Athenaeum van zijn Vaderlijk Gewest, voor deszelfs openbare Boekerij, nevens een exemplaar van gemelde zijne Dissertatie, ten geschenke, *Twee Albums*, het een van *Tib. Hemsterhuis*, het ander van diens Vader *Franciscus* (4).

Ieder Album van een vermaard Man, die eens in bijzondere betrekking stond met andere groote mannen van zijn' leeftijd, is van zelve zeer belangrijk; het is ook, en als gedenkteeken des vermaarden mans, en als verzameling van handteekeningen en spreuken zijner voortreffelijke vrienden vaak hoogst schatbaar; maar wanneer zulk een Album nog daarenboven bijzonderheden bevat, van elders zoo niet bekend, dan rijst die schatbaarheid tot eene waarde, die het kostelijkst boekgeschenk overtreft. En zoodanig in der daad zijn beide deze Albums. Naauwelijks had ik dezelve ingezien, of dit viel mij blijkbaar in het oog; inzonderheid troffen mij de blijken van vroege en groote bedrevenheid van den jongen Tiberius in de Oostersche talen, iets toen nog onbekend, schoon naderhand uit de

Handschriften van Hemsterhuis op de Leydsche Bibliotheek opgespoord en bevestigd door den Heer Jac. Geel, en waarvan de geleerde wereld nog rijke vruchten wacht door de bekende vlijt van mijnen voormaligen ambtgenoot den Heer Hamaker. (Zie Anecd. Hemsterh. praef. p. IX. sq.)

Ingenomen met de ontdekking van zoo veel nieuws, besloot ik terstond, door vergelijking en zamenvoeging, al het merkwaardige, hetwelk deze Albums omtrent de Hemsterhuisen mogten opleveren, bijeen te zamelen, en daardoor voorgelicht, mijne nasporingen zoo verre mogelijk voort te zetten. Ik heb ook het genoegen gehad daartoe de behulpzame gedienstigheid te ondervinden van den Heer *Potter van Loon* zelven, van mijne voormalige ambtgenooten, de Heeren, *Tydeman* te Leyden en *de Wal* te Groningen, van den Heer Mr. *Bodel Nyenhuis* te Leyden, van mijnen kleinzoon Mr. *Alb. Telting*, die gelegenheid vond, om eenige weinige nog overgeblevene papieren van Tib. Hemsterhuis, en andere dienstige stukken op te sporen en mij mede te deelen, en van meer andere vrienden, erkentelijk te vermelden, welken alle ik bij dezen mijnen hartelijken dank daarvoor betuige. Echter ben ik, vooral in nasporingen voor vroegere tijden, op verre na niet naar wensch geslaagd, en het is aan de te leurstelling van herhaalde pogingen, zoo wel als aan het lang verbeiden van gehoopte inlichtingen toe te schrijven, dat ik niet reeds zeer veel vroeger, zoo als mijn voornemen was, den uitslag van mijne inzameling heb kunnen mededeelen. Hoe onvol-

volkomen dan ook nu nog, zal die, hoop ik, den vereerderen der nagedachtenis van Hemsterhuis niet onaangenaam zijn, en welligt aanleiding geven ter verdere aanvulling; ten minsten tot eene kleine bijdrage dienen voor de Letterkundige Geschiedenis van ons Vaderland. Misschien acht men, dat ik te veel op kleinigheden gehecht heb, maar ieder, geloof ik, die zich met Biographische nasporingen omtrent groote mannen heeft bezig gehouden, heeft ook ondervonden, dat kleinigheden daarbij steeds meer belangrijk schijnen te worden. In de bewustheid van deze, en in de toegevenheid van mijne overige lezers hoop ik daarvoor verschooning te vinden.

Beide Albums zijn van gewoon langwerpig formaat. Dat van *Franciscus Hemsterhuis* in rood marokkijn, met vergulde lijnen en stempels, gebonden, verguld op snede, bevat 343 bladzijden, waarvan 112 verspreid, gelijk het plagt, beschreven zijn. Op de eerste bladzijde heeft hij zelf dit distichon geschreven;

Invidiam spero, quae me notet esse beatum,
Atque ut me prompté longius ire juvet.
Patientia Victrix
vel
Tandem patientia vincit.

hetwelk mij voorkomt zijn Symbolum geweest te zijn; desgelijks op de tweede bladzijde spreuken

 uit

uit Celsus, alles met eene schoone vaste hand, niet loopend geschreven, en dus onderteekend: FRANCISCUS HEMSTERHUIS *Philiatros.* Daar tegen over, op bladzijde 5, staat het wapen van Hemsterhuis, zeer fraai in waterverf, waar boven *Margareta D' Heer Fecit* (5) blijkbaar van hare hand. Dit Album is aangelegd 1661, laatst beschreven 1705, en schoon op reis door een groot deel van Europa medegevoerd, echter nog vrij goed bewaard.

Beter evenwel bewaard is het tweede Album, dat van *Tib. Hemsterhuis*, trouwens ook niet verder, dan in Groningen, Vriesland en Holland gebruikt. Het is gebonden in zwart marokkijn, met vergulde lijnen, stempels en snede, bevat 422 bladzijden, van welke slechts 58 zeer verspreid beschreven zijn. Het is aangelegd in 1701, doch heeft geen later inschrift dan van 1706. — Op het eerste blad is een achtregelig vers van de hand des jongen Tiberius, dat wij nader zullen vermelden.

Daar ik mijne nasporingen heb kunnen uitstrekken tot de geheele familie der Hemsterhuisen, zal ik alle de personen, welke tot dezelve behoorende mij voorgekomen zijn, nu vooraf, bij algemeen overzigt, in derzelver bijzondere betrekkingen opnoemen, om vervolgens van ieder afzonderlijk het geen mij kenbaar geworden is, voor te dragen.

Tiberius Hemsterhuis (de oude) heeft twee zonen gehad, Siboldus en Franciscus, van welke twee takken afstammen.

Si-

Siboldus Hemsterhuis, voornaam Arts te Leeuwarden, heeft eenen zoon gehad, *Johannes H.*, Hoogleeraar in de Geneeskunde te Franeker, en *twee dochters*, alle zonder nakomelingen overleden.

Franciscus Hemsterhuis, de tweede zoon van Tiberius, heeft twee zonen nagelaten, Tiberius en Meinardus.

Tiberius H., de roem van zijn geslacht, heeft drie zonen gehad, *Jacobus*, *Franciscus* en *Tiberius*, van welke de middelste alleen den vader overleefd heeft en ongehuwd in 1790 overleden is.

Meinardus, die als Letterkundige altijd te Groningen bleef, heeft vier kinderen nagelaten, drie dochters en eenen zoon, alle zijn ongehuwd overleden, en wel de zoon, *Franciscus Tiberius* genaamd, de laatste van alle Hemsterhuisen in 1813.

Omtrent TIBERIUS HEMSTERHUIS, dien ik als den stamvader aanmerk, en wiens voornaam ik uit de naamteekening zijner zonen, en uit den naam zijns kleinzoons opmaak, is al mijn onderzoek vruchteloos geweest, hoewel ik meen met eenige waarschijnlijkheid te mogen vermoeden, dat hij ook een Genees- of Heelkundige geweest zij, en misschien in Sneek gewoond hebbe. Hij is gehuwd geweest met .... *Tegnejus*, bij welke hij twee zonen verwekt heeft. Ik zal nader gelegenheid hebben hierop terug te komen.

Zijn oudste zoon was SIBOUT of SIBOLDUS HEMSTERHUIS. Tijd en plaats zijner geboorte zijn mij onbekend gebleven; dat hij ouder was dan zijn broeder Franciscus, schijnt mij uit het beloop van tijd duidelijk; daar hij dezen zijnen vollen en eenigen broeder (*frater germanus et unicus*) noemt, meen ik te mogen besluiten, dat hij ook van dezelfde Moeder geboren is (6).

Het is mij niet gelukt omtrent zijne opvoeding of studien iets op te sporen. In het Album zijns broeders heeft hij tweemalen zijnen naam geteekend: S. HEMSTERHUIS *Chir. et Med. Doct.* Bij Vriemoet Athen. Fris. p. 742 heet hij *Siboldus Tiberius*, dus met den vaderlijken naam als tweeden voornaam, dat echter, naar waarschijnlijkheid zal moeten zijn *Tiberii* (fil.) gelijk zijn broeder schreef. Zijnen geleerden rang als Doctor heeft hij misschien te Leyden, of wel buitenlands, gelijk naderhand zijn broeder, verkregen. In de Albums toch van de Franeker en Groninger Academien komt zijn naam niet voor.

Ik zou bijna durven gissen, dat hij te Leyden kennis gemaakt heeft met den jeugdigen *Rudbeck*, die aldaar zijne ontdekkingen van de Vasa Lymphatica in 1652 aan den ijverigen Ontleedkundige Johan van Horne aantoonde. (Zie Kurt Sprengel, Versuch einer Pragm. Geschichte der Artzneikunde, IV Th. s. 167.) In het geschil immers, dat in het volgend jaar tusschen Olaus Rudbeck en Thomas Bartholinus, over de eere dier uitvin-

ding

ding ontstond, (cf. Th. Barthol. Anatome p. 621.) bleek de vriendschappelijke ijver van Hemsterhuis voor den eersten. Rudbeck zond hem een elftal fraaije teekeningen daartoe betrekkelijk, en Hemsterhuis maakte daarvan gebruik in eene verzameling van kleine schriften over dat onderwerp, welke hij in het jaar 1654 in het licht gaf, onder den titel: *Messis aurea exhibens Anatomica novissima experimenta de Vasis Lymphaticis, et Tabulae Rudbeckianae*, Lugd. Bat. 1654. 12°. Dit werkje werd naauwelijks vijf jaren later, 1659, op nieuw te Heidelberg uitgegeven in 8°., volgens den Index Auctorum bij van Swieten in Boerhavii Aphor., Tom. V. (7). Later schreef hij een ander werk, *Historia et Analysis Arthritidis vagae*, Leovardiae 1666. in 12°, vermeld in Hallers Biblioth. Med. Pract. Vol. III. p. 194.

Hij had zich te Leeuwarden nedergezet, ter uitoefening der Geneeskunde, en was gehuwd met *Margaretha Swilda*, welke hem den 1 Jan. 1657 eenen zoon schonk, die den naam van Johannes ontving, waarschijnlijk naar den moederlijken Grootvader. Een ouder zoon, welligt Tiberius geheten, kan naderhand in zijne kindsheid gestorven zijn. Voorts zijn uit dit huwelijk nog twee dochters geboren, Judith en Sara.

Als Geneesheer genoot Sib. Hemsterhuis niet alleen de achting en het vertrouwen zijner medeburgeren; maar stond aan het Hof van Prins WILLEM FREDERIK, Stadhouder van Vriesland enz., in bijzonder aanzien, als Archiater of Lijf-arts van het Doorluchtig Huis van Nassau te Leeuwarden.

Zie Aitzema Zaken van Staat enz. in 4°. XI Deel, bl. 115, en Vriemoet Ath. Fris. p. 742. Als zoodanig komt ook zijn naam voor onder de Geneesheeren, die in Octob. 1664 berigt gaven van den toestand, waarin evengemelde Vorst, na het bekomen der ongelukkige wond door eigen pistool, zich beyond. Aitzema, bl. 78.

Omtrent zijne overige levensomstandigheden is mij niets gebleken; hij schijnt een welbemiddeld man geweest te zijn, gelijk trouwens de geheele familie Hemsterhuis zich steeds als in geheel onbekrompenen welstand levende voordoet. De tijd van zijn overlijden is mij onbekend, zekerlijk vóór zijn' zoon, dat is vóór 1706, zoo als uit Vriemoet is op te maken, of wel reeds vóór 1701, om het missen van zijnen naam op dat jaar in het Album van zijnen neef Tiberius, zoo als wij nader zullen opmerken.

Van zijnen zoon JOHANNES HEMSTERHUIS, vindt men bij Vriemoet, Elog. XCV. een breeder verslag, getrokken uit de onuitgegevene Lijkrede, op hem gehouden door zijnen ambtgenoot P. Latané. Te Leeuwarden, zoo als reeds gemeld is, geboren, en aldaar opgevoed en onderwezen, kwam hij in zijn 18de jaar aan de Academie te Franeker, ingeschreven in het Album d. 3 April 1674. aldus: *Johannes Heemsterhuis Leovard. Fris. Ph. Stud.* (de naam zoo gespeld); van hier begaf hij zich vervolgens naar Leyden, waar hij

hij den graad van Medic. Doct. verkreeg; blijkens dit MS. Extract uit den Catalogus Promotionum Acad. L. B., mij door de vriendelijkheid van den Hr. Bodel medegedeeld; « *Johannes Heemsterhuis* « (*sic*) *Leovardia Frisius*, *post habitam publice* « *disput. qua Historiam exhiberet laborantis chlo-* « *rosi*, *eamque acriter defensam*, *Med. D. crea-* « *tus est in Acad. Lugd. Bat. d.* 24 *Junii* 1678."

Hij heeft vervolgens in zijne geboortestad eenige jaren de Geneeskunde met lof uitgeoefend, en huwde met *Rixt de Horn*, weduwe van Mich. van der Malen, in leven J. U. D., Oud Schepen der stad Leeuwarden, en Praesident van het Nassauwsche Krijgsgericht; haar vader was Lid der Staten en Gecommitteerde in het Mindergetal geweest.

In het begin des jaars 1704. werd Joh. Hemsterhuis tot Hoogleeraar in de Geneeskunde te Franeker benoemd, en aanvaardde dat ambt den 11 Junij van dat jaar met eene Oratio *de Medicinae necessitate*, *dignitate*, *causisque infrequentioris successus*, welke toen gedrukt is in folio, en vermeld wordt door Haller, Bibl. Med. Pract. Vol. IV. p. 584. Teringziek, overleed hij nog geene twee jaren na zijne aanstelling, den 6 Januarij 1706, in den ouderdom van 49 jaren. Zijn lijk werd te Leeuwarden in de Westerkerk begraven, den 18 Januarij; zijne nagedachtenis is vereerd door zijne stiefdochter, *Jetske Reinou van der Malen*, (onder de Vriesche Dichteressen met goedheid door Jer. de Vries geteld, met vernuft maar onheusche scherpheid bespot door Witsen

Geys-

Geysbeek) door een Lijkdicht, gedrukt in hare Zede-, Mengel- en Lijk-Dichten, Leeuw. 1728. 4°. bl. 129.

Ik kan niet nalaten op te merken, dat Vriemoet, op het getuigenis van Camp. Vitringa, die Joh. Hemsterhuis in zijne jeugd gekend had, bijzondere melding maakt van zijne groote lust en ijver voor de Wiskunde. Dit is iets dat de Hemsterhuisen in 't algemeen eigen schijnt geweest te zijn (8).

De oudste dochter van Dr. Sibout Hemsterhuis, *Judith* (zoo ik gissen mag naar zijne Moeder) geheten, is volgens Vriemoet gehuwd geweest aan *Franciscus a Velsen*, predikant eerst te Wommels 1675, vervolgens te Bergum 1679, en laatst te Harlingen sedert 1693, alwaar hij den 22 Maart 1724 overleden is, in het 50ste jaar van zijnen dienst, het 70ste zijns ouderdoms. Ik meen dat zij reeds zeer lang te voren kinderloos gestorven is (9).

Omtrent de tweede dochter, *Sara*, zegt Vriemoet in het berigt van Joh. Hemsterhuis, *Matri post amissum hunc filium, fratrem suum superstes.* Indien ik den zin dezer ingewikkelde woordschikking wel vat, dan leefde de moeder Marg. Swilda nog, toen haar zoon, Sara's broeder, in 1706 overleed. Later stierf de moeder, en Sara overleefde deze. Uit het stilzwijgen mag ik opma-

ken,

ken, dat zij ongehuwd was. En dan nog, daar van haar alleen vermeld wordt, dat zij hare moeder overleefde, en zulks niet van hare gehuwde zuster, mag ik te meer vermoeden, dat deze reeds te voren gestorven was.

Voorts heb ik eenen eigenhandigen brief van Tib. Hemsterhuis voor mij, waarin hij den 30 Aug. 1724 dus schrijft: « ecce alia intervenit ca« lamitas; cognata mea, quae mihi praeter unicum « fratrem ejusdem nominis particeps sola supererat, « domi nostrae fato fungitur, suoque exemplo osten« dit, quam pene nullo discrimine firma valetudo « ab ipsa morte distet, unius enim horulae spatio « rapta fuit; funus ceteraque omnia mihi fuere cu« randa." Bedrieg ik mij niet, dan is deze nicht, die *alleen*, buiten zijnen eenigen broeder (Meinardus) nog denzelfden naam met hem (dien van Hemsterhuis) droeg, geene andere dan deze *Sara*. Dan is zij omtrent dezen tijd aan een schielijk toeval, ten huize van haren neef Prof. Hemsterhuis te Franeker overleden. Het gebrek aan Begrafenisboeken van dien tijd, stelt mij buiten staat zulks anders te verzekeren. Zij kan bij vergelijking met haren broeder, ruim 60 jaren bereikt hebben.

Het hoofd van de tweede familietak was FRANCISCUS HEMSTERHUIS. Uit meer dan één bewijsstuk, welke nader zullen voorkomen, blijkt het, dat hij geboortig was van Sneek, en uit zijn Album, dat hij in 1701 zeventig jaren bereikte (sep-

(septuagenarius), en dus die geboorte tot omtrent den jare 1631 moet gebragt worden. Alle moeite heb ik aangewend, om van Sneek nader licht uit de doopboeken te bekomen; doch men heeft mij eindelijk berigt, dat die van zoo vroege jaren daar niet meer voor handen zijn. De voornaam van de moeder is mij dan daardoor onbekend gebleven. Niet zonder grond echter meen ik te mogen gissen, gelijk ik reeds gemeld heb; dat die *Judith* geweest is; doch uit het Album heb ik met zekerheid mogen besluiten, dat zij eene zuster geweest is van *D^o. Tobias Tegnejus;* deze toch noemt onzen Franciscus Hemsterhuis, neef, *ex sorore nepos;* en zich zelven moederlijken oom, *avunculus*, gelijk ook deszelfs zoon *Franciscus Tegnejus*, Predikant te Zevenbergen, Franciscus Hemsterhuis, zijnen braven en zeer geliefden neef, *optimum et dilectissimum cognatum*, noemt; waaromtrent ik niet onopgemerkt kan voorbijgaan, dat die gelijkheid van den voornaam *Franciscus*, mij doet vermoeden, dat dezelve uit dat moederlijk geslacht afkomstig is, gelijk dan die des oudsten zoons Sibold, naar den vaderlijken grootvader zal gegeven zijn.

Tobias Tegnejus was in 1617, als S. S. Min. Cand. op getuigenis van de Kerke en Scholen te Bremen, van waar hij dus afkomstig schijnt, beroepen te Warns en Scharl, vervolgens 1618 te Sneek, 1628 te Leeuwarden, en van daar 1642 naar 's Gravenhage, waar hij in 1664 zijnen dienst eindigde. Naamlijst der Classe van Bolsward, p. 66; van Sneek, p. 42; van Leeuw., p. 9. Tiberius

rius Hemsterhuis, de oude, kan dus, gedurende den tijd dat Tegnejus te Sneek stond, kennis aan zijne zuster gekregen hebben, doch daar Franciscus omtrent 1631, en dus na het vertrek van D°. Tegnejus van daar, te Sneek geboren is, heeft mij dit doen vermoeden, dat Tiberius zijne bestendige woonplaats te Sneek gehad hebbe; maar evenmin als met het doopbewijs, ben ik aldaar geslaagd met de aanvrage tot onderzoek, of ook in de Stadsregisters, Burgerboeken enz. voorkomt Tiberius Hemsterhuis, of onder den echt Vrieschen naam Tjebbe of Tjibbe Hemsterhuis, of wel alleen Tjibbe Sibouts, het zij als regeringslid van dien tijd, of in eenige andere betrekking, bedrijf of stand (10).

Van de vroege jeugd, de opvoeding en het eerste onderwijs van Franciscus vind ik geene heugenis; daar hij evenwel een man van meer dan gewone geleerdheid, en in de oude talen (11), zoo wel als in de wijsbegeerte zeer bedreven is geweest, en op zijn dertigste jaar, niet alleen deswegens, maar ook als reeds bekwaam Genees- en Heelkundige, met uitbundigen lof vereerd wordt, is er geen twijfel aan, of hij zal zich reeds van jongs af op alles wat hem daartoe konde brengen, ijverig hebben toegelegd, en misschien wel reeds sedert lang op de Chirurgie.

Het eerste ondertusschen, dat met zekerheid kan vermeld worden, is, dat hij volgens extract uit het Album van de Academie te Groningen, aldaar dus is ingeschreven: *d. 4 Sept. 1658. Franciscus Tiberii Hemsterhuis, Phil. Stud. Snec.*

Hij

Hij had toen reeds den ouderdom van omtrent 27 jaren bereikt. Uit zijn Album kan tevens opgemaakt worden, dat hij ook te Leyden gestudeerd heeft, omdat Joannes van Horne, Anat. et Chir. Professor aldaar, hem uitdrukkelijk zijnen voormaligen leerling noemt; of dit vroeger of later geweest zij, is onzeker; ik gis het eerste, althans in 1661 was hij te Groningen.

Het was in dit jaar, dat hij, nu dertig jaren oud, besloot eene buitenlandsche reis te doen, bijzonder naar Italie, om te Padua de Waardigheid van Doctor in de Wijsbegeerte en Medicijnen te verkrijgen. Hij had toen reeds den rang van Philos. et Medicinae Candidatus, zoo als hij verscheidene malen uitdrukkelijk genoemd wordt. In den nazomer reisvaardig, had hij zijn Album, waarin vroeger niets geschreven is, in gereedheid, ten einde, zoo bij zijn vertrek, als gedurende de reis, hetzelve, waar hij dienstig achtte, aan te bieden, om de aangename herinnering aan dierbare vrienden, of beroemde mannen zich steeds door hun schrift te verlevendigen. Alles nu, wat wij daarin aantreffen, strekt ten bewijze, eensdeels van zijne uitstekende kunde en bekwaamheid, en van de hooge achting, welke hij deswegens en om zijne zeden reeds genoot; anderdeels van de menigvuldige en zeer aanzienlijke betrekkingen, welke hij, vooral in Vriesland, had; voorts van de goede aanbevelingen, welke hij mede nam, of der gunst en genegenheid, die hij zich overal door zijnen naam en verdiensten verwierf. Het zou langwijlig zijn, de menigvuldige

voor-

voorbeelden ter staving hiervan aan te voeren. Ik zal mij tot die bepalen, welke zijne persoonlijke omstandigheden en voornaamste betrekkingen doen kennen, en tevens naar volgorde van tijd en plaats ons in staat stellen, om hem op zijne reis te vergezellen.

Hij verliet Groningen in Herfstmaand (1661), voorzien met de toewenschingen van voorspoed, met den lof en de genegenheidsbetuigingen zijner vrienden, in zijn Album geschreven, veelal den elfden dier maand, den laatsten dag van zijn verblijf; — bijzonder van ANT. DEUSINGIUS, Med. Prof. primarius, door wien hij begroet wordt als: *virtute et eruditione ornatissimus, politissimus-que juvenis vir, Phil. et Med. Candidatus;* — van TOBIAS ANDREAE, Hist. et L. Gr. Prof., zijne genegenheid hem als voormaligen vlijtigen leerling in de Grieksche Letteren betuigende; — van JOACHIMUS BORGESIUS, Mathes. et Eloq. Prof., door dezen *politissimus doctissimusque juvenis Philosophus et Philiatros* geheten; — van HENRICUS BUSZ, M. D., door dezen als *Philosophus et Medicus eximius* geroemd. Zijn bijzondere vriend GERHARDUS MODA, S. S. Theol. et Ling. Orient. Stud. (12) wijdde hem eene Hebreeuwsche, Grieksche en Latijnsche spreuk dus toe: *Ingenii acumine, omnigenarum virtutum flore, Eruditione haud vulgari Conspicuo et Clarissimo Viro juveni* F. H., *Chirurgo, Philosophiae, Utriusque Medicinae Candidato, et in lingua Graeca versatissimo, Συμβιώτῳ meo suavissimo, jamjam mores exteros inspecturo* cet.

 Reeds

Reeds den volgenden dag schijnt hij zich naar Leeuwarden begeven te hebben, en bragt het overige van herfstmaand en het begin van wijnmaand, onder zijne bloedverwanten en vrienden in Vriesland door.

Zijn Broeder schreef terstond in zijn Album, immers plaatste daarbij de dagteekening van zijne aankomst, aldus met eene schoone vaste hand, in loopend schrift:

Cels. Adeo in Medicina etiam, ubi perpetuum est quod fieri debet; non tamen perpetuum est id, quod consequi convenit.

Pietate et Eruditione Claro Juveni
D. FRANCISCO HEMSTERHUIS;
Chirurgo, Purioris Philosophiae, utriusque Medicinae studioso indefesso
Fratri Germano et unico per Germaniam ad famigeratissimum Patavii Athenaeum proficiscenti, felicem cursum et recursum animitus precatur

Leovardiae
Prid. Id. Septemb.
CIƆIƆCLXI.

S. Hemsterhuis
Chir. et Med. Doct.

Op de tegenoverstaande bladzijde staat het wapen van Hemsterhuis, keurig in kleuren met waterverf, en daar naast overdwars geschreven:

Virtute ambire oportet, non favitoribus,
Sat habet favitorum semper, qui recte facit;
Si illis fides est, quibus est ea res in manu.

S. Hemsterhuis
Chir. et Med. Doct.

Gedurende zijn verblijf vereerden ook velen zijner vrienden en begunstigers te Leeuwarden hem met hunne inschrijving en uitdrukking van hartelijke genegenheid. Merkwaardig zijn daaronder; SIMON ABBES GABBEMA, de bekende Historieschrijver en Archivarius van Vriesland; — DANIEL VALCKENIER, Muntmeester van Vriesland, schrijvende *ex amicissimo affectu.* — S. VAN BOELENS, Griffier van den Hove (13) *amico integerrimo.* — THEODORUS SAECKMA Raadsheer in den Hove, een man van veel aanzien en groote bekwaamheden (14) *in perpetuam sui memoriam,* — DIRK VAN BAARDT, Grietman van Weststellingwerf, Curator van de Acad. te Franeker; een man van veel gezag, moed en beleid (15), *in amoris signum.* — ALLARDUS PETRUS A JONGESTAL, eerste Raadsheer in den Hove, en Curator van de Acad. te Franeker, een voortreffelijk Regtsgeleerde en Staatsman (16) *in perpetuum amicitiae signum.* — ANCHISES AB ANDLA, M. Doct., van een aanzienlijk geslacht, en destijds Lijfarts van het Doorl. Huis van Nassau, *amico amicitiae ergo.* — G. WALRICH, Ontvanger Generaal van Vriesland, een man van groot aanzien ten vorstelijken Hove (17), *in amoris tesseram.* — Zelfs de Prins Stadhouder bewees hem de gunst dus eigenhandig in zijn Album te schrijven;

1661.

Fortior est qui se quam qui
fortissima vincit moenia.
Wilhelm Fridrich
F. zu Nassau.

Gedurende een uitstap naar Franeker, ontving F. Hemsterhuis ook daar de schriftelijke betuigingen van achting en genegenheid van JOACH. FRENCELIUS en PHIL. MATTHAEUS, beide Hoogleeraren in de Medicijnen, van ARN. VERHEL, Philos. Prof., toen 79 jaren oud, van ABR. DE GRAU en LUD. PARENT, de eerste Hoogl. in de Wiskunde, de laatste in de Fransche en andere talen.

De laatste inschrijving te Leeuwarden is van den 25 Septemb. (namelijk ouden stijl, toen in Vriesland gebruikelijk, dat is 5 Octob. nieuwen stijl); en niet lang daarna heeft hij zijne reis aanvaard, waarvan de ingeschrevene namen het beloop aanwijzen; te Amsterdam, bij voorbeeld, reeds den 15 Octob., nieuwen stijl, van REINERUS ROOLEEU, M. D.; te Utrecht van HENRICUS REGIUS, Med. Prof.; te Leyden van J. F. GRONOVIUS, toen Rect. Magn., F. LE BOE SYLVIUS, J. VAN HORNE, J. ANTONIDES VAN DER LINDE en ADOLPHUS VORSTIUS, Ael. Ev. f., alle vier Professoren in de Medicijnen. Opmerkelijk is het dat de laatstgenoemde toen ruim 63 jaren oud, nog als oud leerling van Erpenius, eene Hebreeuwsche en eene Arabische spreuk nevens eene Grieksche en eene Italiaansche in het Album schreef, en daaronder; *Virtute et Doctrina praestanti juveni* FR. H. *Medicinae Candidato, in Italiam Europae ocellum proficiscenti L. M. Q. scrib. eique prospera omnia a D. O. M. exoptabam.* Men kan zien, dat de man zich daarbij herinnerde aan de genoegens der reizen zijner jeugd door Europa, en

aan

aan zijne eigene bevordering tot Doctor te Padua in 1622 (18). Verder schreven te Leyden nog in: G. HORNIUS en JACOBUS GOLIUS Professoren, en drie vrienden J. D. BRANDES, Med. D.; CHRIST. MARGGRAVIUS, M. D. en LUCAS SCHACHT, S. S. Theol. Cand. Phil. et Med. Doct., welke te Leyden in laatstgemelde Faculteit twee jaren later Lector, en zeven jaren daarna Professor ordin. werd.

In 's Hage bezocht hij nu zijnen moederlijken oom TOBIAS TEGNEJUS, en de oude man schreef deze hartelijke les:

Consilium foelix, occasio fausta, secundi
Eventus, Duce te, sint mihi, Christe, precor.

Haec ut tibi semper sit mens, et precatio jugis, cordicitus apprecor, amicissime ex sorore nepos Francisce Hemsterhuys, et ut in cursu studiorum, ac itinere in eum finem destinato, ipso Duce omnia fausta peragas, tandemque optatiss. studiorum tuorum metam feliciter attingas, nec non fructus luculentissimos eorum ubertim colligas, animitus voveo, tuus avunculus

Hagae Comitum *Tobias Tegnejus*
18 *Oct.* 1661. *Symmysta Hagiensis.*

In 's Hage schreef ook nog FREDERICUS A GROVESTINS, afgevaardigde wegens Vriesland in de Staten Generaal, een bijzonder vriend van den Prins Wilhelm Frederik (19), *in signum veteris et inclitae amicitiae;* eindelijk komt nog te Gouda voor, d. 24 Oct. CORN. MOERINCX, *pignus animi et nunquam moriturae amicitiae tesseram.*

 Na

Na dien binnenlandschen toer, nam hij nu tegen het einde van October de reis aan langs den Rhijn naar Zwitserland. Op dezelve komen in het Album merkwaardig voor: te Keulen JO. ADOLPH MODEMAN, Phil. et Med. D. et in Alma Universitate Colon. Prof. — te Mentz JOHANNES JOACHIMUS BECHER, Mathematicus, Chymicus et Med. Doct.; deze schreef *amico meo charissimo.* — te Frankfort aan den Main ISAACUS SCHOMBACH, Med. D. — te Heidelberg J. CASPARUS PAUWUS, Med. D. Archiater Palatinus et Professor primarius. — te Straatsburg MELCHIOR SEBIZIUS, Med. Doct. et Prof. Com. Pal. Caes. Reip. Argent. physicus, et Capit. S. Thomae praepositus. — te Basel JO. CASP. BAUHINUS, Rector Univers. h. t. — te Zurich JOS. RODOLPHUS GYGERUS, M. D. et Collegii Carolini praepositus. Hier bevond Hemsterhuis zich half November, doch het Album houdt vooreerst op ons ten gids te strekken.

Ongetwijfeld is hij vóór den winter naar Italie gereisd, en bijzonder naar Padua, de plaats zijner bedeeling, waar hij zich dan ook tot het najaar des volgenden jaars 1662 heeft opgehouden. Hier bereikte hij zijn oogmerk. Den 16 September dezes jaars 1662 werd hij met alle de gebruikelijke plegtigheden tot Philosophiae et Medicinae Doctor gepromoveerd. De oorspronkelijke pergamenten Bulle daarvan uitgereikt, bezit de Heer Bodel Nyenhuis. Zij is geteekend door *Claudius Berigardus*, als Praeses; *Joannes Guerra*, als Prorector ac Syndicus, en *Joannes Franciscus Bonardus*, als Promotor. Ook vindt men in dezel-

zelve vermeld *A. à Mitthoffen* Saxo Hallensis; Phil. et Med. Doct.; (dien wij straks als den vriend van Hemsterhuis zullen aantreffen) en ook eenen Nederlander van Arnhem, *Reinier Backer*, Phil. et Med. Doct.; doch die in het Album niet voorkomt.

Deze Bulle is een belangrijk stuk, zoo om de zeldzaamheid, als bijzonder wegens het daarbij mede zoo kennelijk onderscheid, tusschen de inrigtingen der Italiaansche Hoogescholen, ook der Paduaansche, en die der onze. Waarom ook de Hr. Bodel mij, op mijn verzoek, wel heeft willen vergunnen, hetzelve in zijn geheel hier mede te deelen, hetwelk ik, om door die uitweiding den draad van het verhaal niet te lang af te breken, in eene aanteekening zal doen (19*).

Ook heeft de Hr. Bodel nog de goedheid gehad, mij te zenden drie Latijnsche versen, op deze promotie gemaakt door Quirinus Cunibert, Joh. Petrus Erichius, LL. Stud., en Petrus Livinus van den Haute, Flander Gandavensis, Phil. et Med. Doct. Alle drie zijn gedrukt te Padua (Padoa per Gio. Battista Pasquati al Pozzo Depento, con Lic. de Sup. 1662) omvat in bloemranden, boven met een kroontje versierd, en wel gedrukt op linnen, waaraan voorheen, zoo als de Hr. Bodel gezien had, aan de twee einde houten rolletjes geweest waren. Van de twee eerste heb ik ook naderhand een exemplaar op papier gezien. Het laatstgemelde zal ik hier invoegen om de opmerkingen waartoe het aanleiding geeft.

Perillustri et Excellentissimo Domino
D. FRANCISCO HEMSTERHUIS
Sneca — Frisoni
Chirurgiae Licentiato Peritissimo
In Almo Patavino Gymnasio
Phil. et Med. Lauream Doctoralem
publice nanciscenti.

Exoptata dies tandem Francisce refulget,
  Quo capis ingenio Praemia digna tuo.
Non satis est, titulo Chirurgi stare superbum;
  Quem non immerito nuper Apollo dedit.
Debuerat Medicas Phoebus quoque tradere Lauros;
  Haec deërant capiti serta suprema tuo.
Quid loquor? hoc Vobis studium fatale videtur;
  Scilicet est Medico stirps tua nata foro.
Est tibi germanus, Frisiis sat notus in oris,
  Quantus Apollinea, qua levat arte malum!
Sunt tibi consortes generis, sunt sanguine juncti,
  Quos bene Chirurgos rumor ad astra tulit.
Quid reliquos memorem, quos singula Pharmaca scimus;
  Sed non Plebeis posse parare modis?
Si consanguinei medicalia castra sequantur,
  Tune potes stirpi degener esse tuae?
Cingite Apollineae FRANCISCUM cingite Lauros;
  Eveniat Phoebi prolibus iste decor.
Ille tenebroso multos revocabit ab orco,
  Eripiet lymphis styx phlegetonque tuis.
Ille dabit placidae languentia membra quieti;
  Anxia quae multo tempore febris habet.
Vulnera, si fuerint aliis deserta, juvabit
  Tuto Phoebeis (auguror ipse) modis.

Ergo qui populo tribuet, me judice, Vitam;
Vivat et aethereas incolat ille domos.

Chronographicum
HeMsterhVIs Inter DoCtores reLatVs.
Congratulabatur
Petrus Livinus van den Haute
Flander Gandavensis.

Het opschrift strekt vooreerst ten bevestigenden bewijze, dat Sneek de geboorteplaats van onzen F. H. was. Verder dat hij eerst den titel van *Chirurgiae Licentiatus*, waarop ook de derde en vierde regel doelen, verkregen heeft, en vervolgens dien van Phil. et Med. Doctor. Daarenboven doen de zevende en achtste regel, zoo er ten minsten eene opklimming tot de volgende in plaats heeft, vermoeden, dat ook zijn vader reeds een Geneeskundige geweest zij; de negende en tiende regel zien duidelijk op zijnen broeder Siboldus; terwijl de volgende van elf tot zestien aanwijzen, dat onder zijne bloedverwanten meer dan één de Heelkunde en Kruidmengkunde met bijzonderen lof uitgeoefend heeft. Dan ook ter verdere nasporing hiervan zijn mijne pogingen te kort geschoten.

Padua zullende verlaten, bood Hemsterhuis ook daar zijn Album aan. Ten dage der promotie had reeds de vermaarde Oudheidkundige OCTAVIUS FERRARIUS zijne naamteekening ter gedachtenis gesteld. Op den 30 Sept. schreef bovengemelde Berigardus; *Doctissimo Viro Francisco Hemsterhuis, Batavo Doctori Philosopho, Medico, Chirurgo, hoc amicitiae sempiternum monumentum dedit* Claudius Berigardus Molinensis

sis in Lyceo Patavino Philosophus primarius, Medi. Doct. et Praeses. *Non est vivere vita, sed valere.* — den 1 Octob. JOHAN PETRUS ERICHIUS, zich nu noemende Isenaw-Thur. J. U. cultor, uit wiens inschrijving blijkt dat Hemsterhuis naar Rome stond te vertrekken — en den 10 Oct. nog PETRUS A CASTRO Ser. Ducis Mant. et Montfer. Archiater.

Hij begaf zich eerst naar Florence, waar den 14 October inschreef NIC. BERIGARDUS Molinensis Gallus, Philos. et Med. Doctor. nobil. nat. Romanae, nec non Anat. Consiliarius et Inclitae nat. Germanicae Adsessor. — en den 15. MARCUS PELLETIER, Serenissimae Principissae Etruriae Medicus.

Te Romen schijnt hij zich eene maand of drie te hebben opgehouden, want den 2 Nov. schreef aldaar in het Album PETRUS SLOTERDYK, *amico et contubernali integerrimo;* en den 8 Febr. 1663, zijn vriend, die nu blijkt ook reeds gepromoveerd en met hem naar Rome gekomen te zijn, QUIRINUS CUNIBERT, D. M. *amico suo et itineris Patavio Romam socio jucundissimo.* Vervolgens bezocht hij Napels, waar FR. ALOYSIUS DE GRATIA, Ordinis Praedicatorum, Philosophiae et Med. Doctor Partenopaeus et in Almo Neapolitano Lyceo primarius Philosophiae Professor, den 2 Maart, inschreef.

Met het einde dezer maand was hij weder te Rome, blijkens het gene ATHANASIUS KIRCHERUS aldaar den 31sten schreef. Den 5 April vereerde F. COELESTINUS A STA LIDUINA, Ordin. Carmelit. discalceat. Religiosus, hem met eene Arabi-

bische spreuk. — den 25 April was hij nogmaals te Florence, waar GOTTLIEB FREYTAG toen schreef *Fautori suo magno et amico colendissimo.*

Uit Italie reisde hij door Frankrijk en Engeland naar zijn Vaderland terug met zijnen Vlaamschen vriend Pet. Livinus van den Haute, die blijkt ook reeds Phil. et Med. Doctor geworden te zijn, en hem al naar Napels vergezeld te hebben. Tot Parijs toe waren ook zijne reisgenooten AXELIUS A MITTHOFFEN en ERNESTUS BOGISLAUS FROST, beide Phil. et Med. Doctores; dáár van hem scheidende, schreven zij in het Album, de eerste, d. 24 Juny 1663 FR. H. *Frisio amico suo intimo et Itineris per Italiam et Galliam socio charissimo* cet. — de tweede, den 1 Julij, *Amico, fautori ac fido per Italiam et Galliam Achati.* Voorts vereerde hem te Parijs nog met schriftelijken heilwensch, den 12 Julij, de vermaarde GUIDO PATIN, Bellovacus, Doctor Medicus Parisiensis et Professor Regius.

Te Londen, waar hij zich van omtrent half Julij tot half Augustus schijnt opgehouden te hebben, vind ik geen schrift van eenigen Engelschman, maar alleen van zeven Duitschers of Denen, aan welke natien hij, zoo mij voorkomt, zich meest hechtede. Onder dezen is de beroemde OLAUS BORRICHIUS, zich schrijvende *P. P. Hafn.*

In den loop van Oogstmaand was hij weder in Holland. Zijn vriend van den Haute, nu afscheid van hem nemende te Leyden, schreef den 22 Aug. in het Album: *Amico meo singularissimo, variorum per Italiam itinerum, per Neapolis, Galliae*

liae et Angliae regna comiti fidelissimo D. F. Hemsterhuis Frisoni, *Doct. Phil. et Med.*, *ut quos tuta societas per multos conjunxit annos nulla in perpetuum disjungat oblivio.* — In de Beverwijk begroette hem zijn oude vriend PETRUS PIERIUS, Med. D. en te Amsterdam de vermaarde Chimist JOH. RUD. GLAUBER.

Hemsterhuis zal thans weldra naar Vriesland; en tot zijne familie, wedergekeerd zijn; waaromtrent het Album nu niets oplevert, dan een Latijnsch vers van acht en dertig regels, door S. A. Gabbema, vol van lof- en vriendschapsbetuigingen, geschreven te Leeuwarden den 20 December dezes jaars.

Eene vaste woonplaats ter uitoefening der Geneeskundige praktijk schijnt hij nog in langen tijd niet gekozen te hebben, zich meestal te Leeuwarden ophoudende. In het jaar 1664 vind ik bewijzen van eene reis naar Holland in Maart en April. — In 's Hage schreef GULIELMUS STRATENUS, Med. D. et Prof. Celsissimor. P. P. Auriac. Archiater, F. Hemsterhusio Med. Doctori *ad praxin accincto*, — te Amsterdam PAULUS BARBETTE, M. D. en HENRICUS BAILLY, M. D. Deze: F. H. *amicorum antesignano Philosopho*, *Chirurgo*, *Medico nulli secundo.* — In Augustus dezes jaars was hij te Embden, waar BONNO SIBELIUS BONNHUIS, Med. Doct., schreef *Amico suo singulari, Patriam cum Eruditionis et virtutis trophaeis repetenti et se ad praxin accingenti.* — In het najaar was hij weder in Vriesland, blijkens eene inschrijving van D^r. SIXTUS BRUNSVELDT op de

Jou-

Jouwer en van CORNELIUS CRONENBORCH, S. S. Min. Cand. te Sneek, beide half November.

Het komt mij zeer waarschijnlijk voor, dat, toen de Stadhouder Prins Wilhelm Frederik op den 14 Octob. te Leeuwarden de ongelukkige wonde bekwam, waaraan hij reeds den 21 overleed, onze Franciscus Hemsterhuis zijnen broeder Siboldus, die alle zorge aanwendde, (Aitzema D. XI. bl. 115.) in de behandeling mede zal hebben bijgestaan (20). In welk eene bijzondere gunst en achting hij toch steeds ten Hove stond, kan uit het volgende blijken.

Toen na 's Vorsten begrafenis Hoogstdeszelfs neef Prins JOHAN MAURITZ van Nassau, op den 27 Decemb. 1664 ouden stijl, d. i. den 6 Januarij 1665 nieuwen stijl, te Franeker den gevaarlijken val met zijn paard in het water gedaan had, kwam de Princesse weduwe ALBERTINA AGNES van Oranje, op die tijding ten spoedigste derwaarts (21). Dat zij ook wel hare Artsen mede nam, zou men vermoeden, maar het Album levert een dadelijk bewijs, dat ten minsten onze Franciscus Hemsterhuis daarbij tegenwoordig was, en zekerlijk allen dienst en hulp bewees.

De dankbare Vorst schreef den 8sten dag na het ongeluk, in hetzelve aldus met een stouten handtrek:

Qua patet Orbis
J. Moritz F. zu
Nassau etc.
Franiker den 14 Jann. 1665.
nach dem die Almechtige so gnediglich undt miraculöslich den 6 mich bey leben erhalten hatt.

Niet

Niet lang daarna werd F. H. met gelijke bewijzen van gunst vereerd, door de Princesse weduwe zelve, en door hare toen nog ongehuwde jongste zuster MARIA (22), welke zich toen ook te Leeuwarden bevond, zijnde door hare moeder Princesse Amelia Douariere van Oranje, op het vernemen van het ongeluk van Prins Willem Frederik, terstond uit 's Hage derwaarts gezonden tot ondersteuning van hare zuster. Volgens Aitzema XI. D. bl. 79.

De Princesse weduwe schreef op de achterzijde van het blad, waarop vier jaren vroeger haar doorluchtige Gemaal geschreven had, met levendige herinnering aan haar verlies:

Le sort de mon destin a rompu mon courage,
Albertine P. Dorange
Dre de Nassau
1665.

De jonge Princes schreef op een ander blad aldus:

Nul orage ne peut etouffer la Vertu
Marie Princesse d'Orange
1665.

De laatste inschrijving in het Album, welke te Leeuwarden, ja zelfs in Vriesland, geschiedde is van PHILIP ERNST VEGILIN DE CLAERBERGEN, *memoriae causa*, d, 7 Maart 1666. Ik zou vermoeden, dat onze Hemsterhuis zich niet lang daarna te Groningen zal hebben nedergezet. Althans de eerstvolgende inschrijving is te Gronin-

gen,

gen, d. 26 Nov. 1667, van M. BORGESIUS, Th. Stud. Na dien tijd, komt er weinig in het Album meer voor, uitgezonderd eene inschrijving te Antwerpen geschied, d. 18 August. 1676, door CORNELIUS HAZART, S. I., welke dus een reisje derwaarts kan doen gissen. Voorts komt mij om den tijd en den inhoud nog meldenswaardig voor, hetgene den 24 Decemb. 1680 ANT. BERCHHUYS, Med. D. Prov. Gron. et Oml. Arch. schreef: F. H. *Experientiss. Clariss. Dno Possessori viro honorato in Amicitiae Veteris testimonium, continuandam fidem Pos. L. M. Q.*

Uit den tijd van geboorte van zijnen oudsten zoon mag ik gissen, dat hij niet zeer lang hierna zich in den echt begeven heeft met *Maria Gronwols* of *Groenewout:* zoo verscheidenlijk komt de naam in oorspronkelijke opgaven voor, zoo als nader zal blijken. In de eerste schrijfwijze is de Groninger uitspraak, daarin gevolgd, duidelijk kenbaar. Twee zonen heeft hij bij haar verwekt, Tiberius en Meinardus.

Schoon hij de geboorte van den eersten zoon reeds een man van omtrent vijf en vijftig jaren, heeft het hem echter mogen gebeuren, niet alleen deze zonen gelukkig te zien opwassen, maar ook van zijne verstandige opvoeding en onderwijs, vooral in zijnen oudsten zoon, de grootste voldoening te hebben, die ooit het vaderhart kan strelen. In eenen zeventigjarigen ouderdom vergezelde hij dezen zoon op eene reis door Holland, om den jongeling, als een zeldzaam voorbeeld van vroege geleerdheid, den beroemdsten mannen aldaar zelf

aan

aan te bieden. Ja hij heeft de vreugde mogen beleven, dien zoon, nog geen twintig jaren oud, tot de waardigheid van Hoogleeraar geroepen te zien, blijkens de inschrijving in zijn Album van JOANNES GREVEN, Rector te Groningen, d. 20 Junij 1705, die zich over deze bevordering van zijnen Leerling reeds bijzonder verheugd had; zoo als wij nader gelegenheid zullen hebben te zien.

Deze inschrijving is nu ook de laatste, welke voorkomt. In het vorige jaar 1704, is nog merkwaardig die van den door zijne geleerdheid vermaarden Groninger Burgemeester MENSO ALTING, den 30 April, *Viro Clariss. F. H. Medicae artis longo rerum usu peritissimo ac Philosopho eruditissimo, cuncta quae vitam faciunt beatiorem apprecatus, haec amicitiae ergo adscripsit.*

Wanneer nu onze grijsaard, die vastheid van ligchaam met sterkte van zielskrachten schijnt gepaard te hebben, overleden zij, is mij niet gebleken; waarschijnlijk zal hij wel tachtig jaren bereikt hebben, gelijk zijne beide zonen na hem.

Ik kan niet ontveinzen, dat het voor mij een bijzonder genoegen is, de gelukkige gelegenheid gevonden te hebben, om een zoo voortreffelijk man, als Franciscus Hemsterhuis geweest is, maar die bijna geheel vergeten was, uit die vergetelheid als terug te roepen, en ten minste eenigzins in zijne waarde te doen kennen. Nergens toch heb ik van dien edelen man iets gemeld gegevonden, behalve de korte en, zoo als nu blijkt, zeer ware schets, die Ruhnkenius geeft, Elog. p. 18.

p. 18. of het gene alleen uit die bron geschept is: « (Tib. H.) puerulus literarum initia cum ab ido« neis magistris percepit, tum a patre Francisco « Hemsterhusio, qui salutarem artem, quam pro« fitebatur, cum politioribus literis conjunxerat, « et peregrinandi studio ductus, omnem fere Eu« ropam lustrarat." Vriemoet zelfs kende zijnen naam niet, stellende, Ath. Fris. pag. 782. N. Hemsterhuis.

De oudste zoon van Franciscus Hemsterhuis, TIBERIUS genaamd, naar zijnen Vaderlijken Grootvader, werd dan te Groningen geboren, tegen of in het begin des jaars 1685. Moeijelijk is het echter den juisten geboortedag te bepalen. Zeker is het, dat die niet geweest is de eerste van Sprokkelmaand, zoo als Ruhnkenius in het Elogium p. 18. *a* opgeeft; nader komt de bepaling des schrijvers van de Eloge in de Bibl. des Sciences, op den 9den Januarij. De Heer Bergman, dit onderscheid opmerkende, vraagt naar het gezag voor die laatste meening, doch acht dezelve te mogen aannemen op grond van overeenkomst met het opschrift op het portret van Prof. Hemsterhuis in de Senaatkamer te Leyden, waar verkort ♀ 1685, dat is de negende dag der eerste maand staat. Zie Addend. p. 500. Ondertusschen is mij gebleken, dat ook dit nog onjuist is; volgens het doopboek te Groningen, waaruit de Hr van Loon mij het volgend uittreksel letterlijk afgeschreven heeft bezorgd.

Anno 1685.
Januarius
Donderdag 8. AK Tiberius s. v.
Dr. Franciscus Hemsterhuis
en Maria Gronwols.
Jnt. Netstr

Het eerste karakter beduidt Nieuwe Kerk; het laatste zal waarschijnlijk aanduiden Kyk in 't jat-straat (in uitspraak gewoonlijk Kikentjes straat) waar de familie gewoond heeft in een huis nog bekend; de geboortedag kan dus niet later geweest zijn dan de 8ste, en dan nog zou de doop reeds op denzelfden dag moeten plaats gehad hebben, te weten alles naar ouden stijl, toen in Groningen alleen gebruikelijk. Veel waarschijnlijker is het dat het kind reeds eenige dagen vroeger geboren is.

Bij de zeldzame ontwikkeling zijner verstandelijke vermogens in nog kinderlijken leeftijd, droeg zijn wijze Vader zorg voor derzelver gelukkige leiding in het leeren van talen en wetenschappen, zoo door eigen onderwijs, als door dat van bekwame Leermeesters. Onder dezen leert het Album van Tiberius ons kennen JODOCUS RIEMSNIDER, Conrector, en JOANNES GREVEN, Rector te Groningen.

Reeds in het najaar van 1698 begon hij zijne Academische studien, zijnde in het Album dus ingeschreven: « d. 25 Aug. Tiberius Hemsterhuis, « Groninganus, Philosophiae Stud. aetatis 14 an-« norum." JOH. BERNOULLY was toen Hoogleeraar in de Wiskunde en Wijsbegeerte, JACOBUS GOUSSET in het Grieksch, de Wijsbegeerte en Godge-

leerd-

leerdheid; JOANNES BRAUNIUS, in de Hebreeuwsche taal en Oudheden en in de Theologie (23). Hemsterhuis was hun vlijtige leerling, en het Album bevat de bewijzen, hoe hoog zij hem waardeerden. De voortreffelijke Joannes Mensinga, Hoogleeraar in de Welsprekendheid, Grieksche taal en de Geschiedenissen, was juist in dit jaar 1698 overleden. Hemsterhuis zal dus vervolgens de lessen van *Adam Menso Isinck*, die in het volgend jaar 1699 zijnen Leermeester opvolgde, mede hebben gehoord, hoewel deze in het Album, dat bevreemden mag, niet voorkomt (24).

Verbazende waren de vorderingen die hij in drie jaren gemaakt had, zoo dat de ruim zestienjarige jongeling nu niet als een voortreffelijk leerling, maar als een jonge geleerde overal verscheen, en bewonderd werd, toen hij in den nazomer des jaars 1701 met zijnen Vader eene reis naar Holland deed, — met wat oogmerk is wel niet duidelijk, maar zekerlijk niet om toen reeds te Leyden te gaan studeren; hetgene eerst later gebeurd is, gelijk wij zullen zien. Voorts is het blijkbaar, dat het Album van den jongen Tiberius toen, en wel bijzonder voor die reis is aangelegd. Hij schreef op het eerste blad, gelijk ik reeds met een woord gezegd heb, het volgende achtregelig vers:

Vade liber, varios doctorum collige flores,
   Queis clarum nomen culta Minerva dedit;
Coelestes animas placidoque adfabere vultu,
   Inscribant chartis nomina quisque tuis;
Sic gemmis, Tartessiaco sic charior auro

 Pu-

Puroque argento tu mihi semper eris.
Vosque viri illustres memori dum vita manebit
Mente colam grato suspiciamque animo.

Tiberius Hemsterhuis S. S. Theol.
et Linguarum Orient.
Studiosus.

Het Album zal ons nu weder, gelijk voorheen dat van den Vader, hetwelk ook nog op deze reis zal blijken medegevoerd te zijn, ten gids verstrekken. Terstond leeren wij, dat het vertrek van Groningen nog voor het midden van Herfstmaand plaats had; en merkwaardig is daarbij hetgene twee der Leermeesteren van Tiberius, Braunius en Gousset toen in het Album schreven. De eerste, na eenige spreuken: *Ornatissimo, doctissimo, ingenii excellentis magnaeque spei juveni, Tiberio Hemsterhuis, meo jam per triennium in Lingua Hebraea, Antiquitate Judaica et Theologia Didactica et Elenchtica discipulo diligentissimo, modestia omnique virtute Christiano et Theologo digna praedito, mihique dilectissimo, bonarum literarum patronis et severioris eruditionis promotoribus diligendo, summâ curâ omnique opere adjuvando, in sinceri amoris τεκμήριον paucula haec apposui*,

Johannes Braunius,
S. S. Theol. D. ejusdemque
ut et Hebr. Ling. Professor Ord.

Groningae
VIII Id. Sept.
1701.

De

De tweede schreef, desgelijks na eene spreuk, aldus: *Hoc votum, haec spes mea est de hoc eximio adolescente, quia zelum Legis Dei, pietatemque in ipso cum eruditione omnigena adolescere video in dies, idque tam feliciter, ut longo intervallo nunc aetate pares superet, certoque sit olim viros aevi sui praestantissimos aequaturus. Scripsi animo amicissimo Groningae* 9 *Sept.* 1701.

Jacobus Gousset, Professor.

De reis ging door Vriesland, waar zekerlijk de nabestaanden bezocht werden. Siboldus Hemsterhuis was toen wel reeds overleden; hoe zou hij anders hebben kunnen nalaten ook den veelbelovenden zoon zijns waarden broeders met eenige inschrijving te vereeren? gelijk zijn zoon, Johannes H., toen nog te Leeuwarden als Geneesheer wonende, op de terugreize deed.

Te Franeker hield men zich een dag of drie op, waar onder anderen inschreven den 19 Sept. de geleerde JOHANNES CREYGHTON, Tilsa-Prussus, toen Predikant te Franeker (25). — d. 20. JACOBUS RHENFERD, L. O. P. *Ornatissimo adolescenti, πολυγλωττοτατῳ et super aetatem ac fidem pene in Orientalibus versato, magnis passibus et recto tramite ad solidam eruditionem contendenti, paucula haec in benevolentiae τεκμήριον, et ad ejusdem apud omnes bonos et bonae mentis amantes commendationem.* — d. 21. CAMP. VITRINGA: *Ornatissimo juveni, Literarum Graecarum et Hebraicarum, quin et severiorum disci-*

plinarum studiis longe supra aetatem culto atque erudito. Te Harlingen werd FRANCISCUS *a* VELSEN, toen aldaar Predikant, gehuwd geweest met Judith Hemsterhuis, bezocht; deze schreef: *diligentissimo et maximae spei juveni meoque consanguineo.*

De reis werd voortgezet naar Amsterdam. Daar komen, den 24 en 25 Sept., in het Album voor: GUIL. SURENHUYSIUS, Prof., toen reeds bezig met zijne beroemde uitgave van de Mischna. — JOH. TH. SCHALBRUCH, L. A. M. et Philos. D. atque in Illustri Amstelaed. Athenaeo Log. Prof. Scholarumque publicarum Rector. — en HERO SIBERSMA, Predikant. (26)

Te Leyden schijnt toen JAC. PERIZONIUS alleen bezocht te zijn geweest, die den 31 Sept. in het Album schreef: *Quaesita discamus: nondum inventa quaeramus. Praestantissimo juveni Tiberio Hemsterhusio, in Graecis et Orientalibus Literis egregie versato, hanc benevolentiae suae tesseram L. M. dedit ac fausta quaeque precatur.*

Van de verdere reis geeft het Album alleenlijk eenig spoor door de handteekeningen van *H. W. Ludolf*, d. 5 Octob. in 's Hage; van *Benjamin Furly*, den 6. te Rotterdam; en vervolgens te Hontenisse, in het Ambacht van Hulst, van *C. Hartman*, Predikant aldaar, den 14 Oct.; maar tot dezen tijd en deze plaats meen ik ook te behooren eene inschrijving, met dit jaartal 1701; doch zonder plaats of dagteekening, van J. H. BORNIUS, Serenissimi Regis Britanniae Wilhelmi Magni per Flandriam ab aerario. Nabij het dorp Hontenisse,

se,

ze immers, op een Kasteel, 't Hof te Zande geheten, hield de ontvanger der inkomsten van den Prins van Oranje zijn verblijf, volgens den Tegenwoordigen Staat der Nederlanden, II D. bl. 518. Ik mag dan, in weerwil van eenig in het oog loopend onderscheid van hand, dat evenwel aan een tijdverschil van 30 jaren kan worden toegeschreven, dezen houden voor den zelfden *J. H. Bornius*, die als LL. Stud. in Groningen, $\frac{14}{4}$ April 1671 in het Album van Franciscus Hemsterhuis had geschreven, en tevens zijn wapen op de tegenoverstaande bladzijde in waterverf geplaatst. (Het schild in vieren verdeeld, boven en onder in kruis een springend hart, rood op zilver, en desgelijks 4, 3, 2 en 1 zilveren sterren tusschen banden op rood).

Deze Heer zal dus een oud vriend van F. H. geweest, en om zijnentwille welligt dit uitstapje gedaan zijn. Nu schreef hij in het Album van den zoon: *Nulla nisi temporis honesta avaritia est. Quod hactenus a Tiberio Hemsterhusio Francisci filio bene observatum, ita ut* cet.

Het was in dit zelfde jaar tegen het laatst der maand October, en in het begin van November, dat te Dordrecht de zoo kostbare en rijke Bibliotheek en verzameling van penningen en oudheden enz. van den Secretaris Jan de Witt verkocht werden. Dat nu de beide Hemsterhuisen daar tegenwoordig geweest zijn, wijzen de Albums aan, en bijzonder hetgene de beroemde JOANNES GEORGIUS GRAEVIUS, die de Catalogus had opgemaakt (27), en zich toen ook te Dordrecht bevond, in dat van den jongen Tiberius schreef:

Is demum probus est, quem poenitet quàm probus sit. Juveni expectationis magnae et ad summa nato, Tiberio Hemsterhusio hanc meae in eum prolixae voluntatis tesseram signavi Dordraci d. VI Novemb. cum Wittiana Bibliotheca ibi praeconem exerceret. 1701.

Onder dezelfde dagteekening schreef ook aldaar FRANCISCUS VALENTYN, V. D. M. in het Album van Tiberius drie spreuken; eene in de Maleische taal, eene in de Arabische, en eene in de Persische, op twee tegen elkander overstaande bladzijden; en daar onder: *Doctissimo et incomparabili sedecim annorum juveni Tiberio Hemsterhuis, severiorum disciplinarum cultori summo, nec tantum longe supra aetatem in Linguis Orientalibus versato, sed quod his temporibus rarissimum, Arabicae atque Persicae Linguae amatori eximio, haec paucula in veri amoris et benevolentiae* τεκμήριον L. M. *dedit.* En tevens schreef Valentyn (28) in het Album van vader Franc. Hemsterhuis eene Italiaansche en eene Arabische spreuk. — Twee dagen later schreef in dat van Tiberius NICOLAUS COLVIUS, Fransch Predikant, en den 11 Nov. in beide, zoo van vader als zoon, SALOMON VAN TIL, toen Nederduitsch Predikant en Professor te Dordrecht.

Nu begaven onze geleerde reizigers zich weder naar Leyden; waar wij inschrijvingen van den 17den tot den 30sten November vinden; alleenlijk toonen twee tusschentijds, eene van den zonderling vermaarden Oosterling HENR. SIKE (29), en de andere van den geleerden ADRIANUS RELAN-

DUS,

nus, beide met Arabische spreuken te Utrecht geschreven, eenen korten uitstap derwaarts aan. Te Leyden dan werd Tiberius met lofspraak nu vereerd door JACOBUS TRIGLANDUS, MELCHIOR LEYDEKKER, JOHANNES A MARCK, HERMANNUS WITSIUS, Professoren in de Theologie; ABDIAS VELINGIUS, Predikant te Leyden, een oud vriend, voor acht jaren van Groningen derwaarts beroepen; WOLFERDUS SENGUERDUS, Phil. Prof. en Bibliothecarius, toen Rector Magn., en JACOBUS GRONOVIUS. Bijna niemand hunner gewaagt niet mede van zijne zeldzame vorderingen in Oostersche talen. Gronovius schreef: *praestantissimo adolescenti Tib. Hemsterhuis, cujus sermones supra aetatem doctos profectusque admirabiles agnovi laetissimus, tum ipsi applaudens, tum egregio et conatus filii indulgenter foventi patri gratulans, hanc benevolentiae fidem signavi.*

In het begin van de volgende maand December waren zij te Amsterdam. Hier troffen zij spoedig den man aan, tot wien de jonge Tiberius weldra eene bijzondere betrekking zou krijgen, JOH. HENRICUS LEDERLINUS, die reeds den 5. Dec. in beide Albums schreef. — In dat van den zoon: *Praestantissimo Dno Possessori, singularis eruditionis juveni, linguarum Orientalium supra fidem peritissimo, mei, ceu integerrimi amici, memoriam commendatam esse cupio.* — In dat van den Vader: *Clarissimo Domino Possessori, septuagenario seni, de eximii filii mira indole et Orientalium Linguarum scientia supra aetatem*

stupenda animitus gratulatus lingua, manuque; haec — scripsit.

Den volgenden dag, d. 4. Dec., schreef ook in het Album van den zoon iemand, tot welken deze na verloop van jaren in eene nog veel naauwere betrekking zou komen, de Heer JACOB DE WILDE, aldus: *Omnia si perdas famam servare memento. hisce pauculis memoriam sui commendare voluit Tiberio Hemsterhusio, optimae spei adolescenti, in linguis Orientalibus peritissimo, antiquitatisque cultori, J. de Wilde.* De laatste woorden geven genoeg te kennen, dat de jeugdige liefhebber van Oudheden toen ook, nevens zijnen Vader, het voortreffelijk Kabinet van den Heer de Wilde bezigtigd heeft; en welligt is daardoor reeds de eerste grond gelegd tot eene vriendschap, die naderhand zoo belangrijk werd. Het zal ook in dezen tijd misschien geweest zijn, dat de Amsterdamsche Dichter, *Joan Pluimers*, het Lofdicht: « Aan den geleerden Jongeling Hemsterhuis" maakte, het welk in het IIe Deel zijner gedichten bl. 130 gedrukt is; hij was een vriend van het huis van de Wilde. (Ged. II. bl. 115—117). — Den 7^e^ Dec. schreef ook nog in het Album van Tiberius TACO HAJO VAN DEN HONERT, toen Predikant te Amsterdam.

Nu keerde de gelukkige Vader met zijnen bewonderden zoon door Vriesland naar huis terug. Reeds den 9^den^ Dec. schreef te Leeuwarden in het Album van Tiberius zijn veel ouder neef Johannes Hemsterhuis, gelijk ik reeds met een woord gemeld heb:

Non

Non haberi sed esse.

Votivas Clarissimorum juxta ac Amicissimorum virorum gratulationes conjunctissimo Patrueli ratas fixasque coelitus precatur et apprecatur, ac ex uberi primitiarum progermine laetam aureamque messem Ecclesiae, parentibus, Fautoribus atque amicis reconditam prospicit

Omni officio benevolus cognatus

Leovardiae Frisiorum v. Id. Decembr. MDCCI.

J. Hemsterhuis Med. Dr.

Ook nog onder dezelfde dagteekening de oude vriend zijns vaders, die dezen voor veertig jaren, bij zijn vertrek naar Padua geluk had toegewenscht, DANIEL VALKENIER, Muntmeester van Vriesland, aldus:

Pervigiles habeat oculos mentemque sagacem,
Qui cupit ut celebri stet sua fama loco.

Ornatissimo linguarum Orientalium peritissimo juveni Tiberio Hemsterhuys, ut ipsius fama laudatissima eat, qua patet orbis, ob mutuam multis annis cum Parente honoratissimo Francisco Hemsterhuys cultam amicitiam optat ac vovet Daniel Valckenier, rei monetariae praefectus.

Dat zij reeds vóór Kerstijd weder, wel voldaan over de afgelegde reize, te Groningen waren terug gekomen, bewijst het volgende, inderdaad merkwaardige, op den 22 Decemb. in het Album van Tiberius geschreven door den zesenzestigjarigen

gen JOHANNES ABBRING, nu reeds sedert vierendertig jaren Predikant te Groningen (30).

Augurium ratio est et conjectura futuri;
Scena manet dotes grandis, Amice, Tuas.
Ovidius Trist. L. I. Eleg. 8.

Hoc auguriumnon ex avium volatu, aut Pullorum pastu vanissimo, sed ex certissimis summae indolis indiciis gratulabundus D. Tiberio Heemsterhuis apponere voluit, ad ulterioris virtutis diligentiaeque incitamentum, quò fatis maturam aetatem indulgentibus, Deo possit esse gloriae, Ecclesiae emolumento, literis fulcimento, Patriae decori, Parentibus solatio, sibi ornamento, Joh. Abbring.

De zedige en geleerde jongeling moet in elks oogen een wonder geweest zijn. De grootste mannen bewijzen hem die hulde met de uitgezochtste loftuitingen; maar hoe groot moet ook waarlijk de wijze nederigheid geweest zijn, die hem bij dat alles behoed heeft van duizelig te worden van hoogmoed en eigenwaan!

Het volgend jaar 1702 bragt hij te Groningen door tot aan den herfst, zekerlijk zijne geleerde oefeningen steeds vlijtig voortzettende. Ondertusschen schijnt een gevolg van de reis des vorigen jaars geweest te zijn, het voornemen, om na de groote Vacantie dezes jaars de Hoogeschole te Leyden te gaan bezoeken, bijzonder, zegt Ruhnkenius, om den roem van Jac. Perizonius.

Misschien heeft de jonge Tiberius, hoe zeer des niet behoevende, echter naar gewoon gebruik, nu hij

hij de Academie van Groningen stond te verlaten, getuigschriften van zijne leermeesteren verzocht en ingezameld. Men mag veronderstellen dat zij schitterend zullen geweest zijn, maar tevens denken dat zij lang zullen verloren gegaan zijn. Evenwel één is toevallig behouden gebleven en in mijne handen gekomen, dat van Gousset, door denzelven eigenhandig geschreven. Om de zonderlingheid zal ik het hier geheel invoegen:

« Ornatissimus adolescens Tiberius Hemsterhuy-
« sius mihi abunde cognitus est, quod non modo
« praelectiones meas frequentârit, sed persaepe
« me in Musaeo privatim convenerit, et de rebus
« Philologicis ac Philosophicis interrogando multas
« luculentasque occasiones dederit explorandi in-
« genii ipsius, indolis, diligentiae, acuminis, pro-
« gressuum. Colloquia autem nostra circa linguam
« Graecam, Ebraïcam, Syriacam, Arabicam ver-
« sata sunt, nec non circa Theologicas quaestiones
« et S. Scripturae loca ardua. In quibus tum mo-
« dus interrogandi, tum ad responsa mea repo-
« nendi, mihi aperuerunt dotes in ipsum a Domi-
« no collatas eminere supra vulgus, easque sum-
« ma sedulitate et solertia ab ipso quotidie excoli;
« et spem excitaverunt haud dubiam, fore, ut,
« Deo vitam producente ac porro benedicente,
« evadat non tantum vir doctus, sed et inter
« doctos emineat. Datum Groningae anno Christi
« MDCCII quarto die Februarii,

Gussetius, Professor in Academia
Provinciali."

Jam-

Jammer is het, dat niet een dergelijk getuigschrift van Joh. Bernoully meer voorhanden is; daarin zou toch zekerlijk de ongemeene kennis en bedrevenheid van den jongen Hemsterhuis in Wiskunde en Wijsbegeerte, zoo als Ruhnkenius die schetst, met grooten lof vermeld en aangeprezen gevonden worden. Terwijl die voortreffelijke Leermeester, zulks als veronderstellende, in het Album den 29 Aug. 1702 eenvoudiglijk schreef:

Illa mihi Patria est ubi pascor, non ubi nascor,
Illa ubi sum notus, non ubi natus eram.
Owen.

Paucula haec praestantissimo et ad solidam eruditionem strenue contendenti juveni, suo quondam in Philosoph. discipulo in perpetuae benevolentiae signum et memoriae sui commendationem apposuit

Joh. Bernoully P. P.

Omtrent dezen tijd heeft Tiberius, zich tot zijn vertrek gereed makende, zijn Album aan eenige vrienden en begunstigers aangeboden. Allen vereeren zij hem met hoogen lof en welmeenende gelukwenschingen. Onder dezen vinden wij drie Burgemeesteren van Groningen, den geleerden MENSO ALTING, toen Praesident, — J. B. BUSCH, J. U. D. en HENRICUS PICCARDTUS, tevens Curator der Academie, — gelijk mede den Raadsheer en Curator HENR. BOTHENIUS; voorts den Leermeester zijner jeugd, den Conrector JOD. RIEMSNIDER, en dan eenige jonge vrienden, van wel-

welke de laatste, JOHANNES BECKERINGH, S. S. Theol. Stud. Groninganus, nog den 2. Septemb. inschreef. Kort daarop moet Tiberius uit het Ouderlijk huis zich op reis begeven hebben, ten zij de inschrijving van THEODORUS WILMAN, V. D. M., in Birdaard et Janum, zonder plaatsteekening, doch op den 4 Sept., nog te Groningen toevallig door dien zonderlingen man (31) en niet op zijne standplaats of ten minsten in Vriesland geschied is.

Doch reeds den 9 Sept. bevond hij zich te Franeker; waar G. STELLMAN Bremensis (32) eene spreuk uit den Talmud en eene plaats uit Philo tot aandenken in het Album schreef. Zijne reis naar Amsterdam ververderd hebbende, blijkt het dat hij de familie de Wilde ook bezocht heeft; een zoon E. V. D. WILDE (dat is Egtbert Veen de Wilde) Litt. Stud. en J. BRANTIUS FIL. S. S. Theol. Stud. schreven hunne hartelijke vriendschapsbetuigingen; als mede de vader des laatstgemelden, JOHANNES BRANDT, G. F. Remonstrantsch Predikant te Amsterdam, en vriend van het huis van de Wilde; alle den 16 Septemb. Uit hetgene Brandt schreef kan men opmaken, dat hij ook den Vader kende: *Eximio viro juveni Tiberio Hemsterhuis, Graecae et Orientalium Linguarum supra aetatem supra fidem peritissimo, raro docti patris ornamento, ad eruditionem facto, bonis avibus bono Reipublicae Litterariae nato, omnia feliciter.*

Weldra nam nu onze Hemsterhuis zijn verblijf te Leyden, van welk verblijf het Album slechts één

één blijk oplevert, de inschrijving namelijk van JACOBUS LAMBERTUS DE ABERTON, Eques Divi Marci, Sac. Pal. Caes. Comes, Med. et Phy. Doctor, reeds op den 25 Octob. 1702. En na dezen tijd schijnt Tiberius besloten te hebben, het Album niet meer aan te bieden, zoo als voorheen. In het geheel toch zullen er slechts nog drie voorbeelden voorkomen, en wel drie jaren later.

Te Leyden werd hij dus ingeschreven:

« ao 1702 d 21 Sept. Tiberius Hemsterhuis »
« Groning. Theol. Stud. aet. 20. »
« ap. N. Jens op de groene haesengraft. »

Vreemd moet het voorkomen hem eenen twintigjarigen ouderdom toegekend te vinden, daar hij nog geen volle achttien jaren bereikt had. Zou hij reeds liever het voorkomen van een geleerd jongman, dan van een vroeg rijp kind gehad hebben? maar het is het eenige raadselachtige niet, dat ons ontmoet. Wanneer men in aanmerking neemt, dat hij, bij al den voortreffelijken aanleg tot geleerdheid, zich toch altijd bijzonder als vlijtig beoefenaar der Godgeleerdheid en der Oostersche talen, en dit laatste met de zeldzaamste toejuiching, onderscheiden heeft, en zich nu ook wederom als Theol. Stud. laat inteekenen, wie zou dan niet als voorspellen, dat hij nu weldra als een uitstekend Godgeleerde of als de grootste Oosterling van zijnen tijd zal te voorschijn treden, en tot die grootheid aan Leydens Hoogeschool den laatsten trap beklimmen. Dezelfde Hoogleeraren daarin, die hij het vorige jaar had leeren kennen,

wa-

waren nog daar, alleen Leydekker was vervangen door S. van Til, dien hij toen ook reeds te Dordrecht ontmoet had. Doch er is geen spoor, dat hij zich onder hen verder bijzonder bevlijtigd hebbe. Integendeel schijnt hij zich bijna geheel aan de Westersche Letterkunde gewijd te hebben, en daarin Jacobus Gronovius en Jacobus Perizonius, welken laatstgemelden ook juist dit jaar 1702 het onderwijs in de Vaderlandsche Historie werd opgedragen, gevolgd te zijn.

Twee omstandigheden van zijn verblijf te Leyden zijn meer bijzonder bekend: zijn dienst aan de Bibliotheek, en de bewerking van den Pollux. Curatoren droegen namelijk onzen jongen Geleerden de vereerende last op, om de Handschriften der openbare Boekerij in eene betere orde te brengen. Ruhnkenius vermeld dit loflijk p. 21. en Hemsterhuis verhaalt het zelf in de Praefatie voor den Pollux p. 24. doch in de uitgave van de Catalogus van 1714, waar men het anders verwachten mogt, vindt men daaarvan niet gerept. Dan volgens het eigen verhaal van Hemsterhuis moet dit reeds terstond in den herfst van 1702, hetgene men niet regt schijnt opgemerkt te hebben, voorgevallen zijn. Naauwelijks toch was deze taak af, of hem verbeidde reeds eene nieuwe, niet minder vereerende, maar moeijelijker en gewigtiger, het opvatten der verdere uitgave en bewerking van het Onomasticum van Pollux, dat ook reeds vroeger plaats had dan men schijnt te meenen. J. Henricus Lederlin, die toen zijn verblijf te Amsterdam had, en voor de pers van

Wetstein dat werk vervaardigde, werd als Hoogleeraar naar zijne geboortestad Straatsburg geroepen. De groote gedachte, die deze geleerde man van den jongen Hemsterhuis had opgevat, deed hem de voortzetting van dat werk, hetwelk hij, tot in het VII^de^ boek gevorderd, nu moest afbreken, dezen aanbevelen, en hem daartoe bij eenen brief dringend noodigen. De zedige jongeling wees dit van de hand, doch naar Amsterdam ijlende, om van zijnen vriend Lederlin het laatste afscheid vóór diens vertrek te nemen, liet hij zich, en door zijn nu mondeling aanhouden, en door het aanraden van vrienden, en wel inzonderheid van GRAEVIUS, eindelijk daartoe overhalen. Dit moet dus reeds vóór het einde van 1702 hebben plaats gehad: want Graevius is den 11 Januarij 1703 overleden.

Het bewerken van den Pollux zal dus grootendeels te Leyden geschied zijn. Want dat hij zich daarom naar Amsterdam begeven hebbe blijkt nergens, schoon het hem misschien wel in de gelegenheid gebragt heeft, meer te Amsterdam in kennis te geraken. Het werk zelf werd meermalen door tusschenkomende omstandigheden vertraagd. Deze bezigheid viel dus reeds in zijn achttiende en negentiende jaar, niet slechts in zijn twintigste, zoo als de Heer Te Water, Narratio p. 46 in de noot, aanduidt.

In zijne Commentarii, toen geschreven, komen nog wel eenige blijken van zijne Oostersche Letterkunde voor, namelijk p. 1060, b. p. 1220, a., door Bergman, annot. p. 310 aangevoerd, voorts

nog

nog p. 1212, *a.* p. 1228, a. en p. 1250, a. maar dus schaars; en het is even als ontveinsde hij reeds zijne bedrevenheid, waar de aanmerkingen van Kuhne hem anders hadden kunnen uitlokken, die te toonen. Van lateren tijd zijn hem, zoo veel ik weet, slechts twee voorbeelden als ontvallen, in de noten op Aristoph. Plutus p. 258 en 350. Hij scheen het naauwelijks te willen weten.

En is het niet inderdaad allengskens geheel in vergetelheid geraakt, dat de jeugdige Tiberius ooit om Oostersche taalkennis is bewonderd geweest, en dus onbekend geworden, wat schat van geleerdheid hij nog als grijsaard daaruit zou hebben kunnen voortbrengen? Ruhnkenius moet van het een en ander volkomen onkundig geweest zijn. Even zeer toch als die Lofredenaar tot de gelukkige uitwerkselen der beoefening van Wiskunde en Wijsgeerte besluit, mogen, ja moeten wij het nu van achteren dáár voor houden, dat ook zijne vroege en groote bedrevenheid in zoo vele Oostersche talen en dialekten niet weinig zal hebben medegewerkt tot uitbreiding van zijne denkbeelden en inzigten van algemeene wijsgeerige taalkennis. — Ware van dien vroegeren roem nog eenige geheugenisse overgebleven, zou dan niet de H^r. Wilmett in zijne Oratio *de retinenda antiqua Batavorum in Literis Orientalibus gloria*, p. 28, Hemsterhuis met Francius en Valckenaer zamengevoegd, of de H^r. Pareau, *de amico atque utili Graecarum Latinarumque Literarum cum Orientalibus consortio*, ook Hemsterhuis p. 25 ten minsten genoemd hebben; zou de H^r. van Kampen den laat-

laatsten trek van vergelijking tusschen Hemsterhuis en Schultens wel zóó geschreven hebben, Gesch. der Lett. II D. bl. 281?

Maar wat mag nu toch in Hemsterhuis wel de oorzaak geweest zijn van dat stil verlaten, en als verbergen van zijne voormaals geliefkoosde Oostersche taalstudie? — Hij moge in lateren tijd aan zijnen stad- en tijdgenoot Alb. Schultens, met wien hij dertien jaren te Franeker en, na verloop van tien jaren, nog eens tien jaren lang te Leyden als vriend en ambtgenoot leefde, den eersten rang (principatus) in de Oostersche Letterkunde gaarne hebben toegekend, gelijk hij erkend werd, dien in de Grieksche toen te bekleeden; iets dergelijks kon zekerlijk nu nog het geval niet zijn, even weinig als dat Hemsterhuis, zoo als Bergman Annot. p. 310 eenigzins schijnt te vermoeden, zijne Oostersche Taalkennis ook reeds aan Schultens zou te danken gehad hebben. Deze toch, anderhalf jaar jonger dan Hemsterhuis, was eerst één jaar lang student te Groningen geweest, toen Hemsterhuis in 1701 als jong geleerde met zijnen Vader op reis ging. Zoo dat ook het woord *Condiscipulus*, door Ruhnkenius gebezigd, slechts eenen zeer bepaalden zin kan hebben. Veel eer zou ik denken, dat het voorbeeld van den vroegen leerlust van Hemsterhuis eene gelukkige werking op dien van Schultens als kind kan gehad hebben, en dezen aangevuurd, om ook gelijk de eerste met zijn veertiende jaar, zoo als dadelijk het geval geweest is, Student te worden; voor mij geloof ik, dat het

wel

wel altijd moeijelijk zal blijven de ware oorzaak van die verandering te verklaren.

Maar zou men dan nu evenwel niet denken, dat Hemsterhuis, thans zich zoo bijzonder aan de Grieksche Letterkunde gewijd hebbende, nu ook daardoor zich onmiddellijk den weg zal banen tot eere, aanzien, en eenen belangrijken post in het Gemeenebest der Letteren? Maar neen; een verwijl van bijkans dertien jaren stelt die verwachting, ten minsten gedeeltelijk, nog te leur. Wij hebben in de oorkonde zijner jeugd, ons Album, wel een en andermaal zijne wijsgeerige Studien vermeld gezien. Wij weten ook dat Bernoully hem als leerling hoogachtede, maar van zijne wiskundige kennis hebben wij, noch door dezen, noch door iemand anders iets gewaagd gevonden; noch ook Burchard de Volder, die toen nog Wijsgeerte en vooral Wiskunde te Leyden onderwees, in het Album aangetroffen. Evenwel hebben wij gemeend in den Leerling van den grooten Bernoully geene geringe Wiskundige kennis te mogen veronderstellen. En ziedaar nu, zulk vermoeden meer dan bekrachtigd. Men bewijst aan die bekwaamheden, welke zijne zedigheid misschien minder deed schitteren, eene meerdere hulde. Hemsterhuis, nog geen 20 jaren oud, word door Curatoren van de Doorluchtige Schole te Amsterdam tot Hoogleeraar aan hetzelve in de Wijsbegeerte en in de Wiskunde geroepen.

Men vergunne mij hier, eer ik verder ga, eenen uitstap te doen, om het gene mijne nasporingen omtrent den Heer *J. de Wilde*, zijn Kabinet en zijne familie mij hebben opgeleverd, liever ter dezer plaatse in te lasschen, dan in eene lange aanteekening of een aanhangsel achter aan te voegen, omdat het in meer dan een opzigt met de geschiedenis van Tib. Hemsterhuis in naauwe betrekking staat.

JACOB DE WILDE, Commies tot de Hoofdelijke betaling in 't Edel Mog. Collegie ter Admiraliteit te Amsterdam, was, gelijk ik reeds met een woord gemeld heb, de Bezitter van een toen zeer vermaard Antiquarisch Kabinet van Penningen, Gemmen, Beelden enz.

Onze dichters van dien tijd, vooral te Amsterdam, bezongen deszelfs lof, gelijk Francius, van Hoogstraten, Brandt en anderen (33). De aard van deze verzameling is ook nog kenbaar uit onderscheidene beschrijvingen van dezelve, zoo door den kundigen bezitter zelven, als door anderen daarvan gemaakt en uitgegeven.

1°. De Heer de Wilde had vooreerst twee naamlijsten in 1689 en 1691, vervaardigd, waarvan deze de titels zijn: *Index Numismatum Graecorum et Romanorum, quae in Gazophylacio Jacobi de Wilde conservantur* 1689. — *Numismata memorabilia pontificum, imperatorum, regum, ducum, principum atque viro-*

rorum illustrium 1691. Dit werk, vier deelen in folio, met de hand van den Heer de Wilde geschreven, was versierd voor ieder der drie eerste deelen met eene teekening met de pen van den vermaarden Corn. Visscher, en in het vierde deel met de afbeelding van het Muntkabinet zelf, op vier platen (34).

2°. Reeds vóór 1682. had de Hr. de Wilde begonnen eenen *Index verborum omnium Numismatibus Graecis inscriptorum, labore J. de Wilde.*

Dit stuk is niet voltooid geworden: voorts, gelijk het voorgemelde, keurig geschreven door den Hr. de Wilde, en met eene pennenteekening van Corn. Visscher versierd (35).

3°. Doch in 1691 werd in druk uitgegeven *Afbeelding van het Medaille-kabinet van J. de Wilde*, Amsterd. in folio.

4°. In het volgend jaar verscheen, *Selecta Numismata antiqua ex Museo Jac. de Wilde.* Amst. 1692. in quarto, met platen; voor den aucteur wordt gehouden Lud. Smids (36).

5°. In 1700 kwam een ander gedeelte van het kabinet, op kosten van den Hr. de Wilde, in het licht, onder den titel: *Signa antiqua e Museo J. de Wilde, per Mariam filiam aeri inscripta.* Amstel. in 4to (37).

6°. Eindelijk 1703. werden uitgegeven *Gemmae selectae antiquae e Museo J. de Wilde, sive L Tabulae Diis Deabusque Gentilium ornatae, per possessorem conjecturis veterumque pöetarum carminibus illustratae.*

Amstel. in 4°. sumtibus auctoris (38).

Voor deze werken is het gegraveerd Portret van J. de Wilde geplaatst, met een Latijnsch vers van J. Broekhusius, zie Poëm. p. 280. (39).

7°. Empreintes en cire d'Espagne des pierres gravées du Cabinet de M. J. de Wilde, sur papier in 4°, accompagnées de leur déscription manuscrite de la main du possesseur, — heeft de Heer van Damme bezeten. Zie deszelfs Catalogus N°. 1255. pag. 203.

8°. Voorts vind ik in den Catalogus van van Damme nog aangehaald, in het Latijn *Gazophylacii Wildiani brevis descriptio* onder N°. 444. in de noot. p. 71.

9°. En eindelijk N°. 456, *Museum Wildianum in duas partes divisum. Complectitur pars prima Numismata antiqua. Comprehendit pars secunda Statuas et Gemmas antiquas etc. denique numismata recentiora* (auctore S. Haverkamp). Amsterd 1740. in 8°. (40).

JACOB DE WILDE was geboren den 14 December 1645, zoo als bij terugrekening blijkt uit een vers van Joh. Brandt op zijn negen en vijftigsten verjaardag in 1704 gemaakt. Ged. bl. 110. van wien meer verjaarversen voorkomen. Bl. 86. 89. toen de Hr de Wilde aan de jicht te bedde lag in 1698; voorts bl. 95 en 101. Broekhuyzen begroette hem op zijn zes-

zestigsten jaardag met een Genethliacon, Poëm. p. 176.

Hij was in eenen tweeëndertigjarigen ouderdom den 10 Januarij 1677 gehuwd met *Hendrina Veen*, toen achttien jaren oud. En het heeft het gelukkig paar mogen gebeuren den 10 Januarij 1702 den zilveren bruiloft te vieren met acht kinderen, dochters en zonen; blijkens een gedicht op dit feest van Joh. Brandt. Ged. bl. 159. vergel. 88. Reeds in Decemb. 1696 werden alle die kinderen door hem verbeeld bl. 86, als op eene rij met de moeder den vader geluk wenschende.

De oudste dezer kinderen was, volgens Brandt, Ged. bl. 105. MARIA DE WILDE, geboren den 7. Jan. 1682. een meisje van uitstekende gaven; in klavierspelen, zingen, schilderen en graveren zeer bedreven, Zij etste de platen voor de Oudheden, boven vermeld, uit het kabinet van haren Vader, in 1700 uitgegeven, — toen zij dus achttien jaren oud was. Zij graveerde ook zijn portret. Zij teekende de Samaritaansche Munten af voor eenen jongen kunstvriend. Na den dood van Broekhuysen schilderde zij ter zijner gedachtenis eene Tombe voor zijne beeldtenis, die de overledene, als een gemeenzaam vriend hares vaders, dezen bij uitersten wille gemaakt had. (zie Leven van Broekhuysen door Hoogstraten bl. 53). Haar lof wordt vermeld door Broekhuysen Poëm. p. 263. A. Reland Poëm. p. 53. et 55. Francius Posth. p. 293. Joh. Brandt bezong hare verjaardagen. bl. 91. 96. 105. 108 en 122. D. van Hoogstraten maakte twee epigrammata op haar Portret Poëm. p. 217. en 218.

De tweede dochter was CORNELIA MARIA DE

 WIL-

WILDE, geboren den 26 Maart, en wel des jaars 1685. Het eerste blijkt uit een verjaardicht van Joh. Brandt, Ged. bl. 107, waar de dagteekening zonder jaar voorkomt; het laatste omdat zij, zoo als vervolgens blijken zal, even oud was als Tiberius Hemsterhuis, die naderhand haar echtgenoot werd. In gemeld gedicht wordt zij 1703, dus toen achttien jaren oud, bijzonder om haren stillen aard en huishoudelijkheid geprezen.

De derde dochter HILLEGONDA DE WILDE, leert J. Brandt ons mede kennen, geboren den 15 Septemb. 1689. op haar vindt men zijne verjaardichten bl. 116, 118 en 123.

Meer dochters zijn mij niet bij name (40*) voorgekomen, en van de zonen slechts twee.

WILLEM DE WILDE; van dezen is bijzonder bekend, dat hij doctor in de Regten is geweest, met welke bevordering Broekhuysen hem gelukwenschte Poëm. p. 182. en D. v. Hoogstraten Poëm. p. 240. gelijk de laatste ook eens met zijne verjaring, Poëm. p. 250. en Resident te Petersburg, sedert 1720 (40**).

EGBERT DE WILDE was op denzelfden dag jarig met Dav. v. Hoogstraten, zie Poëm. p. 325, dat is, uit vergelijking met Joh. Brandt Ged. bl. 113, den 14. Maart; doch in wat jaar geboren vind ik niet. Uit gemelde versen van Hoogstraten ziet men, dat hij ook een Regtsgeleerde was. Uit Pluimers Gedichten bl. 115, dat hij een Leerling van Petrus Francius geweest is, en wel een dergenen, welke onder dezen meester Redevoeringen van Cicero tot proeven van uiterlijke welsprekenheid in de Doorluchtige Schole te Amsterdam uitvoerden. Hij schreef

schreef als jeugdig vriend d. 9 Sept. 1702, gelijk reeds gemeld is, in het Album van Tib. Hemsterhuis, waaruit wij zien, dat hij niet alleen den voornaam, maar ook den geslachtsnaam van zijnen moederlijken Grootvader Egbert Veen, van welken wij straks nader zullen spreken, bij dien van zijnen Vader voerde: EGBERT VEEN DE WILDE (41).

Wanneer de Heer JACOB DE WILDE overleden zij, is mij niet gebleken. Van Hoogstraten betreurde zijn dood in een Latijnsch gedicht. Poëm. p. 275. Het maakt melding van den zoon van de Wilde, die toen van wegen den Staat eene zending in Rusland bekleedde bij Czaar Peter. Voorts, dat de Keizer dit verlies met groot leedwezen uit hem zou vernemen. Die naar alles zoo weetgierige Vorst toch had gedurende zijn verblijf hier te lande, den Heer de Wilde van nabij gekend, en zijn voortreffelijk kabinet meermalen bezigtigd. — D. v. Hoogstraten overleed zelf in Nov. 1724: dus de H^r. de Wilde vroeger (42).

Alles wat de verscheidene bovengemelde gedichten omtrent den Heer *de Wilde*, als taal van het hart kunnen geacht worden te bevatten, en zoo is er veel, doet hem als een vermogend, en tevens verstandig en Godsdienstig man, als kundig, heusch en minzaam kennen, en zijn huis als open voor alle vrienden van geleerdheid en kunst.

Omtrent het geslacht van de Wilde is mij verder niets bekend geworden, zelfs niet de betrekking tusschen Jacob de Wilde voormeld, en Herman de Wilde, den Opperbevelhebber der Krijgsmagt en Raad

Raad van Neêrlands Indie, bij Broekhuysen Poëm. p. 280 en J. Brandt Ged. bl. 186.

HENDERINA VEEN, de voortreffelijke huisvrouw van J. de Wilde, was geboren te Amsterdam den 3. Novemb. 1658. blijkens het verjaarvers toen zij in haar vijftigste jaar trad den 3 Nov. 1707. door J. Brandt, Ged. bl. 124. Zij leefde toen des zomers aan de Vecht, welligt op de plaats die nog kort te voren haren Vader behoorde; meermalen had Brandt haren verjaardag gevierd. Zie bl. 87. 93. 100. 121. Zij wordt om hare ongeveinsde gulheid, kunde, wijsheid en alle huisselijke deugden, als vrouw en moeder geroemd. Wanneer zij overleed, en of nog vóór haren echtgenoot, is mij niet gebleken. Zij was eene dochter van EGBERT VEEN, en MARIA ARMINIUS, die eene kleindochter was van den vermaarden Hoogleeraar Jacobus Arminius, volgens K. Brandt Ged. bl. 119 en 219.

EGBERTUS VEEN haar Vader, van wien het wel der moeite waardig is hier nog het volgende te melden, was geboren te Amsterdam den 26 Febr. 1630; want volgens J. Brandt Ged. bl. 117, was hij in 1706 volle zesenzeventig jaren.

Zijne Ouders waren *Jacob Veen* en *Hendrikje Egtberts Bisschop*, die d. 9 Septemb. 1626 getrouwd, het geluk beleefden, om in 1676 hun gouden Bruiloftsfeest te vieren, het welk toen door Geerard Brandt

Brandt bezongen werd, die ook een bijschrift maakte op de gedenkpenning bij die gelegenheid vervaardigd. Zie Ged. bl. 326. 580. en 480 (druk van 1688). Wij houden haar voor eene zuster van den vermaarden Simon Episcopius, wiens vader de namen van Egbert Remsz. Bisschop droeg.

Egbertus Veen was Doctor in de Medicijnen, een der vermaardste Geneesheeren te Amsterdam; sedert 1671 mede Inspector bij het Collegium Medicum. Zijne afbeelding is met meer Inspectoren in den jare 1683 door Adriaan Bakker geschilderd in één tafereel, dat in de vergaderkamer is opgehangen. Zie Wagenaar Amst. VIII. bl. 688 en 693. Bij zijn overlijden was hij de oudste geneesheer van Amsterdam.

Op zijne verjaardagen zijn gedichten van Geerard Brandt, 1674, bl. 247. van Joh. Brandt 1690 enz. bl. 17. 25. 27. en van Kasp. Brandt 1705. 1706. bl. 112. en 117.

Na eenen vroegeren, en dan spoedig verbrokenen echt (45) trouwde Egbert Veen den 18 Novemb. 1657 met MARIA ARMINIUS, en het mogt hem gebeuren met haar den zilveren Bruiloft in 1682 te vieren. Kasp. Brandt bezong die plegtigheid, ged. bl. 118. en zijn Vader Geerard leert ons (Ged. bl. 579) dat bij derzelver gelegenheid, de kinderen uit dezen echt, zijnde twee dochters, ter gedachtenisse met een' zilveren fruitschaal beschonken zijn. Die beide dochters waren reeds naar wensch gehuwd; te weten de oudste *Hendrina*, naar zijne Moeder Hendrikje Egtberts benoemd, in 1677, aan Jacob de Wilde, in wier oudste dochtertje Maria, toen tien maanden oud, nu reeds de naam van Grootmoeder

Ma-

Maria Arminius herleefde; en de tweede *Cornelia Maria Veen* in 1680 aan *Petrus Guenellon*, Med. Doct. (Zie Geerard Brandt Ged. bl. 331); haar voornaam vindt men ook weldra weder in de tweede dochter van hare zuster, in Cornelia Maria de Wilde. Egbert Veen verloor deze zijne echtgenoote den 2 Novemb. 1690. Kasp. Brandt vereerde hare nagedachtenis met een Lijkdicht. Ged. bl. 217.

Hij schijnt in dien tijd zijn zomerverblijf op Velserbeek gehad te hebben, doch besloot, binnen twee jaren, nu in zijn drieënzestigste, tot een derde huwelijk, en trouwde te Amsterdam den 8 Sept. 1692. met *Anna Barlaeus* of van Baerle, eene kleindochter van den beroemden Caspar Barlaeus. Uit het vers door Kasp. Brandt op dien echt gemaakt, Ged. bl. 154, blijkt dat zij weduwe was en kinderen had.

Tot in eenen vergevorderden ouderdom oefende hij met veel ijver ten dienste zijner stadgenooten de geneeskunst uit. Doch in zijne laatste jaren zocht hij rust in de genoegens van het buitenleven, in het Gein aan de Vecht. Hij bereikte den ouderdom van 76 jaren en bijna acht maanden, en overleed den 23 October 1706. Joh. Brandt maakte een Lijkdicht. Ged. bl. 269. D. v. Hoogstraten deed hulde aan zijne nagedachtenis, Poëm. p. 247. Beide prezen 's mans verdiensten, deugden en opregte godsvrucht naar waarde.

Laat ons nu tot TIBERIUS HEMSTERHUIS terugkee-

keeren. Hij werd, nog voor dat de Commentarius op den Pollux afgewerkt was, aan de Doorluchtige School te Amsterdam als Hoogleeraar beroepen, volgens de Praefatio van Wetstein p. 8. Omtrent den juisten tijd daarvan is alweder dus verre onzekerheid geweest. Ruhnkenius zegt 1704, Vriemoet 1705, Van Swinden *Oratione de Hypothes. Phys.* p. 101 in de noot. 1703. De vriendschap van den Heer Mr. Jeronimo de Vries heeft mij in staat gesteld hieromtrent naauwkeuriger te zijn. Aan Z. Wel Ed. ben ik het berigt verschuldigd, dat Tib. Hemsterhuis tot Professor in de Philosophie en Mathesis is aangesteld den 20. December 1704, doch dat voorts alle moeite vergeefs gedaan was, om de inaugurale oratie, of de stof, of den tijd derzelve op te sporen.

De Hr. Bergman schijnt p. 317 te vermoeden, dat die, welke, zonder eenig bijgevoegd tijdmerk, in de verzameling door Valckenaer 1784 uitgegeven gedrukt is, onder den titel *de Mathematum et Philosophiae studio cum Literis Hum. conjungendo*, de Amsterdamsche inaugurele zou zijn; — dan hoezeer de titel anders daartoe leidt, wordt zulks van zelven wedersproken door de uitdrukkelijke verklaring in het begin, dat de Redenaar alleenlijk sprak om naar gewoonte eenen jaarlijks veranderlijken post neder te leggen; dus als Rector Magnificus. Ik zal straks gelegenheid hebben daaromtrent nadere opheldering te geven.

Den 24 Januarij 1705 (a. d. IX Kal. Febr.) is Tiberius Hemsterhuis te Harderwijk tot de waardigheid van A. L. M. et Philos. Doctor bevorderd; waar-

waarvan het oorspronkelijk Diploma in bezit is van den Heer Bodel Nyenhuis. Vreemd kan dit schijnen, daar Hemsterhuis en te Leyden en te Groningen met zooveel eere bekend was. Er zullen dus redenen voor geweest zijn, die nu niet meer zijn na te gaan. Niet minder zonderling kan het echter ook schijnen, dat hij nooit naderhand bij zijnen naam van dien titel gebruik heeft gemaakt; en die ook aan Vriemoet onbekend gebleven is.

De doctorale Bul is onderteekend door den Rector *J. O. Westenberg*, den Assessor ex facult. Theol. *J. Meyer*, ex facult. Medica *Th. J. ab Almeloveen*, en den Promotor *G. Wynen*, Philos. et Mathes. Prof. ordin. Dezelve is te merkwaardig, dan dat wij er den aanhef niet van zouden mededeelen, aldus luidende:

« Laudabilem in primis, ad instar legis, eam Majo-
« res nostri ab omni aevo observavere consuetudinem,
« ut viris praeclaris, et de re literaria bene meritis su-
« blimem quendam honoris gradum conferrent, quo
« ab indoctâ plebe, et profano vulgo secernerentur.
« Sed quemadmodum ne quis, qui non esset exploratae
« virtutis et doctrinae, de Jure publice responderet,
« Caesarem Augustum cavisse accepimus: sic et coete-
« ras facultates hactenus nemini profiteri unquam per-
« missum esse cognovimus, nisi qui ob ingenii et eru-
« ditionis praestantiam fuerit conspicuus. Quam cau-
« telam, si qua alia facultas, praesertim Philosophia,
« cujus adita tam paucis patent, summo jure requirit,
« ne sublime illud docendi genus doctoris inertiâ con-
« taminetur. Hunc ritum in promovendis Philoso-
« phiae Doctoribus Academia nostra merito semper

se-

« secuta est. Quod animadvertens Acutissimus et do« ctissimus Vir D. TIBERIUS HEMSTERHUIS, *Gro« ning.*, ab Illustribus ac Amplissimis florentissimae « Reipublicae Amstelodamensis Proceribus ad ordina« riam Philosophiae et Matheseos professionem evoca« tus, petiit a nobis, ut se justa lance spectatum debitis « Philosophiae titulis et honoribus ornaremus, quibus « ipse Provinciam sibi datam validius sustinere posset. « Nos, cum praeclara ejus studia, atque eruditionis « specimina ex certissimis famae praeconiis probe no« bis comperta essent, adeoque honestissimae ac ae« quissimae ejus petitioni hac in parte refragari « non possemus, dignissimum ipsum habuimus, cui « inter Purpuratos Academiae nostrae supremus « in Philosophia honos tribueretur. Quapropter etc.

In Maart deed hij eene reis naar Groningen, blijkens eene inschrijving van zijnen ouden leermeester, den Rector JOANNES GREVEN, in het Album, den 17. van die maand. *V. Cl. Tiberio Hemsterhusio, qui, cum mea uteretur disciplina, perspicua et indolis et ingenii singularis indicia dedit, et jam nunc industriae ac virtutis suae fructus tulit uberes, quippe qui aetate juvenili Amstelodamum vocatus est ad docendum sapientiae studium; hanc meae in eum insignis benevolentiae tesseram scripsi Groningae etc.*

In September van dit zelfde jaar was hij weder te Groningen: en wel den 17 te Beerta, waar een oud vriend, Do. GERHARDUS MEYER, Predikant aldaar (44), ook zijne hartelijke gelukwensching aan den jeugdigen Hoogleeraar inschreef; gelijk ook in het volgend Jaar 1706, om dit nu in eens te mel-

den, den 17 Junij zijn nog oudere vriend HERMAN MEYER, Predikant in de Scheemda (45).

Na dezen heeft niemand in het Album meer geschreven.

Ruhnkenius geeft ons van het verblijf te Amsterdam geen ander berigt, dan de vermelding van de voor Hemsterhuis aanlokkelijke en nuttige verkeering met J. Broekhuysen, St. Berglerus en L. Kuster. De laatstgenoemde moet omtrent dezen zelfden tijd te Amsterdam gekomen zijn, en woonde er nog in 1710, blijkens zijne brieven bij Chaufepié, op *Kuster* p. 67. — Van Berglerus, dien geleerden, maar van zeden gansch niet onbesproken zwerver, is mij de tijd minder zeker; dat hij Hemsterhuis van dienst heeft kunnen zijn, bewijzen zijne Indices op den Pollux, maar in de Praefatie van Hemsterhuis zelven wordt hij echter niet genoemd. — Broekhuyzen was toen wel eerst 55 jaren oud, doch leefde reeds in afzondering buiten de stad, en ging bijna nooit meer uit; ruim twee jaren daarna overleed hij, Dec. 1707.

Het tafereel dat P. Burman in zijne Oratie *in obitum C. Sieben.*, p. 51., en in die *in obitum d'Orvillii*, achter de *Sicula* p. 660, en d'Orville zelf, vooral in zijne *Orat. secul.* p. 582, van den toestand der oude Letterkunde te Amsterdam, na den dood van Francius, die in 1704 overleden was, gedurende bijna een vierde van eene eeuw schetsen, is vrij donker; men zou bijna Hemsterhuis over zijn verblijf beklagen: maar de bitterheid die daarin tegen den Rector en Professor Schalbruch doorstraalt, maakt het toch reeds eenigzins verdacht (46).

(46). Dezen ouden vriend ondertusschen, vond Hemsterhuis niet alleen hier weder, maar hij roemt zelfs diens vriendschap in de Praef. voor Pollux p. 43. uitdrukkelijk. — Voorts vond Hemsterhuis hier den voortreffelijken D. van Hoogstraten; ook Joh. Brandt, die eerst 1708 overleed; als mede zijn ouden vriend Hero Sibersma. In dit zelfde jaar 1705 werd almede Nicolaus Colvius van Dordrecht, waar hij dezen reeds in 1701 had leeren kennen, als Predikant bij de Walsche Gemeente in zijne geboortestad Amsterdam beroepen. Of Hemsterhuis ook met den letterkundigen Pieter Vlaming, bijna van gelijke jaren met hem, eenige betrekking gehad hebbe; of met den reeds vijftigjarigen Johannes Clericus; is mij niet gebleken (47).

Maar bijzonder vond Hemsterhuis hier den Heer de Wilde, wiens beminnelijk gezin hem niet min gelegenheid tot de aangenaamste verkeering dan het Kabinet voedsel voor zijne weetlust zal gegeven hebben. De Pollux levert hiervan de bewijzen; waar, op meer dan eene plaats, Praef. p. 43. en II Vol. p. 1052. en 1065 de Heer de Wilde, en diens Boekerij en Kabinet, waarvan het gebruik zoo allervriendelijkst vergund was, met warme erkentelijkheid geroemd worden, en desgelijks p. 1027 met bijvoeging van de keurigste lofspraak over de rijk begaafde Maria de Wilde.

De Pollux kwam in 1706. in het licht. Wat daartoe, en tot de gevolgen der brieven van Bentley verder behoort, ga ik stilzwijgend voorbij.

Dan wat de kwijning der oude Letterkunde, terwijl er geen opvolger voor Francius benoemd werd

 (48),

(48), betreft, die werd, volgens het getuigenis der klagers zelve, eenigzins hersteld, en dus het gebrek vrij wat aangevuld door Hemsterhuis. Burman zegt uitdrukkelijk, dat de jonge d'Orville het geluk had, de lessen over de Grieksche Letterkunde te Amsterdam te hooren van Tib. Hemsterhuis, toen Professor in de Wijsbegeerte en Wiskunde, Orat. p. 645.

D'Orville zelf in zijne Or. Sec. p. 29 bevestigt het, dat Hemsterhuis, dien hij met den fijnsten lof als Letterkundige vermeldt, aan het Athenaeum te Amsterdam, waar hij als opvolger van Joh. Rajus (die echter alleenlijk de Philosophie, maar niet de Mathesis geleerd had) na tusschenverloop van eenige jaren, beroepen was, met de Wijsbegeerte te gelijk de Fraaije Letteren onderwezen heeft. — Doch te onregt zwijgt d'Orville daar geheel van het Onderwijs van Hemsterhuis in de Wiskunde (49), waarvan eerst in lateren tijd door den onvergelijkelijken van Swinden aldaar openlijk met verdienden lof gewaagd is. *Oratio de Hypothes.* p. 101.

Ik weet niet wat ik maken moet van hetgene Wyttenbach *in vita Ruhnkenii* p. 180, 181 verhaalt omtrent de verdenking van ongeoorloofde briefwisseling met den vijand, op Hemsterhuis te onregt gevallen; en omtrent den norschen en trotschen toon, waarop de Heeren hem, na zijne onschuld aangetoond te hebben, wegzonden. Het geval zou gedurende den Successie-oorlog, onbepaald wanneer, maar dus zekerlijk vóór 1713 gebeurd zijn. Tot dien tijd toe zou Hemsterhuis der Staatspartij en die der Amsterdamsche regering toegedaan ge-

weest

weest zijn, maar door die beledigende behandeling van beide een afkeer gekregen hebben, dus nu Oranjegezind geworden zijn, en verlangd hebben Amsterdam te verlaten.

Allerbezwaarlijkst kan ik gelooven dat Hemsterhuis ooit van staatkundige gevoelens en partij veranderd is. Hetgene wij tot hiertoe van zijne opvoeding en betrekking gezien hebben, doet zijne gehechtheid aan het Huis van Nassau, als te diep ingeprent, vermoeden, en het vervolg zal dit nog nader bevestigen. Zelfs de verdenking en behandeling, zoo als het verhaal die dan opgeeft, zouden eer doen denken, dat men Hemsterhuis al te voren gehouden hebbe, als der Staatspartij en die der Amsterdamsche Regering niet zeer toegedaan. Ook om de handelwijze van Schepenen in der tijd, zoo namelijk het woord *judices* te pas gebruikt is, zoo in eens geheel van politieke denkwijze te veranderen, zou waarlijk even onverstandig geweest zijn, als het daarom in dit geval onwaarschijnlijk is.

Neen, ik geloof dat Hemsterhuis, behoudens zijne gevestigde denkwijze, als een zeer gematigd en verstandig jongman, allen zweem van factiezucht, welke ook inderdaad toen niet te pas kwam, wijslijk heeft weten te vermijden. Mij dunkt, de vriendschap door hem met de familie de Wilde onderhouden, waar de Moeder eene achterkleindochter van Arminius en tevens uit eene zijdlinie van de familie Episcopius afkomstig was, terwijl Vader Veen tot de Remonstrantsche Gemeente behoorde, en er dus eenigzins besluit tot de meest begunstigde denkwijze kan vallen, die vriendschappelijke verkeering, zeg

 ik,

ik, bewijst de verstandige gematigdheid van Hemsterhuis.

Voorts, zoo er eenige opzettelijke stugheid of ontevredenheid der Amsterdamsche Regering tegen hem hierbij moet verondersteld worden, dan kan die wel eenigen anderen grond gehad hebben, dien men niet meer weet.

Hemsterhuis, in een twintigjarigen ouderdom te Amsterdam komende, welgemaakt en vriendelijk, door eenen Vader, die zelf door reizen en verkeering ten Hove gevormd was, opgevoed, door eigene beoefening der fraaije Letteren beschaafd, rijk aan kennis, en vernuftig, kon niet dan een welkome gast in het huis van de Wilde zijn; en men zou reden hebben zich te verwonderen, hoe, bij gemeenzame verkeering met de dochters van dat huis geen ernstiger wensch geboren werd, ware het niet, dat, daar die waarlijk geboren was, men zich nog meer moet verwonderen, dat aan denzelven niet eer voldaan werd. Men zou naar redenen daarvan echter te vergeefs gissen.

Het was eerst in het twaalfde jaar na zijne komst te Amsterdam, dat hij met de tweede gemelde dochter, *Cornelia Maria de Wilde*, in den echt trad. Het Latijnsch Gedicht door D. van Hoogstraten daarop gemaakt. Poëm. p. 177, en door Bergman p. 321 aangevoerd, laat ons door gemis van jaartal omtrent den tijd in het onzekere. Doch ik ben der vriendschap van den Heer Mr. Jer. de Vries de volgende extracten verschuldigd.

In-

Inteekenboek.

Reg. 153 Fol. 10 v°. van voormalige Kommissarissen van Huwelijks-zaken.

Donderdag den Eersten October 1716

Compareerde voor de Hr. en Mr. Cornelis Hop, Commissaris,

Mr. Tiberius Hemsterhuys, van Groningen, Professor in de Philosophie en Mathesis alhier, oud 30 jaren (49*), op de Fluweleburgwal,

Sijn moeder Maria Groenewout tot Groningen,

En Cornelia Maria de Wilde van Amsterdam, oud 30 jaren, op de Keysersgraft, geads. met haar Vader Jacob de Wilde.

Trouw Register Waalsche Kerk.

18 October 1716.

Tiberius Hemsterhuys en Cornelia Maria de Wilde door den Heer Colvius den zoon in de oude (Waalsche) Kerk.

Hier uit leeren wij de woonplaatsen van bruid en bruidegom, en tevens den ouderdom der bruid, zoo wel als den tijd der huwelijksvoltrekking kennen, en dat deze verrigt is door zijnen vriend Do. Nic. Colvius; en kunnen voorts besluiten dat des bruidegoms Moeder, nu Maria Groenewout genaamd, met een verschil in het schrijven, dat ik reeds te voren heb doen opmerken, nog te Gro-

 nin-

pingen in leven was ; — misschien bij de plegtigheid tegenwoordig.

Slechts weinige maanden na het voltrokken huwelijk, den 6. Januarij 1717 overleed te Franeker de vermaarde L. Bos, Hoogleeraar in de Grieksche Letterkunde, en reeds den 9den dier maand werd ter vervulling eene breede nominatie gemaakt, en daarop nevens anderen Tib. Hemsterhuis gebragt. Men had wel eerst het oog op Mich. Rossal, toen nog Buitengewoon Hoogleeraar te Groningen, dan deze zich daarvan verschoond hebbende, om zijne bevordering tot gewoon Hoogleeraar, werd den 26 August. Hemsterhuis tot Professer Linguae Graecae te Franeker beroepen.

Weldra verliet Hemsterhuis nu Amsterdam, en maakte na het eindigen der groote Vacantie eerlang te Franeker een begin van zijne lessen. Eerst bijna drie jaren later, werd hij volgens schikking van Curatoren, geinaugureerd. — Iets niet ongewoon aan de Vriesche Universiteit, daar men de spoedige aanvaarding van het onderwijs altijd als iets wezenlijks, en de Oratie slechts als eene bijkomende plegtigheid beschouwd heeft. Bij deze gelegenheid hield dan Hemsterhuis den 6. Maart 1720 zijne inaugurele Oratie: *de Graecae Linguae praestantia ex ingenio Graecorum et moribus probata*, gedrukt te Franeq. 1720. fol.

Te Franeker werd nu door HEMSTERHUIS de *Grieksche School*, die naar zijnen naam genoemd

is,

is, gesticht en roemrijk uitgebreid gedurende drieëntwintig jaren; gelijk de niet ongelijksoortige Oostersche School, door zijnen landgenoot en vriend Alb. Schultens ook hier reeds sedert 1713 gevestigd, gedurende zeventien jaren. Welke scholen naderhand door beide naar Leyden overgebragt, ook den luister dier Hoogeschool vermeerderd hebben.

Hier vormde Hemsterhuis nu onder de Vriesche jongelingen, den voortreffelijken *George d'Arnaud*, van Franeker geboortig, van 1723 af zijnen leerling; wiens te vroegen dood hij naderhand zoo diep betreurd heeft. — Hier zijnen beroemdsten Leerling en grooten Opvolger *L. C. Valckenaer*, Leeuwarder, die den 15 Junij 1731 als Student inschreef (50); hij was ook van eersten aanleg, gelijk Hemsterhuis zelf, voor de Godgeleerdheid bestemd, desgelijks ook met Westersche taalstudie Oostersche parende, daarin onderwezen door Schultens opvolger Vriemoet, den leerling van Reland.

Onder zijne eerste leerlingen mag men tellen *Jacobus Georgius de Chaufepié*, naderhand beroemd door zijne Dictionaire Historique et Critique, die Leeuwarder van geboorte, in het zelfde najaar 1717 zich als Student inschreef. Onder lateren onderscheiden zich de gebroeders *Theodorus* en *Gerlacus Scheltinga* van Leeuwarden, 1724 ingeschreven; *Joannes Stinstra* van Harlingen 1725, en anderen. Onder de vermaardste de geleerde *Pieter Fontein*, die van Harlingen geboortig in een 17 jarigen ouderdom inschreef d. 29 Aug. 1725; gelijk ook, die tevens tot de laatsten behoort, *Joannes Schrader*, die van Ternaard in Westdongeradeel

 ge-

geboortig, in Maart 1738, en dus nog twee jaren vóór het vertrek van Hemsterhuis aan de Franeker Hoogeschole kwam.

Onder meer Amsterdammers vind ik ook ingeteekend Sept. 1722. Egbert Guenellon, wiens voor- en toenaam eenen nabestaande van de Echtgenoote van Hemsterhuis aanduidt, doch van wien mij niets meer is voorgekomen.

Het zal der moeite waard zijn, de openbare Redevoeringen door Hemsterhuis te Franeker gehouden, en de Akademische Geschriften door hem als Rector M. uitgegeven, naauwkeurig na te gaan, met opheldering van eenige omstandigheden.

Den 11 Januarij 1723 overleed Campegius Vitringa, de zoon, Theol. Prof. Het houden der plegtige Lijkoratie op den dag der begrafenis, den 25 Jan., werd aan Hemsterhuis opgedragen; en deze hield alzoo zijne *Oratio funebris in memoriam Camp. Vitringa F.* welke te Franeker gedrukt is in folio.

Weinige dagen later, den 17 Januarij, overleed Jo. Cunr. Rungius, Eloqu. et Hist. Prof., en Hemsterhuis voldeed aan de teederste pligten der vriendschap, door ook op dezen vriend bij deszelfs begrafenis, den 30 Januarij, andermaal eene Lijkrede te houden (51). Deze Oratie is nooit uitgegeven; ik bezit een fragment van dezelve van de hand van Hemsterhuis, waarop hij geschreven heeft *T. Hemsterhuis Oratio Funebris in Exequiis Viri praestantiss. et Clariss. Johannis Cunradi Rungii.*

Driemalen heeft Hemsterhuis te Franeker de waardigheid van Rector Magnificus bekleed. Gedu-

durende het eerste Rectoraat van 1723 tot 1724. gaf hij het *Programma* voor de Lijkstatie en Redevoering, bij het overlijden van *Guil. Coetier*, Eloq. et Hist. Prof. den 16 Dec. 1723 (52),

Dat hij dit Rectoraat den 1 Junij 1724, naar gewoonte, met eene Redevoering nederlegde, spreekt van zelve, maar met welke? dit is noch bij Vriemoet, noch ook ergens elders aangeteekend, en dus onbekend. Dan ik bezit een Fragment eener Oratie van de hand van Hemsterhuis, waarvan het exordium klaarblijkelijk bewijst, dat dezelve tot dezen tijd behoort. Het exordium gewaagt in het breede van de zoo gelukkige herstelling der verliezen, door de Academie onlangs geleden; vier nieuwe Professoren waren beroepen, A. W. Melchior, H. Venema, J. G. Heineccius en P. Wesseling, en deze hadden kort te voren, alle vier te gelijk, den 21 Maart, hunne inaugurele Oratien gehouden, tegen welke plegtigheid Hemsterhuis als R. M., op besluit van den Senaat van d. 14 Maart het *Programma* had uitgevaardigd. Het onderwerp nu dezer Rectorale Oratie geeft Hemsterhuis zelf dus op: *Brevi quasi tabella proponam, quo quis ingenio natus, quibus a natura animi dotibus instructus, colendis in humanioribus literis Philologiaeque studio ornando plurimum et sibi et aliis sit profuturus.*

Toen Prins Willem Karel Henrik Friso zich naar deze Academie begaf in den jare 1726, werd Hemsterhuis benoemd om den jongen Vorst in de Vaderlandsche Geschiedenis te onderwijzen, gelijk

Wes-

Wesseling in de Algemeene Geschiedenis der Volken.

Voor de tweedemaal bekleedde hij de waardigheid van R. M. van 1729 tot 1730, en eindigde dezelve in Juny, met eene Oratio *de Paulo Apostolo*, welke toen niet uitgegeven, noch zelfs bij Vriemoet vermeld, in 1784 in de verzameling van Valckenaer p. 41. verschenen is.

In Maart 1738 den titel van Historiae Patriae Professor verkregen hebbende, schijnt hij deswege geene redevoering gehouden te hebben.

Ten derdenmale was hij Rector van 1738 tot 1739, en gaf toen een *Programma* uit tot de Lijkstatie van *Jo. Regius*, Philos. Professor, d. 9 Sept. 1738 overleden, en de Lijkrede over hem door Gothofr. du Bois te houden.

Bij het afleggen dezer waardigheid op den 1 Junij 1739 heeft Hemsterhuis de Redevoering gehouden, welke in de verzameling van 1784 pag. 99, zonder aanduiding van tijd of plaats in het licht verschenen is: *de Mathematum et Philosophiae studio cum literis humanioribus conjungendis.* Vriemoet meldt weder niets; maar er blijft geene andere gelegenheid over, bij welke Hemsterhuis deze Oratie als afgaande Rector kan gedaan hebben. Evenwel is het niet daarom, dat ik stellig zeg, dat toen die Oratie te Franeker gehouden is; ik heb een overtuigend bewijs in handen, namelijk Fragmenten, zelfs onderscheidene met veranderingen, op die wijze als de Heer Geel p. XVII en XVIII zulks doet opmerken, van aanmerkelijke gedeelten dezer Oratio. Een van deze stukken nu is door Hem-

Hemsterhuis geschreven en brouillon op de schoone zijde van een klein gemeenzaam fransch briefje, aan hem in handen (chez lui) toen geschreven, over huishoudelijke zaken, door iemand, die nog zeer bekend is, toen met hem in betrekking was, en binnen Franeker woonde.

In 1740, den 1 Junij overleed G. d'Arnaud als Professor in de Regten. Hemsterhuis heeft de Lijkrede over dezen geliefden kwekeling gehouden, waartoe het Programma door den R. M. Herm. Venema geschreven is; die oratie is onuitgegeven gebleven, tot dat dezelve mede in de verzameling van 1784 verschenen is p. 157, onder den titel: *Oratio in obitum Georgii Arnaldi* (53). Van deze redevoering heb ik ook ruim twee derde deelen, zeer net door Hemsterhuis zelven geschreven; te midden van eene bladzijde breekt het af; hier en daar in enkele woorden, woordschikking en eenige kleinigheden verschilt dit handschrift van de gedrukte Oratie.

Deze is de laatste openbare verrigting als Hoogleeraar te Franeker geweest, zijnde Hemsterhuis ruim vier maanden daarna naar Leyden vertrokken.

Petrus Burmannus, sedert 1715 te Leyden opvolger van J. Perizonius als Hoogleeraar in de Welsprekendheid, Grieksche taal, en de Geschiedenissen, bereikte nu eenen tweeënzeventigjarigen ouderdom, en Sigebertus Haverkamp, die, nadat de Leerstoel van Jacobus Gronovius, sedert diens overlijden in 1716, eerst bijna vijf jaren had ledig gestaan, in 1720 tot Lector, en in 1721 tot Profes-

sor

sor in de Grieksche taal was aangesteld, klom ook reeds in jaren. Curatoren der Leydsche Hoogeschole achteden het voor den luister derzelve dienstig nog twee mannen van naam tot Hoogleeraren in de oude Letterkunde te beroepen. Hunne keuze bepaalde zich op Tiberius Hemsterhuis en Franciscus van Oudendorp.

Ruhnkenius verhaalt in het Elogium, dat de vrienden van Hemsterhuis hem reeds vroeg tot den opvolger van Jacobus Gronovius bestemd hadden, maar dat dit gekeerd was door den invloed van lieden, die vreesden daardoor hun licht betimmerd te zien; en Prof. te Water zegt uitdrukkelijk in zijne Narratio App. p. 212., dat hier op Petrus Burman en zijnen aanhang gezien wordt, gelijk ook Bergman Annot. p. 315 nader bevestigt. Dit kan dan plaats gehad hebben reeds in 1716, toen Gronovius overleed, of veel meer nog toen in 1720 Haverkamp tot Lector werd aangesteld (54). Het verhaal van de tegenwerking van P. Burman tegen Hemsterhuis kan, zeg ik, zeer waar zijn, of liever, heeft veel waarschijnlijks, daar er tusschen dezen, volgens de overlevering, soms vrij wat afkeerigheid moet plaats gehad hebben. Velerlei kunnen de aanleidingen daartoe geweest zijn. Misschien heeft ook bij Burman en anderen de hun waarschijnlijk niet onbekende gehechtheid der familie Hemsterhuis aan het Vriesche Stadhouderlijke Huis medegewerkt, om den jongen Tiberius van de Hollandsche Hoogeschole, bij de toenmalige Stadhouderlooze Staatsgesteldheid vooral te weren.

Saxe

Saxe meent eenen zeer fijnen trek, door Hemsterhuis omtrent Burman gebezigd, op te merken, daar hij in de Oratio, op d'Arnaud te Franeker gehouden, kort vóór dat hij Burman als Collega te Leyden zou moeten zien, hem noemt: « testis « eo gravior, quo minus est in laudes profunden- « das pronus". Zie Onom. V. p. 476. Dat echter Hemsterhuis vroeger zijner gevoeligheid en verachting tegen Burman heimelijk bot gevierd zou hebben, door met Is. Verburg, die ook, gelijk zoo vele anderen, zich door denzelven mishandeld gevoelde, zamen te spannen tot het schrijven van de bittere Satyre, of meer dan Satyre, welke onder den titel van Chrestomathia Petronio-Burmanniana te Florence, zoo het heet, of wel te Amsterdam in 1734 gedrukt is, — gelijk men heeft gegist, vermoed, geloofd, en zelfs R. M. van Goens, in zijn Catalogue 1776, vol. I. p. 590 stellig heeft opgegeven, schoon het bezwaarlijk met het deftig karakter van Hemsterhuis scheen overeengebragt te kunnen worden, — hieraan meen ik gerustelijk alle geloof te mogen weigeren, sedert mij onder de oogen kwam de brief van Hemsterhuis aan J. P. d'Orville, welke naar de eigenhandige, in de Bibliotheca Bodleiana bewaard, is uitgegeven in het Neues Archiv für Philologie und Paedagogik von Gotfr. Seebode, erster Jahrg. I. Heft. s. 148.

Die brief, welke alle inwendige kenmerken van echtheid draagt, is in den gulsten vriendschappelijken toon aan d'Orville geschreven uit Franeker, d. 27 Juny 1736, en daarin komt deze zinsnede voor: « Quid tandem est illud scripti,

« quod

« quod titulum Chrestomathiae Burmannianae prae-
« fert? An pater horribilis libelli, sic enim au-
« dio, detectus? percupio videre". Kan men zich afschuwelijker geveinsdheid voorstellen, dan waarmede Hemsterhuis zich hier zou bedekken, indien hij er zelf deel aan gehad had?

Zonderling is het, dat Hemsterhuis dat boeksken nog niet kende in het tweede jaar, nadat het volgens den titel gedrukt was. Het schijnt dan met veel omzigtigheid verspreid te zijn; want nog een weinig later, den 21 July deszelfden jaars 1736, schreef ook J. Alberti in eenen brief, welke in hetzelfde Archiv s. 149 volgt, uit Haarlem aan d'Orville: « Antipavoniana Tua avide exspecta-
« mus; ut et Satyram Anti-Burmannianam, si in-
« spiciundi copia fieri queat".

Dat voorts Hemsterhuis, omtrent dien tijd, geene de minste bitterheid tegen de familie der Burmannen voedde, blijkt duidelijk genoeg daaruit, dat hij zelf in 1735 bijzonderlijk de bevorderaar van den jongen Petrus Burmannus, die naderhand ter onderscheiding van zijnen Oom zich Secundus noemde, geweest is tot het Professoraat te Franeker in de plaats van Wesseling (55).

Dat hij ook vervolgens met dezen jongen Ambtgenoot in de vriendschappelijkste betrekking leefde, daarvan levert de evengemelde brief aan d'Orville mede de onwraakbaarste bewijzen. Voor eerst schrijft Hemsterhuis; « Eloqui non possum, quam
« mihi tuum fratrisque tui Carmen, quo Petrum
« nostrum, suavissimum illud caput, condecorasses,
« placuerit;". waarmede hij ontwijfelbaar bedoelt

de

de Carmina van Jac. Phil. d'Orville, en diens Broeder Petrus d'Orville, beide gedrukt achter de Oratio inauguralis van Petrus Burmannus F. fil. F. Nep. pag. 53 en 56, welke door denzelven toen onlangs, te weten op d. 22. Maart van dat jaar, gehouden was, en kort daarna in folio uitgekomen is. Daarenboven komt nog op het einde des briefs dit voor: « plurimum salve a Venema et Burman-« no nostris, cum quibus hanc vesperam jucunde « ponam, genio tuo poculum libabitur."

Dat echter die vriendschap naderhand verkoeld, ja in zekere afkeerigheid veranderd zij, — later gewis, toen Burman, die in bovengemelde inaugurele Oratie Prins Willem Karel Henrik Friso, welke dezelve door zijne tegenwoordigheid vereerde, met de vleijendste dankbetuigingen en den uitbundigsten lof (van bijna vijf bladzijden druks) begroet had, twee jaren na Hemsterhuis, 1742, Franeker verlaten hebbende, en de opvolger van d'Orville te Amsterdam geworden zijnde, vervolgens, bij verandering van plaats en tijd en omstandigheden, eene politieke denkwijze aan den dag legde, zoo strijdig met die van Hemsterhuis, — daarvoor meen ik genoegzamen grond te hebben. Uit zeer geloofwaardige overlevering toch, slechts over de tweede hand, is mij bekend, hoe gaarne Burman met eenige schamperheid bijzonderheden van Hemsterhuis verhaalde, die dezen in zeer werkzame betrekking tot de zoogenaamde Doelisten te Amsterdam moesten doen voorkomen.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat nog eenige jaren later, in 1757, bij gelegenheid der

twisten over het karakter van den Raadpensionaris de Witt, toen Burman een Latijnsch Gedicht: *Ad Manes violatos Jani Wittii* etc. had uitgegeven, onder den naam van Philalethes Batavus, Hemsterhuis de naamlooze schrijver, gelijk hij daarvoor gehouden werd, ook inderdaad geweest is, van een stukjen onder den titel: *Colloquium de scriptis et scriptoribus, memoriam Jani Wittii, Magni Ordinum Hollandiae quondam Consiliarii, et in ea acerba patriae vulnera hodie intempestive refricantibus.* Lugd. Bat. 1757. waarin dat Carmen, of liever de maker van hetzelve, onder den naam van Professor, zeer kenbaar gegispt wordt, maar voorts het onderwerp zelve op die wijze behandeld, dat Wagenaar zelfs destijds erkende (zie Verzameling van Tractaten II D. bl. 426.) dat het zekerlijk kwam van eenen bekwamen schrijver, die 's Lands geschiedenissen wel gelezen had, en zeer wel wist te gebruiken tot zijn oogmerk.

Maar laat ons den draad van het verhaal weder opvatten.

HEMSTERHUIS dan, het Hoogleeraarambt nu reeds gedurende zesendertig jaren, dertien namelijk te Amsterdam, en drieëntwintig te Franeker, bekleed hebbende, en schoon tot in het zesenvijftigste zijns ouderdoms gevorderd, nog in volle kracht naar ligchaam en geest, werd in het najaar van 1740 (Vriemoet zegt 12 Sept.) naar de Hoogeschole te Leyden als Hoogleeraar in het Grieksch en in de Vaderlandsche Geschiedenis beroepen; en wel op eene voor hem allerveréérendste wijze.

Dit

Dit is mij gebleken uit hetgene mijn vriend en voormalige ambtgenoot H. W. Tydeman de goedheid gehad heeft mij uit de Acten van den Senaat dier Hoogeschole mede te deelen.

Oudendorp en Hemsterhuis waren, zoo als ik reeds gezegd heb, beide ten zelfden tijde beroepen. De eerstgenoemde vroeger gereed, deed zijne inaugurele Oratie den 21 October, Hemsterhuis later komende zou die houden op den 25 November. Op den 21sten dezer maand in den Senaat gelezen zijnde de missive van Curatoren en Burgemeesteren tot kennisgeving der aanstelling van Hemsterhuis, en der bepaling van den dag der inauguratie; bragt de Rector M. daarop ter kennisse van den Senaat, berigt te hebben ontvangen van den Heer Secretaris van Roijen, dat Curatoren en Burgemeesteren, toen Oudendorp en Hemsterhuis beide beroepen werden, aan Hemsterhuis den eersten rang hadden gegeven, en deze daarom ook in de orde der Professoren behoorde voor te gaan, ofschoon nu Oudendorp reeds eerder geinaugureerd was; wijders met verzoek, dat Rect. M. en Senaat die orde geliefden goed te keuren, vooral omdat het belang der Academie alleen was bedoeld geweest bij die vroegere inauguratie, zoodat, terwijl Hemsterhuis nog eenigen tijd afwezig moest blijven, Oudendorp ondertusschen ten spoedigsten met de openbare en bijzondere oefeningen een begin had kunnen maken, ten einde de jeugd daarvan niet zou verstoken zijn. De Senaat berustte in dit geval gereedelijk in die schikking, te meer daar de Hr. Oudendorp betuigde gaarne zijne toestemming daartoe te geven.

Hemsterhuis aanvaardde dus met dien voorrang zijne waardigheid op den 25 November, met eene plegtige redevoering, volgens aanteekening in de Acten, in tegenwoordigheid van den Rect. M. en Senaat, Curatoren, Burgemeesteren en derzelver Secretarien, vele lieden van rang en aanzien, en een groot getal van Studenten: *de Literarum Humaniorum studiis ad mores emendandos virtutisque cultum conferendis*, en werd vervolgens in statigen optogt naar zijn huis begeleid. Of deze Oratie toen gedrukt is weet ik niet, maar ze wordt gevonden in de verzameling van Valckenaer p. 81.

Omtrent dezen zelfden tijd ontstak in Europa een oorlog, welke, schoon eerst verre van ons verwijderd, allengskens echter den Staat mede inwikkelde, en, bij meermalen onderling veranderde betrekkingen der Mogendheden, eindelijk door derzelver bijzondere oogmerken, onderhandelingen en krijgsverrigtingen het Vaderland in den jare 1747 in eenen drang bragt, waaruit het, even als een zieke die verligting zoekt in wisselende ligging, alleen door eene veranderde inrigting in het Bestuur zich scheen te kunnen redden. De zuivere staatsregering werd weder door eene Stadhouderlijke vervangen; eene verandering, die sedert lange, vooral in Holland en Zeeland, bij verschil van inzigt, of gehoopt en voorbereid, of gevreesd en afgewend, eindelijk in dit hagchelijk tijdstip doorging; en, toen in het laatst van April en het begin van Mei, Prins Willem Karel Henrik Friso tot Stadhouder Kapitein Generaal en Admiraal der Provincien en der Republick was uitgeroepen, door de luidrug-

tig-

tigste toejuiching, het zij welmeenend, het zij uit volgzugt, belang of nood, algemeen gevolgd werd.

Ook de Leydsche Hoogeschool nam dus deel in die gewigtige gebeurtenis. Weinige maanden te voren, den 8sten Februarij, was de waardigheid van Rector M. derzelve aanvaard door Hemsterhuis; die nu zekerlijk, niet dan met de hartelijkste blijdschap, zijnen voormaligen vorstelijken leerling, den edelen afstammeling uit dat Doorluchtig Huis, in welks gunst zijn Vader en Oom weleer zoo ruim gedeeld hadden, en voor hetwelk hij nooit geleerd had zijn dankbaren eerbied te verzaken, tot de hoogste eer en waardigheid kon verheven zien.

Toen zijne Hoogheid den 12 Mei in 's Hage was aangekomen, besloot reeds den volgenden dag de Senaat tot eene plegtige bezending aan den Vorst ter gelukwensching, benoemende daartoe den Rector M. Hemsterhuis met de oudste Professoren, uit iedere faculteit eenen; voorts dat de aanspraak door den Rector zou geschieden in de Nederduitsche taal, en daarbij aan Zijne Hoogheid aangeboden worden eene openbare redevoering van gelukwensching (Oratio gratulatoria), te houden op zoodanigen tijd, als Z. Hoogh. zou goedvinden, door den Rector M. De Secretaris met eenen Pedel naar 's Hage gezonden bragt denzelfden avond antwoord, dat zijne Hoogheid de bezending Maandag den 15 Mei des namiddags zou ontvangen.

Den 16 Mei deed de Rect. M. Hemsterhuis aan den Senaat verslag, dat hij daags te voren, benevens de vier benoemde oudste Professoren, tot den Prins toegelaten, Hoogstdenzelven met het Hoog Bewind in

het Gemeenebest had geluk gewenscht, en de Akademie in 's Vorsten gunst bevolen.

Dat Zijne Hoogheid ieder punt der aanspraak uitdrukkelijk had beantwoord, niet alleen in de beleefdste, maar ook keurigste bewoordingen, vol van de edelste gevoelens, hoofdzakelijk hierop nederkomende:

« Dat Z. H. met blijdschap en genoegen de ge-
« lukwensching ontving van die Hoogeschole, wel-
« ke hij van zijne vroege jeugd af altijd hoogge-
« schat had."

« Dat hij de waardigheden, hem opgedragen,
« erkende als eene gift van God, die de gemoede-
« ren der Staten van het vereenigd Gemeenebest
« daartoe had geneigd."

« Dat hij zeer wel begreep, hoe groot en hoe
« moeijelijk een last op zijne schouderen gelegd
« was; dat hij reeds tot die jaren gekomen was,
« dat hij den gevaarvollen toestand van het gemee-
« ne Vaderland, en den uitgestrekten arbeid aan
« den post, dien hij op zich genomen had, ver-
« knocht, naar eisch kon wegen en doorzien; dat
« hij echter op de hulp en den krachtigen bijstand
« van dat zelfde Opperwezen vertrouwende, niets
« zou verzuimen of achterlaten, om voor de belan-
« gen en het heil der vereenigde Republiek te wa-
« ken en te zorgen, de Vrijheid en den Godsdienst
« tegen den trouwloozen vijand te handhaven."

« Dat hij het onder de genoegens, die de uit-
« oefening van zijnen post hem zou kunnen ver-
« schaffen, telde, zoo hij de Leydsche Hoogescho-
« le dienst konde doen; en dat hij hare Regten,

en

« en de door Prins Willem van Oranje geschonkene
« voorregten niet alleen zou beschermen, maar,
« wanneer daartoe gelegenheid zou zijn, vermeer-
« deren."

« Dat het Z. H. daarom alleraangenaamst was,
« dat de Akademische Senaat besloten had de
« vreugde over zijne voorspoedige komst met eene
« plegtige redevoering te vieren, en het houden
« derzelve aan den Rector M., weleer zijnen zeer
« geachten Leermeester, op te dragen; dat hij zou
« komen om die te hooren, of nadat hij uit Zee-
« land in den Haag zou terug gekomen zijn; of
« op eenen anderen geschikten tijd; zullende dit
« nader aan den Rector te kennen geven."

Deze Oratio Panegyrica is daarop den 29 Juny gehouden; en vervolgens gedrukt in folio met dezen titel: *Oratio ad celsissimum ac serenissimum Principem Arausii et Nassaviae, Gubernatorem Belgii Foederati, et Imperatorem Rei bellicae terra marique summum, decreto et nomine Senatus Academiae Batavae, quae Leydae est, habita a Tiberio Hemsterhuis Rectore ad d.* XXIX *Junii* CIƆIƆCCXLVII. voorts ook in het Nederduitsch vertaald uitgegeven in 4°. en in Latijnsch Epigramma door H. S(nakenburg) bezongen geworden.

Het zoo luisterrijk Rectoraat leide hij neder den 8 Febr. 1748, met eene Oratio *de Statu Belgii*, die ik meene nooit gedrukt te zijn, en waarvan ik tot mijn leedwezen geen stuksken zelfs gevonden heb, schoon wel fragmenten van de laatst voorgaande. — En deze is zijne laatste openbare plegtigheid geweest; waarmede ik ook mijne berigten, dien grooten man

betreffende, besluit; aan anderen, die beter in de gelegenheid zijn, om misschien eenige bijzonderheden omtrent de achttien jaren, die hij nog geleefd heeft, te verzamelen, die taak gaarne overlatende.

Hij genoot eerst sedert den 28 October 1765 eene eervolle rust, en overleed den 7 April 1766, in den ouderdom van een en tachtig jaren en drie maanden, blijkens het volgend extract uit de Handelingen van den Senaat der Hoogeschool: « d. 7 Aprilis 1766 Pro-« rector Senatui indicavit hoc ipso die naturae debitum « reddidisse optimum et suavissimum Collegam, Lit-« teratorum suae aetatis longe Principem, Tib. Hem-« sterhusium. "(55*) —Zijne echtgenoot, die nagenoeg denzelfden ouderdom met hem bereikte, mogt hij tot zijn overlijden, en dus gedurende den tijd van 49 en een half jaar behouden, terwijl zij hem binnen weinige dagen volgde. Immers dezelfde Senaats-Handelingen leeren ons: « d. 13 Aprilis 1766 Prorector Sena-« tui indicavit, viduam Cl. Hemsterhusii diem suum « obiisse." Zij schijnt dus slechts vijf of zes dagen haren echtgenoot overleefd te hebben.

'sMans gelaatstrekken zijn der nakomelingschap overgebragt geworden, door een zeer fraai portret in zijnen ouderdom, in Zwarte Kunst, naar eene Schilderij van J. Palthe; terwijl op eenen afdruk in het bruin (en bistre) van dit Portret, bij den Heer Bodel voorhanden, W. Pether, als Graveur vermeld staat.

———

Uit

Uit het huwelijk van TIBERIUS HEMSTERHUIS en CORNELIA MARIA DE WILDE zijn drie kinderen geboren, alle zoons, van welke de middelste alleen zijne Ouders overleefd heeft.

De oudste was JACOB HEMSTERHUIS, blijkbaar naar zijnen moederlijken Grootvader dus genaamd. Daar dit kind niet gevonden wordt in de doopboeken te Franeker, noch van de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente, waaromtrent ik de naauwkeurige nasporing en opgave aan de vriendschap van den Heer Secretaris Mr. P. J. Romar verschuldigd ben, noch in die van de voormalige Walsche Kerk aldaar, welke, nu bij het Synodaal Depôt te Leyden berustende, met verpligtende beleefdheid door den Heer Mr. W. P. Kluit voor mij zijn nagezien, moet ik besluiten, want tot beslissend onderzoek heb ik geene gelegenheid gehad, dat deze oudste zoon te Amsterdam zal geboren zijn, het zij nog voor het vertrk van de Moeder naar Franeker, en dus nog in 1717, of wel bij een later toevallig of verkozen verblijf aldaar.

Uit het berigt van Ruhnkenius is bekend, dat deze zoon opwassende den zeedienst verkoren heeft, waartoe welligt de betrekking van zijnen Grootvader de Wilde tot de Admiraliteit, of die van zijnen oom den Zee-kapitein de Lange (zie aant. 42) aanleiding kan gegeven hebben. Doch een vroege dood, die dezen jongeling van schoone verwachting verre van zijn Vaderland ontijdig wegrukte, verijdelde die uitzigten. Dat dit gebeurd is toen Hemsterhuis nog te Franeker woonde, zegt Ruhnkenius stellig; nadere tijdsbepaling vind ik niet. Het is mij ondertusschen altijd voorgekomen, dat hetgene Ruhnke-

nius van de meer dan Stoïcijnsche koelzinnigheid bij het onverwacht ontvangen der tijding van den dood dezes zoons, (Elog. p. 74.) verhaalt, iets overdrevens heeft; althans ik wensch het om de eer van Hemsterhuis. Ik beken dat deze mij wel alzins is voorgekomen als een man, die, bij eenen hoogen graad van beschaafdheid en wellevendheid, niet gemakkelijk te doorgronden was, en, wijs en voorzigtig zijnde, zich, wanneer hij het dienstig achtte, zeer gesloten wist te houden, de les kennende: *dissimulare viri honesti est, simulare non item*, en dan veel vermogen op zijnen eigenen geest had; maar die onderdrukking van vaderlijk gevoel durf ik hem niet toekennen.

Waarlijk de gelegenheid om eene soort van parallele van den grootsten uitlegger zijns tijds van de schriften der Grieken met den keurigsten aller Attische schrijvers te maken, schijnt mij voor den redenaar te veel aanlokkelijks gehad te hebben, om er niet een weinigje juistheid aan op te offeren, althans de vertelling in dien plooi te brengen. Maar dan nog is de parallel zeer onvolkomen. De omstandigheden zijn te ongelijk. Xenophon handelt uit enkel Godsdienstig gevoel en geestvervoering; het moge op bijgeloof gegrond zijn, Psychologisch maakt dit geen verschil. Maar Hemsterhuis zou zijn smertelijk gevoel onderdrukt, en een even vrolijk gelaat vertoond hebben, om, zoo het heet, de vrolijkheid niet te stooren van eenige Hollandsche Edellieden, die, zoo zij waarlijk edele menschen geweest zijn, dat men wel mag veronderstellen, gaarne met de ouders zullen gedeeld hebben in dat billijk gevoel van

treu-

treurigheid, hetwelk den Wijzen en den Christen past.

Ook daarom verraden mij die bijgevoegde trekken van *jucunditatem contaminare*, en vooral *muliebris et nihil profutura ejulatio* te veel overdrijving. Neen, zoo weeklaagt de wijze Christen niet. Men vergelijke het edel gedrag van Vossius bij het lijk van zijne Cornelia (zie mijne Oratio de Vossiorum Juniorumque familia p. 20. in de Annal. Acad. Gron. 1819—1820). en dat van s' Gravesande bij het verlies van twee zonen binnen weinige dagen. (Zie la Vie de s' Gravesande par Allamand p. LVI. of Marchand Dict. II. p. 240).

Ik houd het dan daarvoor, dat, daar de bekendheid der ontvangene tijding van het overlijden, naar de gewone gebruiken, vooral in dien tijd, onmiddellijk zou moeten gevolgd zijn geweest van eene openlijke algemeene aanzegging, sluiten van het huis, aanneming van den rouw en dergelijke, nu de ouders besloten om, en zelfs welligt niet zonder mededeeling aan hunne aanzienlijke gasten, die tijding slechts een paar dagen te verbergen tot na derzelver vertrek. Daarin was welvoeglijkheid zonder hardvogtigheid. Het geval kan naderhand eenige opsiering ondergaan hebben, en zoo aan Ruhnkenius als anekdote verhaald zijn.

De tweede zoon, FRANCISCUS HEMSTERHUIS, later naar Franschen tongval veelal *François* geheten, is te Franeker geboren, tegen of in het begin des jaars 1722, zijnde volgens extract uit het doopboek van de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente aldaar op den 17 Januarij dezes jaars gedoopt met den

den naam *Franciscus*. Hij is dus niet in 1720 geboren, gelijk Saxe Onom. VIII. p. 242. meldt; veel min in dat jaar te Leyden, welk laatste zijne eigene wederlegging medebrengt, en echter opgegeven wordt in het Algemeen Woordenboek van G. Nieuwenhuis Lett. H. bl. 450 (56).

Hij heeft het ambt bekleed van Commies van den Raad van Staten in s' Hage, en is aldaar overleden in de maand Junij 1790, volgens het Artikel in de Biographie Universelle Tom XX. p. 46, hetwelk eene korte maar goede levensschets bevat. Het berigt van zijn overlijden werd gegeven in den Algem. Konst- en Letterbode van Vrijdag 23 Julij 1790, onder s' Hage, doch zonder bepaalde vermelding van den juisten dag, terwijl de ouderdom gesteld werd, omtrent 70 jaren, dus anderhalf jaar te ruim genomen.

De derde zoon, TIBERIUS HEMSTERHUIS, is ook te Franeker geboren, in den jare 1724, en bij de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente gedoopt den 15 Junij van dat jaar. Den 7 Julij daaraanvolgende schreef Hemsterhuis in eenen brief aan zijnen vriend Henr. Cannegieter te Arnhem: « poteram puerperii causam interponere; nam ne nescias, Vir Amicissime! mensis admodum est, cum me tertia vice patrem uxor mea fecit; neque Tu, ut puto, ignoras, quas turbellas faciat, quantum ab aliis rebus distineat hoc lectuli maritalis choragium"; en in de volgende maand aan denzelven: « primum valetudo uxoris a puerperio tarde convalescentis me moratur "(57). Deze zoon is, zóo als Bergman p. 506 aanteekent, in den jare 1749, dus

dus in eenen vijfentwintig jarigen ouderdom aan de kinderziekte overleden.

Het is mij voorgekomen, dat vader Hemsterhuis het stille huisselijk onderwijs boven het openbare geschat en ook bij uitsluiting dadelijk voor zijne zonen gekozen heeft, zoo dat hij die zelf onderwezen, of ten minsten door enkel bijzonder onderrigt en toezigt onder zijn oog gevormd heeft; want schoon ten tijde dat de familie van Franeker vertrok, Franciscus reeds in zijn negentiende jaar was, Tiberius in zijn zeventiende, zijn beide aldaar nooit als Studenten ingeschreven geweest, en hebben dus geene Collegien der Professoren kunnen bijwoonen. Ook vervolgens te Leyden, hetwelk misschien nog meer bevreemden mag, zijn zij in het Album niet ingeschreven vóór het jaar 1747, onder het Rectoraat van hunnen vader, en toen beide tegelijk aldus; « 24 *Junii* 1747 *Franciscus Hemsterhuis Frisius*, *ann.* 25. *Mathes. Stud. Tiberius Hemsterhuis Frisius, ann.* 23. *Mathes. Stud.*". Voorts is, volgens hetgene mij, als uitkomst van het gezet nagaan der Series Candidatorum qui gradum sunt adepti, is medegedeeld, ook geen van beiden later tot eenigen graad te Leyden bevorderd.

De Hooggel. Heer van Assen deelt in de Letter- en Oudheidkundige Verhandd. der Holl. Maatsch. III. D. I. Stuk bl. 49 eenen trek mede van de wijze hoe Hemsterhuis zijnen zoon Frans van kinds af den smaak voor oude penningkunde leerrijk had weten bij te brengen en te vormen. Het ware te wenschen dat wij er meer van wisten. Men her-

herkent zoo reeds in hem als kind den kleinzoon van de Wilde.

Hoe gaarne ik ook van dien zachten, beminnelijken Haagschen Wijsgeer, keurigen en geleerden kunstkenner veel zou gewenscht hebben op te sporen, ik miste daartoe te zeer de gelegenheid. Doch het is mij een groot genoegen te vernemen, dat de Heer Professor van Heusde, die voor eenigen tijd eene voortreffelijke Redevoering over François Hemsterhuis hield, datzelfde oogmerk heeft. Hartelijk wensch ik, dat Z. H. Gel. gelukkig moge slagen, en de geschiedenis van onze Nederlandsche Letterkunde met eene zoo allerbelangrijkste Bijdrage verrijken.

Nu blijft mij nog overig mede te deelen, hetgene mij omtrent dat gedeelte der familie, hetwelk te Groningen gebleven was, ter kennisse is gekomen.

De tweede zoon van Franciscus Hemsterhuis en Maria Gronwols, éénige, ruim twee jaren jongere, broeder van Tiberius, MEINARDUS HEMSTERHUIS, den voornaam waarschijnlijk naar zijnen moederlijken grootvader dragende, was te Groningen geboren in April 1687. Niet zoo vroeg rijp van verstand als zijn broeder, of eerst later bepaald, om zich aan de studien te wijden, is hij niet voor zijn twintigste jaar in het Album der Akademie van Groningen ingeschreven.

« 9 Sep-

« 9 Septemb. 1707. Meinardus Hemsterhuis, Gron.
« Phil. et Mathes. Stud."

Van zijne zucht voor de wiskunde heb ik ook eenig bewijs gevonden in een boekje in 8°. door hem met eene zeer nette hand geschreven, bevattende velerlei Geometrische en Arithmetische voorstellen, waar tusschen meermalen zijn naam en het jaartal 1708. Voorts schijnt hij zich tot de oude Literatuur bepaald te hebben, met veel lust tot de Poëzy, zoo in het Latijn, als ook in het Nederduitsch, naar den trant van dien tijd. In beide die talen vind ik van zijne dichtkunst een voorbeeld in zekere verzameling van Lofverzen op twee gelijktijdige Promotien met de Kap te Groningen, van Sam. Veldtman en Sam. Cruydner, tot Doctoren in de Regten, d. 19 Dec. 1714.

Van zijne bevordering tot eenigen graad is mij nergens blijk voorgekomen; maar in het volgend jaar 1715 werd hij tot *Quartus Praeceptor* aan de Latijnsche Scholen zijner geboortestad aangesteld, in de plaats van Andreas Hillers; dien post bleef hij bekleden tot in 1742, toen hij tot *Subconrector* opklom, gelijk vervolgens in het laatst van 1745 tot *Conrector.* Langer dan twintig jaren nog bleef hij dit, zonder tot Rector op te klimmen; terwijl hij in de laatste jaren te vergeefs naar het Emeritusschap trachtede, dat hij toch eindelijk in het jaar 1768, nu reeds 81 jaren oud, verkreeg (58).

Van zijnen dichtgeest in lateren tijd zijn mij deze proeven ter hand gekomen: *In luctuosum Sibonis Andreae Isingii, Classium Groninganarum*

rum Subconrectoris dignissimi obitum, te gelijk met een Carmen van den Rector A. Buning gedrukt, geteekend VI Kal. April. 1747. — *Oranje de Hersteller*, van 108 regels, niet lang daarna in 4°. uitgegeven. — Van het volgend jaar een Gedicht, door hem eigenhandig geschreven: *Ter blijde Verjaringe van mijn' jongste dochter Gerarda Theodora, toen ze haar dertiende jaar intrad, den 24. Julius 1748*, waarin hij zich ook over het verlies van zijne vrouw beklaagt, die den vorigen jaardag nog beleefd had.

Eindelijk heb ik een geschreven Latijnsch en daartegen overstaand, als vertaling of navolging, Nederduitsch Gedicht: *Musa Gratulans, in Auspicatissimum exoptatissimumque Maximi Principis Wilhelmi Quinti etc. etc. etc. cum Augustissima Principe conjuge Frederica Sophia Wilhelmina introitum in Urbem Groningam, die ...... 1768*; of: Heilwenschend Gedicht, ter eere der allergelukkigste enz. — Met dit stuk, dat lang onder handen is geweest, heeft de Dichter nooit zijn doel kunnen bereiken. De 66 eerste Latijnsche verzen waren gemaakt in 1766, toen men na de meerderjarigheid van Prins Willem den V, ook in Groningen hoopte op 's Vorsten bezoek, gelijk Utrecht, Gelderland en Overijssel dat genoten. Dan, die verwachting werd verijdeld; en Hemsterhuis schreef onder zijn vervaardigd Gedicht:

1766.

Haec cecini quum fama frequens mox personat auras
Adventu objectam Principis esse moram.
Dit was mijn zang, toen straks de Faamgodes vermelt,
Dat s' Vorsten blijde komst, helaas! was uitgestelt.

Twee jaren later scheen die hoop zich te vernieuwen, en daar de wensch waarmede Hemsterhuis te voren zijn gedicht besloten had, een huwelijk den Vorst waardig, nu reeds vervuld was, vervolgde hij het, tegen de nog onbepaalde komst van het Doorluchtig Paar, aldus:

1768.

Nunc mea Vota valent, neque enim sum vanus haruspex,
Nunc faustum populum gaudia vera beant.
Invicti Regis Cognatae junctus, inibis
Altus, gratantis castra superba Gruni.

Hij onderteekende het Carmen: M. Hemsterhuis Conrector Emeritus, ongetwijfeld voor de pers bestemd. Maar ook nu wederom bleef de hoop onvervuld. Dan niet te min vinden wij hier een bewijs in, hoe warm de ijver van dezen grijzen zoon van Franciscus Hemsterhuis ook nu nog was voor de jongste telg uit het Vriesche Stamhuis van Nassau Oranje.

Het heeft hem nog wel mogen gebeuren de zoo zeer gewenschte komst des Prinsen, (maar alleen,

 zon-

zonder deszelfs koninklijke echtgenoot, in Augustus 1773, te beleven, doch niet die van het Vorstelijk Paar te zamen, waarmede hij zich gestreeld had, welke eerst in 1777 plaats had.

Ondertusschen was hij, na eenigen tijd gesukkeld te hebben aan herhaalde beroerten, gepaard met koortsen en een aanhoudend verval, zoo in krachten als in levensgeesten (59), den 16 November 1774 overleden in den ouderdom van zeven en tachtig jaren en zeven maanden.

Hij was volgens het getuigenis van hen, die hem gekend hebben, een uitmuntend Literator, maar stug en norsch van aard; ruw en ongevoelig, vooral in zijnen ouderdom.

Omtrent zijne vrouw en kinderen heb ik vooral uit eenige Familie-papieren, Testamenten, Acten van scheiding en dergelijke het volgende kunnen opmaken.

Meinardus Hemsterhuis is gehuwd geweest met IDA GEERTRUIDA WEDDA; den tijd van hun trouwen weet ik niet; in 1718 was zij nog onmondig, doch in 1727 teekenden zij eene procuratie te zamen als echtelieden. Zij was eene dochter van Gerard Wedda en Alegonda Wiggeringa; haar vaderlijke grootvader.... Wedda, in huwelijk hebbende Geertruid Dix, was ontvanger der Collaterale successie te Groningen. Ida Geertruida Wedda is overleden in 1747, begraven den 8 September.

Uit

Uit dit huwelijk zijn geboren drie dochters en een zoon. De oudste was MARIA ALEGONDA HEMSTERHUIS, met de namen van vaderlijke en moederlijke grootmoeder beide. Daarop volgde in ouderdom de zoon FRANCISCUS TIBERIUS HEMSTERHUIS. Deze beide waren in Junij 1755 reeds mondig, dus Franciscus reeds vóór 1730 geboren, en zijne zuster nog vroeger.

De twee andere zusters waren toen nog onmondig, namelijk SARA GERARDINA HEMSTERHUIS, en GERARDA THEODORA HEMSTERHUIS. De jongste dezer was volgens bovengemeld verjaardicht geboren den 24 Julij 1736. — Allen hebben zij niet alleen den vader overleefd, bij wien de dochters ongehuwd hebben gewoond; maar blijkens zekere acte van het jaar 1780 waren zij toen nog allen in leven. Na dien tijd zijn de dochters ongehuwd overleden vóór hunnen broeder.

FRANCISCUS TIBERIUS HEMSTERHUIS is den 10 Julij 1749 als student te Groningen ingeteekend, en negen jaren later den 5 Julij 1758 tot Juris Utriusque Doctor gepromoveerd, op eene Dissertatie *de Legibus Civilibus*, volgens het Origineel Diploma nu in eigendom van den H^r. Bodel Nyenhuis. In 1787 is hij Lid van het Collegie van Gezworenen te Groningen geworden; bij latere omwenteling uit hoofde der staatkundige partij, die hij op het voetspoor der zijnen was toegedaan, daarvan ontzet. Welbemiddeld leefde hij voorts als stil rentenier; onbeduidend van voorkomen, evenwel verstandiger dan hij scheen, geen liefhebber of beoefenaar van Wetenschappen, echter niet onkundig; hartstogtelijk

beminnaar van hasardspelen, anders bijna met niemand omgang hebbende, een zonderling, zoodanig was de laatste der Hemsterhuisen; zijnde hij ook, zoo als eenige bijzonderheden mij schijnen aan te duiden, erfgenaam van zijnen neef Francois Hemsterhuis in 's Hage gebleven.

Hij is te Groningen overleden den 22 Julij 1813, in eenen ouderdom van drie en tachtig jaren, of daaromtrent. Het Portret van zijnen oom Tiberius heeft hij aan de Bibliotheek der Academie te Groningen ten geschenke gegeven. — Hij liet weinige boeken na, zoo dat dezelve slechts te gelijk met zijne meubelen openlijk verkocht zijn geworden, en daar onder nevens andere stukken en papieren helaas! van de Hemsterhuisen, ook de *beide Albums*, welke later weder bij openbaren verkoop het eigendom van den Heer Potter van Loon geworden, door diens schenking aanleiding tot alle deze nasporingen gegeven hebben.

Ten slotte zal ik hier nog iets bijvoegen, betreffende het Familiewapen van Hemsterhuis; het komt tweemalen, zoo als gemeld is, in het Album van Franciscus voor.

Het schild is in vieren verdeeld (écu écartelé); aan de regter zijde is het bovenste vierendeel, goud met een zwarten halven arend; het onderste azuur met een zilveren band (fasce, en wel fasce chargé), loopende midden door denzelven een golvende stroom.

Aan

Aan de linkerzijde is boven azuur met drie gouden sterren, beneden zilver, waarop een huis.

Boven het schild is een Helm (casque grillé tourné) met een kroontje, en daarop (en cimier) een groen klaverblad; de Lambrequins zijn azuur met Goud (60).

De halve Adelaar is het gewone aanvulsel in eene menigte van Vriesche Wapens. Het klaverblad op de Timbre is niet min gewoon, en als kenmerkende, bij deftige eigenerfde familien op het land. De overige stukken maken een sprekend Wapen uit, dat echter eenige moeijelijkheid heeft.

Onder de Latijnsche versen, op de promotie van Franciscus Hemsterhuis te Padua gemaakt, is er een, dat spelingen op den naam en het Wapen bevat. Het heeft anders geene verdiensten, en is zelfs door de gewrongene wendingen, bij het spel met veertig letters als Anagramma eenigzins duister. Omdat het ons echter aanduidt hoe Fr. Hemsterhuis waarschijnlijk zelf zijn wapen op zijnen naam toepaste, van wien alleen toch zijne vrienden daar het konden weten, zal ik het hier invoegen.

FRANCISCVS HEMSTEERHVISIVS,

MEDICINAE DOCTOR.

Per Anagramma purum

HIC CRESCIS IN FAMAS, HONORES, DIES, VT VIRVM DECET.

Allusio ad insignia, Nomen, et Anagramma.

Tu, Nomenque tuum Frisiorum stemmate crevit,
Patavii CRESCIT Fama, decusque tuum.
Quodque tuae monstrant emblemata patria gentis
Edocet haec Virtus quâ decoratus ades.
Illinc, quae terras et nomina FLUMINA lambunt
Haec FAMAM ad Thulen, et Garamanta ferant.
SYDERA, quae nomen Geniumque tuentur, HONORES
Praemia Virtutis, pro meritis cumulent.
Eximia illa DOMUS, quae Te produxit, ab Alto
Tecum servetur, stet sine fine DIES.
ALITUUM REGINA praeit, quî fortiter ipse
Summa, VIRUM UT DECET, hîc, serta tenere queas.
Fama, Dies et Honor bona dent tibi cuncta, malisque
Sanandos privent Fama, Dies, et Honor.

Ita raptim gratulabatur
Joh. Petrus Erichius
L L. Stud.

Het blijkt dus, dat Flumina, Sydera, Domus den naam Hom - ster - huis emblematisch uitdrukken; van de twee laatste lettergrepen is het duidelijk; maar niet van de eerste. Onder alle de menigvuldige gissingen, die ik zelf daarover gemaakt of van mijne taalkundige vrienden gehoord heb, is er geene die mij genoeg voldoet; te minder, omdat geene mij iets verder brengt in het opsporen van den meer plaatselijken oorsprong der familie, welke ik zou vermoeden juist in die lettergreep te liggen, als van zeker bepaald huis ontleend.

Alleen zal ik hier nog deze aanmerking bijvoegen, dat ik bevonden heb, dat men niet alleen in Gro-

Groningen den naam altijd met eenen verlengden klank Heemsterhuis heeft uitgesproken, gelijk zoo ook Brucherus, Gedenkboek van Stad en Lande bl. 302, schrijft, maar ook volgens volkomen zekere overlevering hier in Vriesland op dezelfde wijze. De Albums leveren verscheidene voorbeelden van zulk eene verlengde spelling door Hollanders en zelfs buitenlanders op, zekerlijk gebezigd op den klank af, zoo als zij den naam hoorden uitspreken. Ook het gene ik van de promotie vau Joh. Heemsterhuis te Leyden (blz. 10 en 11) gemeld heb, behoort hiertoe.

Het komt mij dus zeer waarschijnlijk voor, dat, schoon de leden zelve der familie den naam steeds gespeld hebben *Hemsterhuis*, zij dien echter zullen uitgesproken hebben *Heemsterhuis*.

AANTEEKENINGEN.

1) bl. 8. Dit werd ook alleen aangeduid door de opgave van het onderwerp der Oratie, welke Ruhnkenius bij het nederleggen van het Rectoraat der Academie, den 8 Febr. 1768, gehouden heeft: *De perfecto Critico, spectato in exemplo T. Hemsterhusii* (J. G. Te Water Narratio App. p. 225), uit welke Oratie het Elogium ontstaan is.

2) — 2. Hemsterhuis wordt door Prof Te Water Narr. p. 114 onder die genen geteld, die, of zelve, of wier naverwanten niet gewild hebben, dat derzelver nagedachtenis door het houden van eene Lijkrede zou vereerd worden.

3) ald. Het was de Heer Potter van Loon, die bij de zeldzame plegtigheid van het vijftigjarig feest des Hoogleeraars Ev. Wassenbergh, den 19 Junij 1821, aan het hoofd der studerende Jongelingschap, met eene plegtige aanspraak dien Nestor der Letterkundigen begroette. Zie Alg. K. en Letterbode 1821 II D. bl. 6. Op de Prijsvraag, den 12 Oct 1820, door de Regtsgeleerde faculteit te Groningen uitgeschreven: « eene vergelijking der Instituten van Justinianus met die van Gajus te Verona gevonden, " zond de Hr. Potter van Loon een antwoord van Franeker in, en had het genoegen, pas te Groningen gekomen, hetzelve als naast aan het bekroonde gewaardeerd, den 11 Octob. 1821, met een gunstig oordeel der Faculteit en loffelijke

 open-

openbare vermelding vereerd te zien. Vid. Annal. Acad. Gron. 1821 p. XII. en E. Tinga R. M. Oratio p. 20. Hetzelfde onderwerp heeft de Hr. van Loon vervolgens met nadere bewerking voor zijne Dissertatie gekozen.

4) bl. 3. Zie de Oratie van Prof. Ens als R. M. van het Athenaeum te Franeker gehouden d. 14 Junij 1824. pag. 20. in de Annal. Ac. Gron. 1823—1824.

5) —6. Over deze kunstrijke Vriesche Vrouw, zie Epkema Woordenboek op Gijsbert Japicx bl. 564.

6) —8. Ik veronderstel dat Siboldus Hemsterhuis het *frater germanus*, vooral omdat hij er nadrukkelijk nog *unicus* bijvoegt, gebruikt hebbe in dien zin als zijn landgenoot Ausonius Popma het verklaard had, en voorheen reeds Corn. Fronto, de Differentiis vocum, *germanus ex iisdem parentibus sit necesse est.* Mogelijk is het nogthans, dat hij, gelijk anderen, door frater germanus bedoeld hebbe van denzelfden vader: niet van dezelfde moeder. Doch dan maakt dit geene verandering dan in mijne gemaakte gissing omtrent de moeder. Het eerste is mij echter verre weg waarschijnlijker.

7) —9. In J. C. Adelungs Fortsetzung von Jöchers Gelehrten Lexicon II Band. s. 1908. Art. Hemsterhuis (Sibold oder nach andern Sibold Tiberius) wordt desgelijks opgegeven *Messis Aurea* etc. Leyd. 1654. 12° en Heidelberg 1659. 8°. voorts « worin er Joh. Pecquet's, Thom. « Bartholin's und Ol. Rudbecks Entdeckungen « in Ansehung der Lymphatischen und Milch- « gefäsze bekannt machte". Het hoogstzeldzaam werkje nu, door Prof. Tydeman opgespoord, leert nog deze bijzonderheden: Hemsterhuis droeg dit in 1654, op aan Th. Bartholinus zelven; en plaatste in hetzelve mede een brief van den jongen Olaus Rudbeck, aan hem in 1653 gerigt, waar-

waarin deze zegt, zijne nieuwe opmerkingen te Leyden zelve voor de Proff. Horne en de Ray, voor . . . . Kruiskerken, praefectus Nosocomii en voor hem (Hemsterhuis zelven) te hebben aan den dag gelegd. De toevoeging nu van H. bij deze drie andere geleerden, het onderschrift van H. onder de straks gemelde opdragt aan Bartholinus « Lugd. Batavorum e Musaeo nostro, VII Calend. Febr. 1654" maar vooral de woorden van Rudbeck: « nam praeterquam quod « studiis meis exercitio tuo Chymico nuper in- « stituto non mediocre robur conciliaveras etc." doen vermoeden dat hij toen ter tijd te Leyden als privaat-docent eenige lessen gegeven heeft. Nog echter is de plaats zijner bevordering tot den Doctor-graad niet uitgemaakt, dewijl het « Med. Doct. et Chir. *Leidensis* "niet stellig voor Leyden, als zoodanig, wel als zijne toenmalige woonplaats, pleit.

8) bl. 12. Zonderling is het, dat Vriemoet, die in zijn Athenae Fris. zoo wel het Elogium van Tiberius Hemsterhuis n°. CII. als van Johannes Hemsterhuis gegeven heeft, en gedurende tien jaren de Ambtgenoot des eerstgenoemden geweest is, onkundig schijnt gebleven te zijn van eenige betrekking van verwantschap tusschen die beide, althans er niets van meldt.

9) ald. Het berigt in de Boekzaal April 1724 bl. 497. maakt melding van eene nagelatene Weduwe, zonder den naam te noemen, en van twee zonen Gerardus en Cornelius, beide reeds het Leeraarambt bekleedende; hoogst onwaarschijnlijk is het dat deze weduwe Judith Hemsterhuis zou kunnen geweest zijn, wegens hetgene ik van hare zuster gemeld vind. De zonen zullen dus uit een later huwelijk geboren zijn; hetgeen de voornamen ook doen vermoeden.

10) bl. 15. Onlangs is mij verzekerd, dat in het Ledematenboek der Hervormden te Sneek, dat niet lang

lang na de tijden van de Dordsche Synode begint, geen Hemsterhuis voorkomt; ik durf er echter nog niet uit besluiten, dat hij niet te Sneek gewoond hebbe.

11) bl. 15. Het inschrijven in zijn Album van Hebreeuwsche en Arabische Spreuken, dat ten minsten tienmalen voorkomt, kan doen vermoeden, dat hij ook in de Oostersche talen niet geheel onbedreven was; iets dat in die eeuw niet vreemd was.

12) — 17. G. Moda is later als S. S. Min. Cand. in 1666 tot predikant beroepen te Burgwert en Hichtum, en in 1673 te Bolsward, waar hij in 1677 overleden is. Naamlijst der Classe van Bolsward p. 32.

13) — 19. Suffridus van Boelens was Griffier 1659—1687. obiit 1692. Naamregister enz. p. 11.

14) ald. Theod. Saeckma Raadsh. 1638—1666. toen overleden. Zie Naamrol v. d. Hove bl. 28. De Wal de Cl. Frisiae JCtis p. 123. Vriemoet Ath. Fr. p. L.

15) ald. D. van Baerdt was Grietm. van Ooststellingwerf 1636. van Weststellingwerf 1639—1672. Naamlijst der Grietslieden p. 70. Vriemoet p. LXXII. Scheltema Nederl. I D. bl. 55.

16) ald. A. P. a Jongestal Raadsh. 1637—1676. De Wal de Cl. Frisiae JCtis, Ann. p. 126 en de daar verder aangehaalde schrijvers.

17) ald. Het was G. Walrich, wien Prins Wilhelm Frederik op zijn sterfbed (drie jaren later) verzocht, nevens den Grietman van Haren, en den Hofmeester Vegilin tot opzigt van zijn Hof en raadgeving aan zijne weduwe en kinderen. Zie Aitzema XI D. bl. 81.

18)

18) bl. 21. Over Ad. Vorstius zie Nicéron Mémoires Tom. XXII. pag. 100, s.

19) ald. Fred. van Grovestins was mede getuige bij 's Vorsten uitersten wille. Aitzema XI D. bl. 80.

19*) bl. 23. De Bulle is op pergament met vele vergulde letteren geschreven, zes bladzijden lang, en in een pergamenten vergulden quarto band vervat. Drie langwerpig ronde zegels, in rood was afgedrukt, zijn er aangehecht, aan zijdene koorden afhangende. Dezelve vertoonen: Het eerste eenen S. Salvator of den Zaligmaker, met het randschrift: *Sigillum Almae Universitatis D. D. Phil. et Med. Pat. Gymnasii;* het tweede den Leeuw van St. Marcus, en *Pax tibi Marce Evangelista meus;* het derde eenen dubbelen Arend, rondom *S. Nationis Germanicae Artistarum.*
Het stuk zelve is woordelijk van dezen inhoud:

IN CHRISTI NOMINE AMEN.

UNIVERSIS ET SINGULIS PRAESENS HOC PUBLICUM Doctoratus Privilegium visuris, lecturis et audituris. Nos CLAUDIUS BERIGARDUS Molinensis, Phil. et Medic. Doctor, et in Nobiliss. Patavina Academ. Philosophus primarius Inclytique Ordinis D. D. Philosoph. et Medic. Doctor et Professor auctoritate Sereniss. Reipubl. VENETAE PRAESES, Salutem in EO, qui est omnium vera Salus. Antiqua et praeclara Universitas Patavina, bonarum literarum mater gloriosa, et Artium ac Scientiarum Parens optima, quae Clarissimorum Doctorum splendore, vetustissimorum Studiorum auctoritate, et sidereis doctrinae ac virtutum omnium monumentis, non modo per Italiam,

des

sed per totam etiam Europam et ubique gentium inter Academias principatum obtinet, eos duntaxat ad summum Doctoratus in Phil^{a}. et Medic^{a}. gradum et Magisterii dignitatem, quâ caeteris hominum generibus praeferuntur, evehere et extollere consuevit, quos Virtutum excellentia, meritorum copia Laureâ Academicâ et Doctoratus corona dignos exhibuerit. Aequum enim et rationi consentaneum semper visum fuit Majoribus nostris unumquemque pro meritis praemia digna ferre, neminique ad honorum fastigia nisi per laborum certamina, et virtutum adyta, aditum patefacere. Propterea jure optimo sancitum est, ut qui liberalibus artibus omnem suam operam et assidua studia impenderent, ii maximis laudibus et summis honoribus aequissimis scilicet virtutis praemiis afficerentur; quatenus eorum exemplo Socii et Posteri ad capessendam virtutis et industriae semitam laudum et honoris stimulis ac desiderio accenderentur, et ut in via probitatis, fiduciae, decoris et gloriae consolarentur. Significamus itaque Vobis declaramus et harum literarum tenore fidem facimus liberam, et absolute attestamur, quod die infrascripta datarum praesentium Nos Praeses antedictus auctoritate Veneta, juxta antiquam et approbatam consuetudinem ac Privilegia Almae Univ. Patav., quibus fungimur in hac parte sub regimine Ill^{mi} ac Gener. D. D. JOHANNIS GUERRA Nobilis Asyliensis Prorectoris et Syndici digniss^{i} dictae Universit. D. D. Phil. et Medicorum florentiss^{ae} hujus Academiae Antenoreae, qualiter inquam per venerabilem Consessum Exc. Doctorum Phil. et Medi-

dic^ie^. in Acad^a^. Patav^a^. Nobilis et Eruditus D. FRANCISCUS HEMSTERHUIS Sneca-Friso, Q. D. TIBERII Fidem Catholicam profitens Filius, jampridem in hoc Almo Collegio Patavino Lauream Doctoratus in Chirurgia consecutus, adductus est ad Nos, cum uberrimis testimoniis ingenuitatis ac probitatis suae, nec non diuturni Studiorum curriculi in artibus liberalibus et cum certissimis documentis laborum, vigiliarum et exercitationum per idoneum annorum numerum continuatorum, quem a Promotoribus suis de meliori nota Nobis commendatum et oblatum ad subeundum suum ultimum examen doctrinae, quod rigorosum vocant, Punctis in Phil^a^. et Medic^a^. hesterna die sorte eductis, et pro more hujus Academiae eidem assignatis, hodie diligenter et acriter examinari coram Nobis et excuti curavimus. Ipse autem locis persequendis, argumentis tractandis, casibus explicandis et curationibus proponendis, in omni denique sua periclitatione, tam docte, laudabiliter, excellenter et doctoreo more se gessit, talemque vigorem ingenii ac tantam ostendit vim memoriae, doctrinae, facundiae et caeterarum rerum, quae in consummatissimo Doctore requiri solent, ut magnam sui expectationem, quam apud omnes jam pridem merito concitaverat, non solum sustinuerit, sed etiam longissime superaverit. Quamobrem ab Exc. inclyti Ordinis praefati Doctoribus et Professoribus omnibus ibidem existentibus UNANIMITER ET CONCORDITER CUNCTISQUE SUFFRAGIIS AC EORUM NEMINE

NE PENITUS ATQUE PENITUS DISCREPANTE aut DISSENTIENTE nec HAESITANTE QUIDEM idoneus, aptissimus ac sufficientissimus in Phil^{a}. et Medic^{a}. fuerit judicatus et merito quidem approbatus, sicut ex eorum omnium suffragiis et singulorum sententiis in scrutinio secreto Nobis porrectis evidenter constitit. Nos itaque antiquam sequentes consuetudinem et sententiam Privilegiorum Patavinae Academiae habità ratione scientiae, peritiae, methodi curandi, et aliarum virtutum ac morum ejusdem, quorum omnium certissimum specimen exploratus et pertentatus dedit de consilio et sententia praedicti venerandi Consessus Doctorum et Patrum praesentium et hoc ipsum postulantium pro tribunali sedentes eundem Nob. et Erud. D. FRANCISCUM HEMSTERHUIS, Virum quidem Doctissimum et ita universis naturae dotibus ornatum, ut nihil amplius ei deesse videatur, Doctorem Phil^{ae}. et Medic^{ae}. in DEI Nomine approbavimus et approbatum esse volumus: pronuntiantes ac declarantes eum esse optime habilem, idoneum et dignum officio, munere, dignitate et honore Doctoratus in Phil^{a}. et Medic^{a}. ipsumque continuo Phil^{ae}. et Medic^{ae}. Doctorem publice et solenniter fecimus et creavimus, ac per praesentes literas facimus et creamus, tribuentes ei tamquam vere idoneo ac optime merito, et hac Promotione, honorisque apice dignissimo liberam ac plenam potestatem et auctoritatem Cathedram Magistralem ascendendi ac insignia Doctoratus a Promotoribus suis petendi et re-

recipiendi in quibuscunque Phil. et Medicis disciplinis hic et ubique in toto Orbe Terrarum legere, repetere, consulere, disputare, controversias decidere et praxin exercere possit ac earum singulas partes, aut universas profiteri, docere, glossare, interpretari et commentari, Scholas regere, Baccalaureos constituere, omnibusque et singulis uti et gaudere Privilegiis, praerogativis, exemtionibus, immunitatibus, libertatibus, concessionibus, honoribus, favoribus, praeëminentiis, beneficiis, gratiis ac indultis aliis quibuscunque quocunque nomine censeantur, quibus alii Doctores atque Magistri Almae Parisiensis, Salmaticensis (sic), Oxoniensis, Papiensis ac Bononiensis Academiae et quibuscunque aliis Ecclesiasticis ac Temporalibus concessionibus aut indultis gaudent et utuntur, uti et gaudere possunt ac poterunt, quomodolibet in futurum juxta memorata Privilegia Almae Universitati nostrae Patavinae antiquitus et absolute concessa. Quibus ita gestis ac declaratis ut supra, Perillustris et Excellentissimus Phil. et Medic. Doctor D. Jo. Franciscus Bonardus, Patavinus, ad Practicam ordinar. Medic. in 2°. loco publicus Professor, Promotor ejusdem, pro se atque Perillustribus et Excellentissimis Philos^{is}. et Medic^{a}. Doctoribus et Professoribus, videlicet: D. Antonio Molinetto, Veneto, ad Theoricam ordin. Medicinae in primo loco, D. Raymundo Jo. Forte, Veronensi, ad Practicam ordin. Medicinae in primo loco, D. Prospero Thodeschio,

Castilio - Florentino, ad Theoric. ordin. Medic^{ae}. in secundo loco, D. Petro de Marchettis, Patav. Eq. ad Anatomen et Chirurgiam ord. in secundo loco, D. Hieronymo S. Sophia, Patav^{o}. ad Theoricam extraord. Medic^{ae}. in primo loco, D. Hieronymo Frigimelica, Patav^{o}. et Com. ad Pract. extraord^{am}. Medicinae in primo loco, memoratum Virum per suam luculentissimam orationem petentem et acceptantem consuetis insignibus ac ornamentis Doctoralibus ibidem decoravit solenniter et insignivit: tribuit namque ei Phil^{ae}. et Medic^{ae}. libros primo clausos mox et apertos, annulumque aureum digito ipsius indidit, ac viretum Doctorale pro laurea corona capiti ejus imposuit, Pacisque osculum ei exhibuit cum Magistrali benedictione. Sic itaque summa cum laude ac honore ingenti praefatus Erudit. et Excell^{mus}. D. FRANCISCUS HEMSTERHUIS ad summum apicem Doctoratus in Phil. et Medic^{a}. DEO Favente pervenit. In quorum omnium et singulorum suprascriptorum fidem ac testimonium has nostras patentes Privilegii literas manu nostra subscriptas et sigillis S. Marci Veneti, Almae Universit^{is}. D. D. Artistarum ac I. N. G. Artist. corroboratas, chirographo etiam Cancellarii ejusdem Universitatis jussimus communiri. Datum et actum Paduae in loco solito examinum Academiae Patav^{ae}. anno Dñi MDCLXII, die vero Sabbathi, XVI mensis Septembris, Principatus autem Serenissimi D. D. Dominici Contareni, Ducis Dominorum Venetorum an-

anno VI, Praesentibus Excell[mo] D. Reinero Backer, Arnhemiensi, Phil. et Medic. Doct[e]. Excell[mo], D. Axelio van Methoven, Saxo-Hallensi, Phil. et Medic. Doct[e]. Exellenti[mo], D. Petro Livino van den Haut, Gandavensi Flandro, Phil. et Medic. Doct[e]. aliisque Nobilibus Studiosis in magna et frequenti copia testibus omnibus ad praemissa vocatis et rogatis. L. D. O. M.

Claudius Berigardus, Praeses.
Joannes Guerra, Prorector ac Syndicus.
Joan. Franciscus Bonardus, Promotor.

Hieronder volgt onmiddelijk het vermeld attest (chirographum).

Ego Carolus Torta civis etc. Serenissimi Domini J.U.D. Jo. Bapt. filius, Venetaque auctoritate publicus Pad. Nobilitatis Collegiatus, nec non Almae Universitatis D. D. Artistarum ac Serenissimi Collegii Veneti Cancellarius, suprascriptum privilegium, in quo apparet D. Franciscum Hemsterhuis iam pridem in hoc Almo Collegio Pat. Doctoratum in Chirurgia, nunc in Phil[s]. et Medic[a]. insignia doctoratus consecutum, in fidem meam subscripsi, et subsignavi solito meo signo.

De oorsprong en inrigting der Italiaansche scholen, zoo geheel van de onze verschillende, worden wel eenigzins aangeduid door H. Conringius de Antiquitatibus Academicis, maar geheel volledig ontwikkeld, vooral wat de Regtsgeleerde scholen aangaat, door Savigny in het derde deel der Geschichte des Röm. Rechts im Mittelalter, waar ook verklaard wordt, wat eigenlijk door Universiteit, Natio Germanica,

 Ar-

Artistae, Praeses, Prorector, Syndicus, Consiliarius etc. verstaan wordt.

Bevreemdend moet eenigzins de uitdrukking *Fidem Catholicam profitens* ten opzigte van Franciscus H. voorkomen, dien wij uit alle zijne betrekkingen als eenen Protestant hebben leeren kennen. Doch het schijnt, dat men dien titel, bij dezen, slechts als een gewoon formulier, zonder eenige discussie, heeft gegeven, en zich stilzwijgend ook laten welgevallen; dit lag ook in den aard der gunste, die men te Padua zoo gaarne aan vreemdelingen, vooral aan Duitschers, waaronder de Nederlanders gerekend werden, bewijzen wilde. Zoo vermeldt Savigny bl. 270 ook eene aan allen Pauselijken invloed onttrokkene schikking, wegens de anders vooraf gevorderde Catholijke Geloofsbelijdenis bij de Promotien in de Regten, ten behoeve zoo wel van de Protestantsche Duitschers, als van de Grieken.

Voorts kan men uit de Bulle opmaken, dat men F. H. dezelfde onderscheidende Doctorale eerbewijzingen aandeed, welke bij ons bij plegtige Promotien More Majorum plaats hebben; en dit is in Italie gewoon. Waarbij ik niet kan nalaten te doen opmerken, dat zulks aan de Vriesche Academie te Franeker ten allen tijde en tot derzelver nooit verdiende vernietiging toe ook zoo geschiedde, dat in alle de vier toenmalige Faculteiten, ook bij iedere private promotie, de Symbolische Ceremonien met het boek, den ring en den hoed telkens statig werden verrigt en verklaard, en de regterhand gegeven in plaats van den kus. Iets dat, zoo ik meene, nergens anders in ons Vaderland zoo in gebruik was.

20) bl. 29. Men vindt van het ongelukkig geval, onder anderen, een zeer naauwkeurig verhaal door U. Huber in deszelfs Oratio de Vita gloriosa et exitu tragico Cels. Gulielmi Friderici, in de Auspicia Dom. Orat. XI. pag. 260 seq. Op. Min.

21)

21) bl. 29. Zie mijne Oratio de Joanne Mauritio, in Annal. Acad. Gron. 1815—1816. p. 212 seq. et 232. De bijzonderheid van het bezoek van de Princesse Douairiere Albertina, welke nergens anders vermeld is, is mij gebleken uit een besluit van den Senaat te Franeker van den 28 Decemb.

22) - 30. Princesse Maria van Oranje huwde in het volgend jaar aan den Paltsgraaf Lodewijk Hendrik van Zimmeren. Dit huwelijk is door Jer. de Decker bezongen II Deel. bl. 250. Geboren in 1638 was zij nu (1665) in haar 27 jaar. Zij is als weduwe zonder kinderen overleden in 1688.

23) - 35. *Joh. Bernoully* heeft het Hoogleeraarambt bekleed 1695—1705, v. Muntinghe Act. Secul. Acad. Gron. p. 117. Brucherus Gedenkboek v. Stad en Lande bl. 336. *Jacobus Gousset* 1691—1704. Muntinghe p. 95, Brucherus bl. 321. 326. *Joannes Braunius* 1680—1708, Muntinghe p. 91. Brucherus bl. 320.

24) ald. A. M. Isinck van 1699 tot 1727, toen hij overleden is. Muntinghe p. 129, Brucherus bl. 337.

25) bl. 37. Joh. Creyghton, Predikant 1689 te Pietersbierum, 1691 tot Veldprediker benoemd, hetzelfde jaar te Franeker beroepen; ondertusschen 1693. nogmaals Veldprediker van zijn Hoogh. Prins Henrik Casimir; in 1704 van Franeker naar Leeuwarden; in 1711 naar Haarlem; aldaar overleden 1738. Zie Naamlijst van Franeker bl. 92. en 36.

26) bl. 38. Hero Sibersma, een Fries van Harlingen geboortig, predikant 1671 te Sixbierum, 1677 te Ternaard, 1680 te Harlingen en 1683 te Amsterdam, een voortreffelijk Godgeleerde van zijn tijd, mogt in 1721 zijnen 50jarigen dienst vieren, werd eerst in 1727 emeritus en overleed 1728 in in zijn 84ste. jaar. Naamlijst van Franeker bl. 49 en 104. Zie ook Naaml. der Classis van Dockum bl. 185, waar eenige bijzonderheden van

zijne beroeping naar Amsterdam vermeld worden.

27) bl. 39. De Catalogus is uitgegeven onder den titel van Bibliotheca Wittiana Pars I et II. Amstel. ex Typogr. F. Halmae 1701. 8°. met eene praefatio van Graevius. De Secretaris Jan de Witt, die deze keurige Bibliotheek reeds jong was begonnen te verzamelen, en op zijne reizen door Frankrijk, Italie, Sicilie en Malta met de zeldzaamste werken verrijkt had, overleed in den bloei zijns levens; hij was een zoon van den Raadpensionaris de Witt. Zie ook Broekhusii Poëm. p. 12. en D. van Hoogstraten Poëm. p. 222.

28) - 40. Ongetwijfeld is deze F. Valentijn dezelfde aan wien wij de Beschrijving van Oud en Nieuw Oost-Indiën 1724 verschuldigd zijn. Volgens een berigt mij door de vriendschap van den Wel Eerw. Z. G. Heer B. F. Tydeman geworden, en waarvoor ik aan den Heer J. Smits Jz. te Dordrecht zeerveel verpligting heb, was *Franciscus Valentijn* een zoon van D^r. *Abrahamus Valentijn*, Conrector der Latijnsche scholen, en van Maria Rijsbergen. Te Dordrecht geboren, gedoopt den 22 April 1666, was hij nu in zijn zesendertigste jaar; hij onderteekende zich alleenlijk V. D. M. zonder bijvoeging van standplaats; nu bevond hij zich te Dordrecht.

Tweemalen is hij als predikant naar Oost-Indië geweest; of zulks vóór dezen tijd reeds eenmaal geschied was, zoo als de keuze van eene Maleische spreuk met Arabische karakters geschreven zou doen vermoeden, durf ik niet bepalen. Omtrent 1705 schijnt hij eene afscheidsrede van Dordrecht gehouden te hebben, welke als aldaar gedrukt vermeld wordt in het Naamregister van Boeken van J. v. Abkoude bl. 374. Laatst is hij Predikant geweest op Amboina, blijkens het Latijnsch gedicht van D. v. Hoogstraten op zijne Beschrijving van Indië in 1724. Carm. p. 389. Amboinensis Ecclesiae nuper Pastor.

29) ald. Van H. Sike, den vertaler van het Euangelium

Infantiae Christi te Utrecht, later Hoogleeraar in het Oostersch te Cambridge, zie Saxii Oxon. V. p. 490.

50) bl. 44. Joh. Abbring; vergel. Brucherus Gedenkboek bl. 13.

51) -47. Th. Wilman, was een dier uitleggers, wier hoofd bij de Openbaring van Joannes duizelig geworden is. Hij had reeds in 1692 *de Huishouding Gods* te Leeuwarden uitgegeven, en in 1696 *Tijd des eindens*, en daarin dat einde stellig op het jaar 1718 bepaald, dat hij, gelukkig voor hem, niet beleefd heeft.

52) ald. In het Album Acad. Franeq. vind ik *Georgius Stellman* Bremensis; ingeschreven Sept. 1700 R. M. Herm. Alex. Roëll.

53) bl. 54. Pet. Francius Poëm. p. 453 edit. Amst. 1697. D. v. Hoogstraten Poëm. p. 212. edit. Amst. 1728. Joh. Brandt Ged. bl. 31, in het Stamboek van den Hr. de Wilde en bl. 60 naar het Latijn van A. Lange 1705. Kasp. Brandt Ged. bl. 38. A°. 1691. A. Bogaert Ged. bl. 362. A°. 1697. Joan Pluimer Ged. II D. bl. 116.

Nog voeg ik tot aanvulling van de loffelijke vermelding van dit Kabinet door Tib. Hemsterhuis gedaan, en bl. 67 in den tekst voorkomende, hier gaarne bij, op herinnering van den Hoogl. Tydeman uit de aanteekeningen van wijlen zijnen doorgeleerden en naauwkeurigen Vader, de *nota* ad Luciani Colloquia selecta. p. 79.

Hemsterhuis gaf deze Colloquia twee jaren na den Pollux 1708. te Amsterdam bij Wetstein uit in 12°; hij voegde er eene plaat in met penningen uit de verzameling van de Wilde, met deze aanprijzing: « Haec ut non tantum « mente, sed oculis etiam percipias, Benevole « Lector, laudatissima fecit et ad augendas li- « teras prona Nobilissimi Wildii humanitas; quos « enim adjeci Antiochi numos ad exemplaria « repraesentavi, quae servat spectatissimi Viri

 « in-

« incomparabilis nomismatotheca." Deze plaat is herhaald in de uitgave van Lucianus in 4°. Amst. 1743. Vol. I p. LXXII. Doch in de aanteekening pag. 282. a. slechts kortelijk gewag gemaakt van het Kabinet zijns schoonvaders.

Ook vermeldt Wetstein, Praef. ad Pollucem, dat de penningen, bij het IX Boek pag. 1027 in plaat afgebeeld, uit dit vermaard Kabinet waren verstrekt.

34) bl. 55. Dit kostbaar handschrift, wel eer in bezit van François Hemsterhuis, was door dezen afgestaan aan den Hr. Vosmaer; na wiens overlijden het gekocht werd door den Hr. Pieter van Damme. In de Catalogue de la Bibliothèque et du Cabinet etc. de Mr. van Damme. 1807. komt het voor onder N°. 444. pag. 71.

35) ald. Dit handschrift is door Franc. Hemsterhuis aan den Hr. van Damme ten geschenke gezonden met eenen brief, welke nevens het stuk zelve openlijk, na diens overlijden, verkocht is. In de Catal. onder N° 445.

36) ald. Op dit werk maakte Kaspar Brandt een Gedicht, zie bl. 39. In de Catalogue van van Damme onder N°. 449 wordt Ludolf Smids als aucteur opgegeven: met wiens eigenhandige verbeteringen daar ook een exemplaar voorkomt N°. 453 — alsmede de platen van dit werk, doorschoten, met eenige aanteekeningen van de hand van den Heer de Wilde onder N° 455.

37) ald. Op dit werk maakten vereerende Gedichten P. Francius, zie Postuma p. 293. en Joh. Brandt, zoo naar het latijnsch van Lange, als een eigen Ged. bl. 61. 63., ook Pluimer Ged. bl. 117. — Alle deze stukken van de Wilde zijn nog heden ten dage in Amsterdam voorhanden.

Voorts zie men over eene veelal uitgelatene plaat, eene offerande aan Priapus verbeeldende, de aanmerking van Saxe Onom. P. V. p. 424 met een Epigramma daarop van Jac. Gro-

no-

novius. Vergelijk Gronovius ad Herodotum L. II. C. 182. p. 901. Wesseling ad eundem p. 192. a.
Eindelijk vermeldt ook Reland, Dissert. Miscell. p. II. pag. 240, sqq. de uitlegging eens hem uit de Wilde's Kabinet ter leen verstrekten gesneden steens, met een Arabisch opschrift voorzien; en voegt aldaar den Latijnschen brief in, door hem uit Utrecht a. d. XVIII (sic) CIƆIƆCCVI aan de Wilde daarover geschreven.

38) bl. 56. In de Catal. van van Damme N°. 1251 wordt in den titel achter Tabulae gevoegd (Schoonebeeckii) als den naam des konstenaars. Petrus Francius maakte er een gedicht op; Postum. p. 318; en D. v. Hoogstraten Poëm. p. 224.

39) ald. Ook Joh. Brandt maakte een' Nederduitsch vers op het Portret 1698. bl. 186.
Behalve dit is ook in de verzameling van den Heer van Damme geweest een portret van de Wilde, gegraveerd door Maria de Wilde, — en nog een ander geteekend in kleuren; beide onder N°. 1212, — en eindelijk de originele teekening van het Portret van de Wilde, gecraijonneerd in kleuren door P. van den Berge; Catal. N° 1254.

40) ald. Indien dit een Catalogus tot verkoop is, zoo als de bijvoeging van den prijs der medailles in dit en het volgende exemplaar N°. 457 doet vermoeden, dan zal dit Kabinet omtrent dien tijd geveild zijn.

40* bl. 58. Uit het gene mijn vriend de Hr. J. Scheltema in zijn werk Rusland en de Nederlanden enz. op meer dan éene plaats omtrent deze familie meldt, kan men opmaken, dat *eene Dochter* van Jacob de Wilde in Rusland is gehuwd geweest aan den Ingenieur en Generaal *Jacob de Hennin.* Zie IV D. bl. 88. (vergel. III 113. IV. 167 en 185 Peter in Holland I. 248. II. 103) — dat *eene andere dochter* de echtgenoote is geweest van den Heer *Marcelis de Swart*, die de belangen van het Gemeenebest der Nederlanden

 in

in Rusland van den jare 1716 tot 1760 te Petersburg als Secretaris, Resident, Envoyé en Minister met groote wijsheid en trouw heeft behartigd; IV D. 222 en Peter in Holland II. 109. — Ook was, gelijk straks zal blijken, *eene dochter* van de Wilde getrouwd met den Zeekapitein *de Lange* te Amsterdam; doch derzelver namen zijn mij niet kennelijk geworden.

40** bl. 58. De H^r. Scheltema berigt: dat M^r. *Willem de Wilde* als Resident naar Rusland vertrok in Junij 1720, en daar met veel beleefdheid door den Czaar ontvangen werd. Rusl. en Ned. IV. 89. Peter in Holl. II 109. — dat zijne jonge en bevallige echtgenoote in 1721 aangekomen, mede met de uiterste beleefdheid ten Hove ontvangen, aldaar vervolgens eene zeer voorname rol speelde door hare kunde en beschaafdheid, en door in kleeding en zwier en vrolijkheid ten goede uit te munten, R. en N. IV. 91. — dat hij op last van Hun Hoog Mog. Peter als Keizer begroette in 1722. R. en N. IV. 108. Peter in Holl. II. 83. — dat hij zijnen Diplomatieken rang handhaafde, R. en N. IV. 212, en de krooning te Moscou bijwoonde, bl. 220, — dat hij daarbij benevens zijne echtgenoote en *zuster* onderscheidende blijken van genegenheid van den Keizer en de Keizerin ondervonden, bl. 221. — dat hij ook bij Keizerin Catharina het plegtig rouwbeklag over den dood van Peter den Grooten heeft gedaan in 1725. bl. 230.

41) - 59. Uit eenen eigenhandigen brief van Tiberius Hemsterhuis, te Amsterdam den 30 Aug. 1724 geschreven, blijkt mij, dat zijn zwager *Egbert Veen de Wilde*, toen te Utrecht wonende, Domheer en Cameraer van den Lekkendijk etc. was.

42) ald. Dat de Resident de Wilde, welken de H^r. Scheltema, R. en N. IV. bl. 83. waarschijnlijk voor eenen zoon, zeker voor eenen bloedverwant van

Jac.

Jac. de Wilde hield, inderdaad de zoon was, beslissen deze regels uit het Gedicht van D. v. Hoogstraten:

Jam quoque Moschorum late qui regnat in oris
   Audiet ex nato funera moesta tuo,
Nomine qui patriae peregrinum missus in orbem
   Tutatur patriae remque decusque suae.

Omtrent de vriendschappelijke betrekking van Czaar Peter tot Mr. Jacob de Wilde, Ontvanger Generaal bij de Admiraliteit te Amsterdam, gelijk de Hr. Scheltema hem noemt, onderrigt deze ons: dat die Vorst reeds bij zijn eerste verblijf in Holland in het najaar 1698 met de Wilde kennis gemaakt, het kabinet bezigtigd, en bij die gelegenheid in het aangeboden Album den platten-grond der belegering van Azof fiks geteekend had; R. en N. II D. bl. 220. — dat dit bezoek des Czaars door de kunstrijke Maria de Wilde in plaat is afgebeeld op den titel van haar werk, - dat Peter vervolgens op zijne tweede reis in 1717 die vriendschap vernieuwd, meermalen de Wilde bezocht, het Kabinet met nog meerdere opmerkzaamheid bezien, toen iets tot lof van den bezitter in het Album geschreven, en ook te dier gelegenheid Maria met een kostbaar juweel, tot een blijk zijner erkentenis beschonken heeft. R. en N. III. 592.

Wat voorts den tijd van het overlijden van den Heer de Wilde betreft, vermoed ik, dat het geweest is in den zomer van 1723. en hij dus ruim zevenenzeventig jaren oud, aan de gevolgen van het voeteuvel (Zie Hoogstratens Gedicht) bezweek. Mijn grond voor die gissing is, dat ik in eenen brief van Prof. Muis, den 18 July van dat jaar te Franeker geschreven, betreffende de Bibliotheek van den overledenen Professor Rungius, welke mede door Prof. Hemsterhuis tot den verkoop in orde werd gebragt, vind « dat Prof. Hemsterhuis *schielijk* « vertrokken was naar Amsterdam, daar bij zijn' « zwager den Heer de Lange, Zeekapitein, « wo-

« wonende aan de oude schans logeerde, en nog « wel zes weken blijven zou. " Het schielijk vertrek en verblijf bij zijnen zwager, niet aan het ouderlijk huis, hebben mij op deze gissing gebragt, welke ik echter niet hooger opgeef. Misschien waren ook de Heer de Wilde en zijne vrouw beide reeds vroeger overleden.

43) bl. 61. Dat eerste huwelijk wordt verondersteld, daar Kasp. Brandt Ged. bl. 155. van den derden echt gewaagt.

44) - 65. Volgens Brucherus Gedenkb. bl. 206 en 251, was G. Meyer toen reeds 25 jaren predikant geweest.

45) - 66. Herm. Meyer was toen reeds 32 jaren predikant geweest. Brucherus bl. 227 en 228.

46) - 67. *Burman* zegt: « Musae et bonae artes post « celebris illius Petri Francii obitum primo lan- « guere, dein tabescere inceperant, tandem « etiam per aliquot annos penitus ex hac urbe « migraverant. "

D'Orville « Francio mortuo sola Barbaries ex- « sultavit atque gavisa est. — nec lugenti Miner- « vae solatii quidquam adferebat, imo tantorum « Virorum exacerbabat desiderium, bis de heb- « domade a Schalburgio, indignantibus Musis « pretiosissima dona sua ita evilescere, efflagi- « tata gratis docendi facultas."

Waartegen *H. Verheyk* in zijne Oratio Secul. de Scholis Amstel. p. 116. de eer van Schalbruch verdedigt; en voorts aanmerkt dat hij de Logica als Professor onderwees, reeds 1697 daartoe met verhooging van wedde benoemd; en hier van kan de inschrijving van Schalbruch in Sept. 1701, boven vermeld, ook tot een bewijs dienen.

47) ald. P. Vlaming was in Maart 1686 geboren. Zie Wagenaar Amst. XI D. bl. 399. -- de recensie

van

van den Pollux in de Bibl. Choisie Tom X p. 276. s. en van Lucianus Tom XVI. p. 411. duiden wel gunstige verwachting van den jongen geleerde, maar geene bijzondere genegenheid of betrekking tot hem aan.

48) bl. 68. Francius overleed 19 Aug. 1704, en men heeft eerst na 26 jaren Jacobus Philippus d'Orville d. 22 Maart 1730 in zijne plaats aangesteld.

49) ald. Zeer weinig prijs schijnt men ook des tijds op het Wiskundig onderwijs door eenen Hoogleeraar gesteld te hebben, daar die leerstoel weder na het vertrek van Hemsterhuis, zestig jaren ledig is gelaten. Zie v. Swinden Orat. de Hypothes. p. 98.

49*) bl. 71. De opgave van dertig jaren rond getal, is hier te jong, hebbende Hemsterhuis reeds toen ruim eenendertig jaren en een half bereikt; vroeger bij zijne inschrijving te Leyden, bl. 48 vonden wij integendeel de opgave te oud. Zonderling waarlijk! of zijne Bruid dus wel inderdaad jonger dan hij, niet eerst in 1686 geboren zij, is dan naauwelijks twijfelachtig.

50) – 73. Bijzonder is het dat hij zijnen naam eigenhandig in het Album heeft geschreven *C. L. Valckenaer* Leovardia Frisius, en niet gelijk in lateren tijd altijd L. C. Valckenaer.

51) – 74. Uit de Acta van den Senaat is mij gebleken, dat het houden van de Lijkoratie op C. Vitringa, den 12 Jan., door den Senaat, volgens het verlangen van de weduwe aan Hemsterhuis was opgedragen, tegen den dag der begrafenis, den 25sten, waartoe de uitnoodiging door een plegtig Programma naar gewoonte geschieden zou door den Rect. M. W. G. Muys.

Dat Rungius toen reeds ziek liggende, niet lang vóór zijn' dood Hemsterhuis, zijnen vriend, verzocht had, om, zoo hij aan deze ziekte overleed, het houden van eene Lijkrede op hem te wil-

willen op zich nemen, maar dan, uit hoofde der aanstaande Lijkrede over Vitringa, die op hem uit te stellen tot een' of anderen tijd die hem voegzaamst zoude zijn.

Dat Rungius nu den 17 Jan. reeds overleden zijnde, ten zelfden dage Hemsterhuis in den Senaat is gevraagd, of hij het houden der Lijkrede op eenen hem geschikten tijd wilde op zich nemen; en dat deze daarop verklaarde, niet alleen die Lijkrede op zich te nemen, maar dezelve te zullen houden op den dag der begrafenis, waartoe dan de R. M. Muys verzogt werd het Programma uit te vaardigen.

52) bl. 75. Bij eene plegtige begrafenis bij dag, Funus Academicum, was bij de Vriesche Universiteit voormaals het gebruik, dat de openbare uitnoodiging daartoe en tot de Lijkoratie als dan te houden, geschiedde bij een Programma van den Rector M. hetwelk en aangeplakt en rond gedeeld werd. Zulk een Programma bevatte buiten die uitnoodiging eene Levensschets, een kort Elogium van den overledenen Hoogleeraar, enz. Men kan daaruit opmaken, dat die Programmata van eene bekwame hand dikwijls zeer belangrijk waren; en, waren zij bewaard gebleven, dat helaas! zoo als het gaat met gelegenheids-schriften, schandelijk verwaarloosd is, nu zekerlijk bij de nakomelingschap voor de Letterkundige Geschiedenis van groote waarde zouden zijn.

Bijaldien de Lijkoratie gedrukt werd, was het veelal gebruikelijk, dat het uitgegevene Programma vóór dezelve geplaatst werd. Zoo is voor de Oratio in memoriam C. Vitringae F. het Programma van W. G. Muys gedrukt. — Zoo is ook het *Programma van Hemsterhuis dat het Elogium van Guil. Coetier* bevatte, gedrukt voor de Oratio in obitum Coetierii van Jo. Regius Francq. 1724. Fol., door belagchelijk misverstand van een Duitsch Schrijver Praefatio genoemd. Zie Bergman pag. 518 et 502.

Doch

Doch werden de Lijkredenen niet gedrukt, dan gingen de Programmata verloren. Zoo als het geval was met dat van Hemsterhuis op Jo. Regius 1738, omdat de Oratie van du Bois niet uitgegeven is; — en desgelijks met die van Muys op Rungius, en van Venema op d'Arnaud, omdat Hemsterhuis zelf toen zijne Oratien terug hield.

53 bl. 77. De volle naam was *Georgius Johannes Michael d'Arnaud*; hij is Jur. Cand. geworden d. 19 Junij 1734. In het volgend jaar bij de vacature door het vertrek van Wesseling werd d'Arnaud, schoon nog Candidaat, op de nominatie voor het Professoraat in de Hist. en Eloq. mede geplaatst. In 1735 werd hij Lector Juris, en in 1739 Professor; hij overleed echter zonder geinaugureerd te zijn. Waarom bij den Senaat is gedelibereerd of op hem eene Lijkoratie behoorde gehouden te worden; en is den 2 Juny daartoe in dit bijzonder geval besloten. Hemsterhuis heeft die Redevoering, na de plegtige begrafenis te houden, op zich genomen.

54) -78. Prof. te Water voegt er p. 212 bij, dat hem uit de Acten van Curatoren gebleken was, dat Haverkamp Lector zijnde niet had kunnen besluiten naar Franeker te gaan, schoon met den titel van Professor; het gene dan aanleiding mag gegeven hebben, dat hem te Leyden de waardigheid van Professor is gegeven.

Tot opheldering kan dienen dat mij uit de Acten van den Senaat te Franeker gebleken is, dat, toen Curatoren in den jare 1721 besloten hadden, om aan den vierenzeventigjarigen Coutier eenen tweeden Professor in de Historie en Eloq. toe te voegen, op aanschrijving van H. Ed. M. volgens gewoonte, den 1 July door den Senaat eene nominatie of uitzetting van geleerde mannen is gemaakt, op welke Conr. Rungius Prof. te Harderwijk boven aan, en voorts nevens nog acht anderen ook S. Haverkamp,

L.

L. Gr. Lector te Leyden en P. Wesseling Conrector en Prael. te Middelburg geplaatst zijn. Het is dan niet onwaarschijnlijk, dat eerst onder de hand met Haverkamp gehandeld is, en deze daaruit gelegenheid tot eigene bevordering te Leyden gevonden heeft, waar hij den 3 Decemb. dezes jaars zijne inaugurele Oratie als Professor deed; maar reeds den 18 September is Rungius te Franeker beroepen.

Ik zal hier nog bijvoegen, omdat het de bijzondere ambtgenooten van Hemsterhuis te Franeker in de Literatuur betreft, dat, toen naauwelijks vijftien maanden later Rungius zelf overleden was, op dezelfde wijze weder door den Senaat den 13 Febr. 1723 zulk eene Nominatie gemaakt is, waarop Tiberius Hemsterhuis zelf boven aan geplaatst werd, en voorts eenige Rectoren, als Isaac Verburg te Amsterdam, H. Cannegieter te Arnhem, A. Torrenius te Leyden, Is. Valckenaer in den Haag, M. Pollius te Leeuwarden, en P. Wesseling Conrector en Lector te Middelburg, waaruit reeds den 12 Maart tot tweeden Professor beroepen werd Petrus Wesseling, en alzoo aan den grijzen Coetier toegevoegd, die echter vóór het einde van ditzelfde jaar d. 16 Decemb. overleed. Zoo ontving dan Hemsterhuis Wesseling tot zijnen ambtgenoot, dien hij nog als Student te Franeker had gekend; als zijnde Wesseling, na eerst twee jaren te Leyden doorgebragt te hebben, te Franeker, d. 8 Sept. 1714 in het Album ingeschreven, en, na een verblijf van vier jaren, in 1718 bij de Classis van Franeker tot S. S. Min. Cand. geëxamineerd; waarop hij in het volgend jaar tot Conrector te Middelburg beroepen is.

En even zoo kreeg Hemsterhuis ten zelfden tijde ook tot zijn' ambtgenoot Herm. Venema; die nog een van zijne vroegste leerlingen geweest was, als welken hij in 1717 reeds als Student te Franeker gevonden had (cf. Verschuir Elog. H. Venema p. 4).

55)

55) bl. 80. Het is mij uit de Acta van den Senaat gebleken, dat bij de Vacature door het vertrek van Wesseling P. Burmannus J. U. D. door Hemsterhuis zelven mede voorgesteld, en zoo op de Nominatie gebragt is den 18 Mey 1755; waaruit hij in Junij beroepen is.

55*) bl. 88. De eer der Oratio funebris, naar oud gebruik, waarvan de beurt aan Prof. Allamand moest komen, is door den Senaat aangeboden, doch daarvoor van wegen den zoon bedankt. Prof. Ruhnkenius heeft naderhand, eigener verkiezing, toen hij d. 8 Febr. 1768, en dus 22 maanden na het overlijden van Hemsterhuis, de waardigheid van Rector M. nederleide, denzelven tot het onderwerp zijner Oratio genomen, *de perfecto Critico spectato in exemplo Ti. Hemsterhusii;* welke dat jaar ook in den vorm van een Elogium in het licht kwam.

Het heeft aan openbare bewijzen van rouw en leedwezen over het verlies des grooten Mans echter niet ontbroken. Een daarvan kan ik niet nalaten hier aan te halen; om alzoo nog met de nagedachtenis van Hemsterhuis de nagedachtenis te verbinden van den laatsten echten afstammeling en handhaver zijner voortreffelijke school, van wijlen mijnen waardigen Ambtgenoot en vriend EVERWINUS WASSENBERGH. Deze was in 1766, toen Hemsterhuis overleed, nog Student te Franeker, waar de groote Valckenaer zelf hem met de eerbiedigste hoogachting voor den onvergelijkelijken Hemsterhuis als bezield had, welke hij ook levenslang behouden heeft; in dat gevoel maakte hij toen dit Gedicht:

MANIBUS

HEMSTERHUSIANIS

SACRUM.

Quid duram Lachesin quid funera dura dolere
  Cogit, et heu moestis plangere carminibus?
Ergo homines fato cuncti moriuntur eodem,
  Et nescit magnis parcere Parca Viris?
Scilicet: inmotas valeat quis rumpere leges,
  Et non flectendas voce movere Deas!
Nam licet inmitem tauris Plutona tricenis,
  Mactato places Persephonenque cane;
Non minus illa tuos est detonsura capillos,
  Non minus horrendi victima Ditis eris.
Artibus haud prodest vitam inpendisse colendis,
  Nil studiis animum perpoliisse juvat.
Pallada qui multo doctam veneratur honore,
  Num minus infernos navigat ille lacus?
Funeream an fugit tuus ille Casaubonus urnam
  Gallia? Scaligerum nec mala busta tegunt?
Inclyta pars claris cessit Salmasius umbris,
  Clauditur et tetro, proh dolor! in tumulo.
Nec maior tribus, et doctorum maximus unus
  Vitavit meritis dira sepulcra Senex.
En iacet, en vasti cadit Hemsterhusius orbis
  Gloria, nec potuit vincere fata miser!
At Mopsi superant, devotaque turba, Vacerrae,
  Qui melius vobis, Parca, rapina forent.
Non puduit doctum morti damnare rapaci,

Non

Non puduit sacrum vos violare caput?
Ecquid erit toto sanctum nihil orbe repertum,
Quod sibi non furvis mors rapiat manibus?
Quid tibi nunc animi, mentisque in funere tanto,
Leyda, celebrato nunc viduata viro?
Qui Batavis summum radiabat sidus Athenis,
Divitias pandens, Cecropis ora, tuas:
Cuius opes pectus cunctas capiebat Achivûm,
Quidquid et egregii terra Latina refert.
Ipse Pater Rhenus, dum busta recentia spectat,
Inlacrymans fluctus vix agit adtonitos.
Belgica tota dolet multo moerore gravata,
Conscia damnorum Belgica tota dolet.
Parva loquor: Graias luctus pervasit ad urbes
Arctis claudendus non bene limitibus.
Fertur, Erechthoniam, Pallas, dum visit ad arcem,
Ad famam rapti conticuisse Senis;
Conticuisse diu diro confecta dolore,
(Claudebant tristes vocis iter gemitus)
Et tandem lacrymis (modo si lacrymare Dearum est)
Divinas nimium conmaculasse genas.
Et tua fata piis modo commemorasse querelis,
Attica, et heu! vestram, Graecia, flesse vicem:
Qua nunc barbaricis horrescunt omnia Lunis,
Turcarum et late cuncta pavore tremunt.
Et modo, quae digne veneraris Achaïa sacra,
Belgica proh! damnis inlacrymasse tuis;
Defunctumque Senem Stygia revocare palude,
Reddere et hunc vivis jam voluisse choris;
Nec potuisse tamen fati vim frangere diram,
Parcarum aut sectas continuare colus.
At bene; quod pulcro non inproba fata labori
(Cetera quae laedunt cuncta) nocere queant.

Doctrinae surgunt monumenta perennia vestrae,
Magne Senex, quis te norit ametque Nepos.
Pollucis per quem senserunt scripta salutem,
Non alia melius perpolienda manu.
Cui Samosatenses vitam debere libellos
Hellados, haud nescit, cui modo lingua placet.
Quem raptum, tali medico pro parte beatus,
Aptior ad risum luget Aristophanes.
At quamvis satis hinc surgat tibi gloria, quamvis
Hinc gratae nomen posteritatis eris;
Et tibi nolueris Pario de marmore busta,
Officio aut cineri dona ferenda pio;
Non tamen has spernes violas, quae summa sepulcro
Munera cum largis adferimus lacrymis.
Sic tua, Magne Senex, tibi molliter ossa quiescant,
Otiaque Elysia valle beata trahas!

Niet te onpas zal het zijn, dat ik tot opheldering, waarom ik Wassenbergh den laatsten handhaver der Schola Hemsterhusiana noemde, hier doe opmerken; dat, gelijk die school door Hemsterhuis aan de Vriesche Universiteit te Franeker het eerst gesticht is, dezelve ook juist aldaar, niet alleen door echte kweekelingen uit dezelve, en wel onafgebroken, maar ook langer dan aan eenige andere Hoogeschole is in stand gehouden, zoodanig als zij, nevens zoo vele andere verdiensten, zich meer bijzonder onderscheidde door twee zaken; namelijk door hoogere waardering, naauwkeuriger ontwikkeling en vlijtiger toepassing van de leer der Analogie in de Grieksche taal; en door, in doorgaand onderwijs, ook het bijzonder taaleigen van de Schriften des Nieuwen Testaments en der Zeventigen, als welker kennis voor den aankomenden God-
ge-

leerde vooral noodig geacht werd, niet slechts als bijwerk, maar nevens de taal der voortreffelijkste Schrijvers en Dichters onder de Grieken, met ware belangstelling en zorgvuldigheid te behandelen.

Zoo hebben te Franeker onderwezen: *Hemsterhuis* zelf van 1717 tot 1740. Na hem, die alle Vriezen en aan de Vriesche Academie gevormd waren, *L. C. Valckenaer* tot 1766. *Gijsb. Koen*, Valckenaers geliefde leerling, maar die ongelukkig reeds in het volgend jaar overleed. *Johan Daniel van Lennep*, welke reeds vroeger Valckenaer te Franeker en Hemsterhuis te Leyden gehoord had, en al sedert 1752 Hoogleeraar te Groningen, nu Koen opvolgde in 1767. Hij verviel na eenigen tijd in eene kwijnende ziekte, en nu nam zijn Ambtgenoot *Jo. Schrader*, ook leerling van Hemsterhuis, twee jaren lang, het onderwijs in de Grieksche taal mede waar, tot dat, nog bij het leven van V. Lennep, in het laatst van 1770 *Everwinus Wassenbergh*, toen Hoogleeraar te Deventer, naar Franeker beroepen werd. Deze heeft der Grieksche Schole en der geheele Academie steeds tot roem mogen strekken, tot aan de onverdiende vernietiging der laatste in 1811. En daarmede zou dan ook wel die opvolging toen geëindigd zijn, ware het niet, dat 's Grijsaards onvermoeide ijver hem, niet alleen nog gedurende 1812 zijne lessen voor zijne leerlingen ambteloos had doen voortzetten, maar in 1815, bij het instellen van het Athenaeum, schoon openlijk tot eene eervolle rust geroepen, echter alle zijne voormalige lessen als met jeugdig vuur hervatten. Hierin volhardde hij tot in October 1826, toen eene ongewone verzwakking hem overviel, aan welker gevolgen hij d. 3 Decemb. van dat jaar overleed, in den gezegenden ouderdom van 84 jaren en twee maanden. Onafgebroken heeft zoo de School van Hemsterhuis te Franeker

meer dan eene eeuw lang gebloeid; en van dat tijdperk heeft Wassenbergh alleen de helft vervuld.

56) bl. 92. In zekere Nouveau Dictionaire Historique par Chandon et Deladine, uitg. v. Lyon 1824. Tom. VI. p. 143. wordt François Hemsterhuis opgegeven als de kleinzoon van den beroemden Tiberius Hemsterhuis, en als de zoon van een geneesheer te Groningen, maar die gelijk zijn grootvader zich aan de wetenschappen, en bijzonder de Metaphysica, wijdde. Zoo springen Vreemdelingen met onze geschiedenis om, en zoo weinig kan men zulke Woordenboeken vertrouwen.

57) ald. Het gebruik van eenige eigenhandige Brieven van Hemsterhuis heeft mij de Hr. Franc. Henr. Burghgraef, Phil. Theor. et Litt. Hum. Doct., mijn waarde leerling, door zijne betrekking tot de familie Cannegieter, beleefdelijk verschaft; waar voor ik Zijn Ed. mijnen dank betuig, terwijl ik de hoop koester, dat uit den rijken schat van onuitgegevene stukken van Henricus en Hermannus Cannegieter, die nog voorhanden is, door zijne welbestede vlijt het belangrijkste eens aan de geleerde wereld zal worden medegedeeld.

53) bl. 95. Deze opgave ben ik verschuldigd aan den Hr. Potter van Loon, die dezelve getrokken heeft uit een Protocol der Scholen te Groningen, genaamd Peculium Scholae Latinae. In hetzelve staat zijne opklimming tot Conrector 1746. Dan, uit een Nederduitsch geschreven vers van gelukwensching daarover aan M. Hemsterhuis, geteekend Groningen 1745. Decemb. 4. heb ik gezien, dat het reeds in het laatst van 1745 geschiedde; volgens het vers was hij opvolger van Heyman.

59)

59) bl. 98. Zoo luidt de bekendmakings-brief van zijn overlijden.

60) bl. 101. Op de titelplaat van het werkje van Siboldus Hemsterhuis, *Messis aurea* vindt men als wapen dat hij in 1654 voerde, een schild, dwars door gedeeld door eene *fasce*, met twee zespuntige (gouden) starren daar boven en eene daaronder. Het veld waarschijnlijk azuur uit vergelijking; zijnde de kleuren op het plaatje niet kenbaar aangeduid, en dus het wit gelatene uit zich zelven geen zilver.

Alzoo nu schijnt dat wapen zamengesteld door de vereeniging van twee partijen uit het sprekend wapenschild, dat in het Album voorkomt, zoo wel tegen over de inschrijving in 1661 van dezen zelfden Siboldus H. (vergel. bl. 18.) als vooraan voor diens broeder Franciscus door Margareta D'Heer evengelijk geschilderd. (verg. bl. 6.) Te weten zamengesteld uit de *partie honorable* van het onderste kwartier ter regter zijde (waar dan ook vermoedelijk het golvend stroompje bij behoort) en uit de drie, in eenen driehoek, twee onder ééne boven, staande starren van het bovenste kwartier ter linker zijde, doch deze nu zoowel in eene omgekeerde plaatsing, als door de *fasce* gescheiden.

Dergelijke verplaatsing en bijvoeging van stukken zijn wel niet ongewoon ter onderscheiding van bijzondere takken van een geslacht; doch deze verscheidenheid in het gebruik van Wapen door denzelfden persoon in zoo kort tijdverloop, hoe wel zonderling, schijnt mij voor als nog tot geen besluit van eenig belang te leiden. Onopgemerkt echter heb ik gemeend het niet te mogen laten.

BIJVOEGSELS.

Het behoorde niet tot mijn plan, over de uitgegevene schriften van Tib. Hemsterhuis, of over hetgene omtrent zijne handelwijze daarin wel is aangemerkt, eenigzins opzettelijk te handelen; gelijk ik bl. 67 reeds met een woord aanduidde. Slechts bij het verhaal zijner jeugdige bezigheden maakte ik dus aldaar en bl. 49 en 50 gewag van den *Pollux*, en zoo ook als in het voorbijgaan, bl. 119 en 125, van de *Luciani Colloquia selecta*, welke hij reeds in 1708 te Amsterdam uitgaf, waar omtrent wel zonderling is, dat Saxe Onom. VI pag. 101 geene vroegere editie dan van 1732 zich scheen te herinneren. Ik mag echter nu ook niet nalaten mede op te noemen, als te Franeker bewerkt, hetgene H. verder voor eene nieuwe uitgave van de *Luciani Opera* heeft gereed gemaakt van 1730 tot 1736: omtrent welken tyd hij beter geacht heeft dien arbeid te staken, en de taak verder aan anderen over te laten, zoo als hij zelf dat opgeeft in zijne *Praefatio* voor den Tom. I. in 1743 uitgekomen. De *Plutus van Aristophanes*, mede bl. 51 met een woord vermeld, is bijna geheel te Franeker bewerkt, en vervolgens te Leyden voltooid, uitgegeven in 1744 bij Volkert van der Plaats te Harlingen; waarschijnlijk ten gevolge van reeds vroegere schikkingen, daartoe met dien Vrieschen Drukker getroffen.

Op

Op bl. 73 heb ik eenige naderhand vermaard geworden Vriesche jongelingen als leerlingen van T. H. te Franeker genoemd; ik zou die naamlijst nog aanmerkelijk kunnen vermeerderen, doch voeg er nu slechts dezen bij. De jongste zoon van den vermaarden Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, eerst te Franeker, daarna te Utrecht, H. A. Roëll begaf zich kort na den dood zijns vaders, die den 12 July 1718 voorviel, naar Franeker en tot Hemsterhuis; hij teekende in het Album in Septemb. van dat jaar *Guil. Roëll Franequera-Frisius*; negen jaren later werd hij Anatom. Professor te Amsterdam. — J^r^. *Eduard Marius van Burmania* schreef in, d. 18 Sept. 1719, weldra die naauwkeurige kenner van s' Lands geschiedenis, zoo vaak, zoo loffelijk, zoo erkentelijk door J. W. Te Water vermeld in zijn Verbond der Edelen. — Wat later de niet min vermaarde, kundige en edele J^r^. *Onno Zwier van Haren*, die 15 Sept 1727 in ruim 14 jarigen ouderdom inschreef. — *Adrianus Heringa*, van 1735, die naderhand geneesheer te Leeuwarden tevens als Grieksch Letterkundige uitstekenden lof verwierf door zijne Observationum Criticarum liber singularis; v. Saxii Onom. VII p. 140.

Ook vind ik vroeger, in 1718, onder de ingeschrevenen *Egbertus Temminck* Amstel. Bat. J. V. S. die toen den moederlijken toenaam *de Vrij* nog wel niet aangenomen had; en in 1722 *Stephanus Luzac* Amstelod. vergelijk het berigt van Prof. Cras over El. Luzac Algem. K. en L. Bode 1813. II D. bl. 387. en voor deszelfs werkje sur le Bonheur. p. 3.

Van het onderwijs in de Vaderlandsche Geschiedenis, aan Prins W. K. H. Friso, te Franeker (zie bl. 75) door Hemsterhuis gegeven, vindt men een merkwaardig verslag, uit den mond van Prof. Venema opgeteekend, zoo wel als van de ongemeen gemeenzame wijze, waarop die jonge Vorst met de beide gemelde en andere Hoogleeraren verkeerde; zoo dat hij zelfs een vast wekelijksch, aan de bijzondere huizen rondgaand, gezelschap gelijkelijk met hun hield; in het Elogium Herm. Venemae auctore J. H. Verschuir, p. 73—75. cf. p. 55.

Als eene, zoo ik meen, onbekende bijzonderheid kan ik mededeelen, dat toen Petrus Camper, die het dubbel Hoogleeraarambt in de Wijsbegeerte en de Geneeskunde te Franeker bekleed had, in 1755 naar Amsterdam vertrok, op de Nominatie, welke d. 13 July bij den Senaat, ter vervulling van het eerste dier gemelde vakken gemaakt is, boven aan geplaatst werd *Frans Hemsterhuys te Leyden;* voorts met eenige anderen Antonius Brugmans Phil. Doct. in 's Hage, die toen beroepen is.

Schoon

Schoon Dan. Wyttenbach Tib. Hemsterhuis niet anders dan uit overlevering van anderen, en eigen diep indringen in den Geest zijner nagelatene schriften heeft kunnen kennen, blijft ook alzoo de lof des grooten mans uit den mond des grooten mans altijd belangrijk. Ik heb daarom niet willen nalaten hier nog het volgende bij te voegen, mij toegekomen van eene zeer eerbiedwaardige hand, uit een allernaauwkeurigst afschrift van een opstel over de Geschiedenis der Wijsbegeerte, door Wijttenbach, als Hoogleeraar te Amsterdam, aan zijne toenmalige leerlingen in de pen gegeven.

« Tiberius Hemsterhusius, ut interioris Grae-
« cae orationis et antiquitatis scientia maximus
« post renatas literas, ita in omni reliquo doc-
« trinarum genere egregie versatus, Philoso-
« phiae etiam supra vulgarem grammaticorum
« captum intelligens; natus Groningae anno
« 1685, primo nostrum Athenaeum Philoso-
« phiae et Graecae linguae, mox Franequera-
« nam, denique Lugduno-Batavam Academi-
« am Graecae linguae et antiquitatis institu-
« tione illustravit. Mortuus anno 1766".

Opmerkelijk is, dat Wyttenbach reeds toen niet ontgaan is, dat H. te Amsterdam ook de Grieksche taal onderwezen heeft. Wiskunde noemt hij echter niet. vergel. bl. 68.

DRUKFOUT:

bl. 76. reg. 22. staat *conjungendis* lees *conjungendo*.